

STICHTING PENSIOENFONDS HONEYWELL

JAARVERSLAG 2023

INHOUDSOPGAVE

1	BESTUURSVERSLAG	3
1.1	MEERJARENOVERZICHT VAN KENGETALLEN EN KERNCIJFERS	3
1.2	KARAKTERISTIEKE VAN HET PENSIOENFONDS	4
1.3	ORGANISATIE	8
1.4	VERSLAG VAN DE VISITATIECOMMISSIE	15
1.5	VERSLAG VAN HET VERANTWOORDINGSORGAAN	19
1.6	VERSLAG VAN HET BESTUUR	24
1.7	FINANCIËLE PARAGRAAF	32
1.8	BELEGGINGEN	41
1.9	PENSIOENPARAGRAAF	51
1.10	ACTUARIËLE PARAGRAAF	56
1.11	RISICOPARAGRAAF	59
1.12	TOEKOMSTPARAGRAAF	66
2	JAARREKENING	68
2.1	BALANS PER 31 DECEMBER 2023	68
2.2	STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2023	70
2.3	BESTEMMING VAN HET SALDO VAN BATEN EN LASTEN	71
2.4	KASSTROOMOVERZICHT OVER 2023	72
2.5	TOELICHTING BEHORENDE TOT DE JAARREKENING 2023	73
2.5.1	INLEIDING	73
2.5.2	GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING	73
2.5.3	GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING	81
2.5.4	GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT	84
2.5.5	TOELICHTING OP DE BALANS	84
2.5.6	RISICOBEBEER EN DERIVATEN	92
2.5.7	NIET IN DE BALANS OPGENOMEN ACTIVA EN VERPLICHTINGEN	103
2.5.8	VERBONDEN PARTIJEN	104
2.5.9	TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN	105
2.5.10	BELASTINGEN	111
2.5.11	STATUTAIRE REGELING OMTRENT DE BESTEMMING VAN HET SALDO VAN BATEN EN LASTEN	111
2.5.12	GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM	112
3	OVERIGE GEGEVENS	113
3.1	STATUTAIRE REGELING OMTRENT DE BESTEMMING VAN HET SALDO VAN BATEN EN LASTEN	113
3.2	ACTUARIËLE VERKLARING	114
3.3	CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT	116
4	BEGRIPPENLIJST	122

1 BESTUURSVERSLAG

1.1 Meerjarenoverzicht van kengetallen en kerncijfers

Bedragen in €*1.000	2023	2022	2021	2020	2019
Deelnemers					
Deelnemers	393	399	399	426	459
Gewezen deelnemers	1.292	1.335	1.444	1.536	1.545
Pensioengerechtigden	1.184	1.173	1.168	1.158	1.150
Totaal aantal deelnemers	2.869	2.907	3.011	3.120	3.154
Ouderdomspensioen	874	871	865	856	843
Nabestaanden- en wezenpensioen	310	302	303	302	307
Totaal pensioengerechtigden	1.184	1.173	1.168	1.158	1.150
Pensioenuitvoering					
Feitelijke premie ¹	8.577	8.289	8.733	7.222	7.067
Zuiver kostendekkende premie	7.716	10.940	12.290	11.884	10.101
Gedempte premie	8.577	8.289	8.733	6.919	6.612
Pensioenuitvoeringskosten (x € 1.000)	1.239	1.111	1.142	1.147	977
Uitvoeringskosten per deelnemer ² (x € 1)	786	707	729	724	607
Ouderdomspensioen	14.886	12.643	11.986	11.627	11.190
Wezenpensioen	46	43	46	49	50
Nabestaandenpensioen	2.826	2.432	2.362	2.348	2.314
Afkopen	86	25	48	33	18
Arbeidsongeschiktheidspensioen	40	49	56	36	46
Totaal pensioenuitkeringen	17.884	15.192	14.498	14.093	13.618
Saldo overdracht van rechten	90	419	183	-88	94
Toeslagverlening in % ³	2,96%	12,45%	1,26%	0,00%	0,20%
Toeslagmaatstaf	3,26%	12,45%	1,29%	1,56%	1,49%
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Algemene reserve	161.347	150.428	198.583	121.879	83.147
Bestemmingsreserve	2.265	2.141	2.768	2.726	-
Technische voorzieningen	512.462	479.130	610.236	655.797	594.295
Minimaal vereist eigen vermogen	20.836	19.493	24.749	26.621	24.173
Vereist vermogen	99.644	95.607	98.872	102.696	97.691
Aanwezige dekkingsgraad	131,5%	131,4%	132,5%	118,6%	114,0%
Beleidsdekkingsgraad	135,9%	138,7%	127,0%	111,8%	110,9%
Reële dekkingsgraad ⁴	101,6%	105,9%	103,1%	91,9%	89,6%
Vereiste dekkingsgraad	119,4%	120,0%	116,2%	115,7%	116,4%

[1] Zie voor een toelichting op de feitelijke -, gedempte en kostendekkende premie paragraaf 4.5.9.

[2] Het aantal deelnemers is hierbij de som van de actieve en gepensioneerde deelnemers overeenkomstig de aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie.

[3] De toeslagpercentages zijn de toeslagverlening die in het boekjaar is gegeven per 1 januari van het volgende boekjaar.

[4] De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de TBI-grens (wordt vanaf 2015 volgens deze methode berekend).

	2023	2022	2021	2020	2019
Beleggingsportefeuille					
Totaal beleggingen	671.550	626.307	806.832	774.599	679.471
Waarvan:					
Aandelen	38%	39%	45%	40%	36%
Vastrentende waarden	56%	53%	50%	56%	60%
Vastgoed	0%	0%	0%	0%	0%
Overige beleggingen	6%	9%	5%	4%	4%
Beleggingsopbrengsten	54.833	-171.817	38.818	100.690	110.164
Beleggingsperformance					
Beleggingsrendement	8,91%	-21,34%	4,98%	15,00%	18,80%
Kosten vermogensbeheer in % van gemiddeld belegd vermogen	0,41%	0,41%	0,43%	0,37%	0,36%
Transactiekosten in % van gemiddeld belegd vermogen	0,12%	0,10%	0,06%	0,02%	0,10%
	641.047	692.046	768.470	727.035	
TV actieven als % van totale TV	23,1%	24,0%	27,3%	29,0%	30,0%

Toelichting op doel en functie meerjarenoverzicht

Het doel van het meerjarenoverzicht is inzicht te geven in de belangrijkste kengetallen en kerncijfers over de afgelopen vijf jaar.

De dekkingsgraad is het quotiënt van het pensioenvermogen (balanstotaal minus kortlopende schulden minus bestemmingsreserve) en de voorziening pensioenverplichtingen. De portefeuillerendementen zijn vóór aftrek management-, custodian en overige kosten.

1.2 Karakteristieke van het pensioenfonds

Profiel

Stichting Pensioenfonds Honeywell, statutair gevestigd te Amsterdam, bezoekadres Stationsplein-ZW 961, Tristar I, 1117 CE Schiphol, is opgericht op 12 maart 1957. Het pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200495.

Missie

Het doel van Stichting Pensioenfonds Honeywell is het, binnen de perken van zijn middelen, verlenen of doen verlenen van pensioenen aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Het bestuur voert voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds als “goed huisvader” de pensioenregeling uit, zoals deze is overeengekomen door de werkgever met de werknemers: de regeling in ontvangst nemen, aanvaarden en beheren, de gelden beleggen, de pensioenen uitkeren en belanghebbenden informeren. Het bestuur heeft altijd

de eindverantwoordelijkheid en de regie over alle werkzaamheden van het pensioenfonds. Het pensioenfonds wil voor huidige en voormalige werknemers (waaronder gepensioneerden) op betrouwbare, transparante, evenwichtige, professionele en kostenefficiënte wijze een zo goed mogelijk pensioen verzorgen. Het pensioenfonds belegt en beheert de pensioenpremies tegen verantwoorde risico's en wil dit ook op een maatschappelijk verantwoorde wijze doen. Het pensioenfonds communiceert helder met alle belanghebbenden.

Visie

Het bestuur weegt de belangen van alle belanghebbenden (actieve deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever) zorgvuldig af bij elk besluit. Het pensioenfonds is zich bewust van haar verantwoordelijkheid om te zorgen voor een inkomen bij pensionering en overlijden. De ambitie van het pensioenfonds is om de pensioenregeling zoals die door de werkgever en de werknemers is afgesproken tijdig en accuraat uit te (laten) voeren. Dit houdt onder meer in dat het pensioenfonds zorgt voor een nominaal pensioen met de mogelijkheid tot toeslagverlening. Het pensioenfonds houdt daarbij rekening met alle omgevingsfactoren, zoals de steeds veranderende conjuncturele omgeving, de wet- en regelgeving, de vergrijzing etc.

Integriteit en deskundigheid vormen de basis voor het handelen van het pensioenfonds. Het bestaansrecht van het pensioenfonds wordt ontleend aan het feit dat de werkgever hiermee in staat wordt gesteld een betere pensioenregeling aan te bieden dan PME (extra's in de pensioenregeling) en het feit dat het pensioenfonds nastreeft om betere resultaten te halen dan PME (hogere dekkingsgraad en daarmee ruimere indexatiemogelijkheden).

Strategie

Het pensioenfonds streeft er naar om de belangen van haar actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden zeker te stellen. Dit doet zij door haar zelfstandigheid te versterken en grote risico's middels verzekering af te dekken.

De strategie van het pensioenfonds behelst:

- Het realiseren van correcte pensioenuitvoering en vermogensbeheer.
- Het behalen van een zo hoog mogelijk rendement binnen het vastgestelde risicokader.
- Het optimaliseren van de dienstverlening aan de deelnemers en het verhogen van hun pensioenbewustzijn.
- Een heldere communicatie over de pensioenregeling, het beleid en de resultaten met alle belanghebbenden.
- Een beter resultaat dan PME, met name door een hogere dekkingsgraad (en daarmee ruimere indexatiemogelijkheden).

Het pensioenfonds voert eens in de drie jaar een eigenrisicobeoordeling uit om inzicht te krijgen in de samenhang tussen de strategie van het pensioenfonds, de materiële risico's die het pensioenfonds kunnen bedreigen en de mogelijke consequenties van die risico's voor de financiële positie van het pensioenfonds en de pensioenrechten c.q. –aanspraken van pensioengerechtigden en (gewezen) deelnemers.

Beleid en verantwoording

Het pensioenfonds draagt de verantwoordelijkheid voor een goede uitvoering van de pensioenregeling voor (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en hun nabestaanden, in overeenstemming met de bestaande wet- en regelgeving. De inhoud van de pensioenregeling is het resultaat van de arbeidsvoorwaarden die na overleg tussen werkgevers en werknemers van Honeywell Nederland zijn overeengekomen.

Het bestuur is verantwoordelijk voor de verwezenlijking van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie, het beleid en de uitvoering daarvan.

Het pensioenfonds heeft een paritair bestuursmodel. Het bestuur bestaat normaal gesproken uit zes leden (op dit moment vijf leden). Drie van de leden worden door het bestuur benoemd op voordracht van Honeywell B.V. Drie van de leden worden na verkiezingen binnen de geledingen deelnemers en pensioengerechtigden benoemd door het bestuur, waarbij de zetels die voor iedere geleding worden vastgesteld, vastgesteld worden op basis van onderlinge getalsverhoudingen. Elke geleding krijgt een (op gehele getallen afgerond) aantal zetels toegedeeld. Bij de vaststelling van de zetels wordt rekening gehouden met artikel 100 lid 2 van de Pensioenwet. Ieder bestuurslid wordt benoemd voor een periode van vier jaar en kan nadien nog maximaal twee keer worden herbenoemd.

De voorzitter van het bestuur in 2023 was de heer J. de Vries en de secretaris was de heer P.C. van Doodewaard. De voorzitter wordt door de aangesloten ondernemingen uit de bestuursleden benoemd. De secretaris wordt door en uit de bestuursleden gekozen, telkens voor de tijd van één jaar. Aftredenden zijn terstond herkiesbaar. In 2023 is mevrouw Danckaarts formeel tot het bestuur toegetreden.

In het verslagjaar hebben er zeven bestuursvergaderingen plaatsgevonden. De participatie van bestuursleden bij de vergaderingen was goed; bij de bestuursvergaderingen was nagenoeg iedereen aanwezig. Daarnaast komt het bestuur zes-wekelijks bijeen in een conference call.

Het bestuur heeft een beleggingsadviescommissie en een communicatiecommissie ingesteld. De Beleggingsadviescommissie (hierna: BAC) is een adviescommissie van het bestuur. De BAC bespreekt en adviseert het bestuur over alle onderwerpen met betrekking tot het beleggingsbeleid van het pensioenfonds. De BAC is door het bestuur gemandateerd om uitvoering te geven aan het beleggingsbeleid. Het beleggingsbeleid en wijzigingen daarop worden echter vastgesteld door het bestuur. De BAC houdt toezicht op de vermogensbeheerders en de rapportages. De evaluatie van het functioneren van de BAC is onderdeel van de jaarlijkse zelfevaluatie van het bestuur.

Het pensioenfonds heeft een tweedelijns risicomanager aangesteld. Deze risicomanager houdt toezicht op het doorlopen van de stadia in de risicomanagementcyclus en de kwaliteit van de uitvoering. Daarnaast adviseert en faciliteert de risicomanager het bestuur en de commissies bij de uitvoering van de eerste lijnstaken. De taken en verantwoordelijkheden van de risicomanager zijn opgenomen in het Risicomanagementbeleid.

Op basis van artikel 143a van de Pensioenwet heeft het pensioenfonds vanaf begin 2019 een drietal sleutelfuncties ingericht:

- de risicobeheerfunctie;
- de actuariële functie;
- de interne-auditfunctie.

De wijze van inrichting, taken en werkzaamheden en overige procedures ten aanzien van deze sleutelfuncties zijn opgenomen in het Reglement Sleutelfuncties.

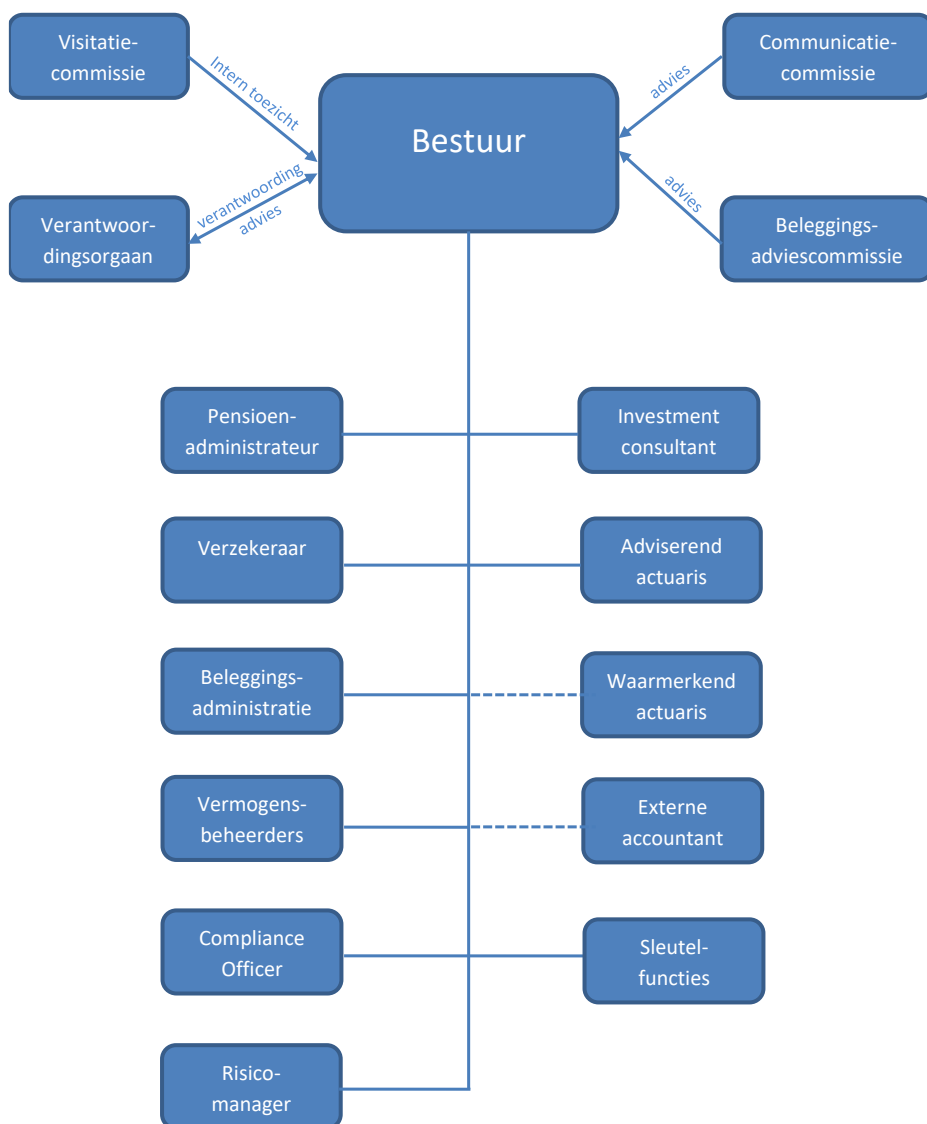
Op 24 januari 2023 is een strategiedag beleggingen georganiseerd waarbij alle vermogensbeheerders zijn uitgenodigd om hun visie en verwachtingen voor 2023 te delen met het bestuur. Op 7 november 2023 vond de jaarlijkse Beleidsdag plaats. Op deze dag is onder meer gesproken over de toekomst van het pensioenfonds en de beoogde overgang naar passief beleggen in aandelen. Tot slot zijn in het verslagjaar diverse besprekingen en telecons (conference calls) van het bestuur of de commissies belegd over specifieke onderwerpen, zoals renteafdekking (naar aanleiding van de periodieke persconferenties van de Europese Centrale Bank).

Het bestuur acht goede samenwerking en communicatie met het verantwoordingsorgaan van belang. In het verslagjaar is tweemaal vergaderd in gezamenlijkheid met het verantwoordingsorgaan. Hierin zijn onder meer de bestuursbesluiten besproken welke statutair een advies van het verantwoordingsorgaan behoeften, zoals de vaststelling van het jaarverslag.

Het bestuur acht zich onafhankelijk in de uitoefening van zijn functie en zorgt er voor dat alle belanghebbenden zich op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen. Het bestuur vindt het belangrijk om inzicht te geven in het eigen functioneren en het gevoerde beleid, evenals in de uitvoering van het reglement.

1.3 Organisatie

De organisatie van het pensioenfonds, ziet er als volgt uit:

De externe accountant is een onafhankelijk accountant. Deze en de waarmerkend actuaris zijn geen onderdeel van de organisatie van het pensioenfonds.

Bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor de realisatie van de doelstelling van het pensioenfonds, de strategie en (de uitvoering van) het beleid. Het pensioenfonds kent een paritair bestuur, dat bestaat uit vijf leden.

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2023 is als volgt:

Naam	Geboorte jaar	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittings duur
J. de Vries	1949	voorzitter	Werkgever	2014	2026
P.C. van Doodewaard	1965	secretaris en plv. voorzitter	Werkgever	2016	2024
J.A.M. Roeloffzen	1961	Lid	Werknemers	2019	2023
A.M. van Esch	1957	Lid	Pensioengerechtigden	2022	2026
E. Danckaarts	1996	Lid	Werknemers	2023	2027

In het verslagjaar is mevrouw Danckaarts toegetreden tot het bestuur van het pensioenfonds namens de werknemers.

Bestuursleden worden benoemd voor een periode van vier jaar, waarna zij maximaal voor twee termijnen herbenoembaar zijn.

Het bestuur van het fonds heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan een uitvoeringsorganisatie te weten Appel Pensioenuitvoering B.V. Deze werkzaamheden betreffen de pensioenadministratie en de bestuursondersteuning.

Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk is en blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken. Het bestuur heeft uitsluitend bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het fonds, in overeenstemming met de vastlegging in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN).

Diversiteit bestuur en overige gremia

Het bestuur streeft naar minimaal één man en één vrouw in het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Ten aanzien van leeftijd streeft het bestuur naar tenminste één persoon die jonger is dan 40 jaar in zowel het bestuur en het verantwoordingsorgaan.

Het bestuur bestaat eind 2023 uit vier mannen en één vrouw (jonger dan 40 jaar). Het verantwoordingsorgaan bestaat eind 2023 uit zeven mannen, waarvan één jonger dan 40 jaar, en één vrouw. Eind 2023 wordt zowel binnen het bestuur als in het verantwoordingsorgaan voldaan aan de leeftijdsgrens. Tevens zit er in beide organen een vrouw.

Dagelijks bestuur

De dagelijks leiding van het fonds wordt gevormd door de voorzitter en de secretaris. De dagelijkse leiding heeft bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het fonds, alsmede overeenkomstig de vastlegging in de ABTN.

Verantwoordingsorgaan (VO)

Het VO vertegenwoordigt alle belanghebbenden van het fonds. Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel lid van het VO en het VO als geheel is dat hij/het handelt in het belang van alle belanghebbenden van het fonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van maatregelen.

Jaarlijks beoordeelt het VO het handelen van het bestuur in algemene zin, het door het bestuur uitgevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar en de beleidskeuzes van het bestuur die betrekking hebben op de toekomst. Daarnaast heeft het VO uit hoofde van de wet bepaalde adviesrechten. Het VO doet verslag van zijn bevindingen in dit jaarverslag.

Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2023 als volgt samengesteld:

Naam	Geboorte jaar	Functie	Vertegenwoordiging
R.J.H. van der Meijs	1966	Secretaris	Werknemers
B.W. van der Hoorn	1988	Lid	Werknemers
P.A.J. Cobelens	1946	Voorzitter	Pensioengerechtigden
J. Huigen	1951	Lid	Pensioengerechtigden
L.H. van Leeuwen	1948	Plv. voorzitter	Pensioengerechtigden
H. Poel	1950	Lid	Pensioengerechtigden
P.J.J.H. Jonkhout	1967	Lid	Werkgever
mw. A.E. van Loon	1963	Lid	Werkgever

Een lid van het orgaan heeft voor maximaal vier jaar zitting in het verantwoordingsorgaan. Na deze termijn treedt het lid af. Het aftredende lid van het orgaan kan maximaal tweemaal worden herbenoemd. Volgens de statuten van het pensioenfonds treedt een opvolger van een tussentijds afgetreden lid toe voor de resterende zittingstermijn. Medio 2018 is echter besloten dat op dat moment een nieuwe termijn van vier jaar aanvangt, zodat zittingstermijnen niet allemaal tegelijkertijd aflopen.

Intern toezicht

Het interne toezicht wordt uitgevoerd door de visitatiecommissie die eens per jaar een visitatie uitvoert. Het intern toezichtorgaan heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het orgaan onderhoudt een actieve dialoog met het bestuur. Het is belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Het interne toezicht betreft in zijn toezicht de naleving door het fonds aan de normen in de Code Pensioenfonds. Het orgaan doet verslag van zijn bevindingen in dit jaarverslag.

Deze visitatiecommissie bestond per 31 december 2023 uit drie onafhankelijke leden, te weten:

Naam	Geboortejaar	Lid sinds	Einde zittingsduur
A.W.J. van Coberen (voorzitter)	1961	2019	2025
P. TH. A..de Wever	1962	2022	2026
J.P.B. Brands	1959	2019	2023

Uitvoering, uitbestedingsbeleid en kosten

Het pensioenfonds heeft een deel van haar werkzaamheden uitbesteed. Met uitvoeringsorganisatie Appel Pensioenuitvoering B.V. is een service level agreement gesloten. De werkzaamheden betreffen met name de pensioenadministratie en de daaraan gerelateerde werkzaamheden, alsmede het verzorgen van interne en externe (financiële) rapportages en bestuursondersteuning.

Het vermogensbeheer is gedurende 2023 ondergebracht bij vier verschillende partijen:

- Aegon Asset Management N.V. (Aegon)
- Obam N.V. (tot eind 2023)
- Goldman Sachs (voorheen NN Investment Partners, NN IP)
- Mercer Global Investments (MGI)

Met deze partijen zijn concrete afspraken rondom vergoedingen gemaakt. In de contracten zijn geen prestatiebeloningen opgenomen, zodat de partijen niet worden aangemoedigd om meer risico te nemen dan het bestuur aanvaardbaar acht. In het bestuursverslag doet het bestuur verslag van de kosten van uitbesteding.

Advisering aan het bestuur inzake pensioenaangelegenheden is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V.

Besluitvorming over het beleid van het pensioenfonds vindt plaats door het bestuur. Door het bestuur is een dagelijks bestuur benoemd dat zich bezig houdt met de dagelijkse gang van zaken. Tevens zijn een aantal commissies aangeduid die zich bezig houden met een specifieke taak.

Het bestuur monitort de uitvoering van de uitbestede werkzaamheden op basis van periodieke rapportages van de uitvoerders over de uitgevoerde werkzaamheden in het kader van de afgesloten Service Level Agreements. Tevens ontvangt het pensioenfonds ISAE 3402-type II-rapportages van Appel Pensioenuitvoering B.V., de vermogensbeheerders en Institutional Trust Services, die door een externe en onafhankelijke accountant gecertificeerd zijn. Het bestuur heeft de ISAE-rapportages die het jaar 2023 betreffen, beoordeeld.

Beleggingsadviescommissie

Het bestuur heeft een beleggingsadviescommissie (BAC) met als taak het monitoren van de vermogensbeheerders en het adviseren van het bestuur over het beleggingsbeleid. De beleggingsadviescommissie bestond per 31 december 2023 uit de volgende leden:

Naam	Functie
J. de Vries	Voorzitter
J.A.M. Roeloffzen	Plaatsvervangend secretaris
E. van den Doel	Extern lid

De beleggingsadviescommissie wordt ondersteund door een externe adviseur (Investment Consultant) van Mercer (Nederland) B.V.

Communicatiecommissie

Het bestuur heeft een communicatiecommissie met als taak het beoordelen van de centrale communicatie richting actieve deelnemers, gewezen deelnemers of pensioengerechtigden. De communicatiecommissie bestond per 31 december 2023 uit de volgende leden:

Naam	Vertegenwoordiging
P.C. van Doodewaard	Bestuur, werkgever
A.M. van Esch	Bestuur, pensioengerechtigden
P.A.J. Cobelens	VO, pensioengerechtigden
mw. A.E. van Loon	VO, werkgever
G. van der Schoor	Appel pensioenuitvoering
M. Stok	Appel pensioenuitvoering

Gedragscode en nevenfuncties

Het pensioenfonds beschikt over een gedragscode die is opgesteld aan de hand van de modelgedragscode van de pensioenkoepels. Het doel van de gedragscode is het bijdragen aan het transparant en integer handelen van bestuurders ten behoeve van al diegenen die bij het pensioenfonds belang hebben en het waarborgen van de goede naam en reputatie van het pensioenfonds als marktpartij. De gedragscode bevat onder meer regels over hoe een bestuurslid moet omgaan met vertrouwelijke informatie, voorwetenschap, relatiegeschenken en het vervullen van nevenfuncties bij andere ondernemingen en instellingen. Alle zogenoemde verbonden personen hebben de verklaring bij de Gedragscode over 2023 ondertekend.

Compliance officer

Naam

P. van Klink

Het bestuur heeft de heer P. van Klink per 21 december 2018 aangewezen als compliance officer voor het pensioenfonds. De compliance officer is belast met het toezicht op de naleving van de op grond van de gedragscode geldende bepalingen. De compliance officer verstrekt jaarlijks een rapportage aan het pensioenfondsbestuur. De compliance officer treedt onafhankelijk van het bestuur op.

De voornaamste taken van de compliance officer omvatten:

- Onafhankelijk toezicht op de naleving van de gedragscode;
- Onafhankelijk toezicht op de naleving van wettelijke regelingen.

De taken leiden onder meer tot het toetsen van de naleving van wet- en regelgeving met betrekking tot onder andere koersgevoelige informatie en privé-effectentransacties door het bestuur en de medewerkers van het pensioenfonds.

Er is uitvraag gedaan bij de bestuursleden van het pensioenfonds naar opgave van bestaande nevenfuncties. Dit leidt tot het volgende overzicht per 31 december 2023:

De heer De Vries

- voorzitter kerkenraad PKN kerk Nieuwveen
- penningmeester Bridgeclub Golfclub Liemeer

De heren Van Doodewaard, Van Esch en Roeloffzen alsmede mevrouw Danckaarts hebben geen nevenfuncties.

De uitvoeringsorganisatie en de vermogensbeheerder hanteren vergelijkbare gedragscodes.

Externe ondersteuning

Het fonds werd bijgestaan door de volgende externe deskundigen:

Functie	Externe Partij
Onafhankelijke accountant	PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
Administrateur	Appel Pensioenuitvoering B.V.
Adviserend actuaris	Mercer (Nederland) B.V.
Beleggingsadministrateur	Institutional Trust Services
Certificerend actuaris	Mercer (Nederland) B.V.

Invulling van de sleutelfuncties (IORP II)

In januari 2020 zijn de wijzigingen in de Pensioenwet uit hoofde van de Europese Richtlijn IORP II in werking getreden. Het doel van IORP II is het bevorderen van de verdere harmonisatie van pensioenen in de Europese Unie. De Richtlijn bevat nadere regels rondom grensoverschrijdende collectieve waardeoverdrachten, governance, risicobeheer,

beloningsbeleid en informatieverstrekking aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Ook bevat de Richtlijn regels ten aanzien van het toezicht op pensioenuitvoerders. Een nieuwe verplichting is dat er elke drie jaar een eigen-risicobeoordeling (ERB) dient te worden uitgevoerd en ingediend bij DNB.

Het fonds heeft naar aanleiding van IORP II de zogenaamde sleutelfuncties geïmplementeerd in de governancestructuur. Dit betreft de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie. IORP II maakt een onderscheid tussen de houder van een sleutelfunctie en de personele invulling van de daadwerkelijke uitvoering van de sleutelfunctie, waarbij de houder de eindverantwoordelijkheid blijft houden.

Binnen het IRM-beleid (integraal risico management) heeft het Pensioenfonds drie lijnen van verdediging. De eerste lijn bestaat uit beheer-, advies- en beleidstaken. De tweede lijn adviseert, beoordeelt en controleert de eerste lijn. De derde lijn evalueert of de interne controlemechanismen en andere procedures en maatregelen ter waarborging van de integere en beheerste bedrijfsvoering adequaat en doeltreffend zijn.

De actuariële functie en de risicofunctie zitten in de tweede lijn van verdediging en de interne auditfunctie in de derde lijn van verdediging. De sleutelfunctiehouders hebben een directe rapportagelijne naar het gehele bestuur en de visitatiecommissie. Ook hebben zij een escalatiemogelijkheid naar DNB.

Het fonds heeft de sleutelfuncties, op basis van het 'three lines of defence model' als volgt ingericht.

De sleutelfunctiehouders voor de risicobeheer functie en de actuariële functie rapporteren elk kwartaal aan het bestuur. De sleutelfunctiehouder voor de interne audit functie rapporteert jaarlijks aan het bestuur.

De certificerend actuaire is door het bestuur benoemd als houder van de actuariële functie. Een bestuurslid heeft de risicobeheerfunctie op zich genomen. Voor wat betreft de invulling van de interne auditfunctie is een externe functionaris aangesteld.

De verdeling is op 31 december 2023 als volgt:

Sleutelfunctie	Houder sleutelfunctie	Operationele invulling
Risicobeheer functie	T. van Esch	T. van Esch
Actuariële functie	drs. J.H.M. Terheggen AAG	drs. J.H.M. Terheggen AAG
Interne audit functie	H. Sieraad	H. Sieraad

Begin 2024 is de actuariële functie overgenomen door S. Voskuilen, Msc. AAG.

1.4 Verslag van de visitatiecommissie

De wettelijke taak van visitatiecommissie (hierna VC) bestaat uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur van Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna het fonds), op de algemene gang van zaken in het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De VC heeft de periode van 1 januari t/m 31 december 2023 onderzocht. De VC volgt bij het uitvoeren van haar rol de toezichtcode van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioensector (hierna VITP), die per 1 januari 2024 is opgegaan in de nieuwe Code Pensioenfonds.

De VC is door het bestuur benoemd waarbij het bestuur ervoor heeft gekozen om dit jaar geen wijzigingen in de samenstelling van de leden van de VC te laten plaatsvinden. Dit is voorgelegd aan en akkoord bevonden door het VO. De VC legt jaarlijks haar bevindingen vast in een rapport en legt verantwoording af aan het VO, aan het bestuur en aan de werkgever.

De VC heeft een aantal aanbevelingen voor 2024 e.v. naar aanleiding van de bevindingen over het verslagjaar 2023.

Het functioneren van de governance

Oordeel

De VC is van oordeel dat het bestuur er goed in is geslaagd om vervanging van de bestuurs-vacature vanuit de werknemers te realiseren. Er wordt praktisch omgegaan met de onverwacht in 2023 ontstane bestuurs-vacature, in het licht van het toekomst perspectief van het fonds.

Aanbeveling

Geen

Het functioneren van het bestuur

Oordeel

Het bestuur heeft zich, ondanks de drukke agenda en het onverwacht wegvallen van een bestuurslid, naar het oordeel van de VC enthousiast, serieus en met grote inzet gekweten van haar taken en invulling gegeven aan haar verantwoordelijkheden. Het bestuur acteert betrokken, in goed en nauw overleg met stakeholders.

Aanbeveling

De VC beveelt aan in de bestuursnotulen oog te blijven houden voor goede vastlegging van besluiten, inclusief de overwegingen die tot besluitvorming geleid hebben.

Het beleid van het bestuur

Oordeel

Het bestuur is actief betrokken en het beleid is helder gedefinieerd.

Aanbeveling

De VC beveelt aan om de genomen beleggingsbesluiten te blijven monitoren of de gekozen passieve beleggingshouding tot afdoende resultaat komt.

Algemene gang van zaken in het fonds

Oordeel

De VC is van oordeel dat het bestuur de beheerste en integere bedrijfsvoering en risicomanagement processen serieus behandelt en monitort. De managementrapportages

geven het bestuur, ook naar eigen zeggen, voldoende inzicht en handvatten om de risico's te monitoren en effectief te beheersen. De VC oordeelt positief over de extra aandacht die de toekomst van het fonds in 2023 heeft gekregen. De VC oordeelt positief over het opnemen van voorleggers bij relevante bestuurs-stukken. Deze zouden nog aan kracht winnen als de risico impact hierin wordt beoordeeld.

Aanbeveling

De VC beveelt aan om:

- een gedetailleerde planning te maken van benodigde acties (met bijbehorende tijdslijnen en verantwoordelijkheden) in het kader van de toekomst van het fonds. Ook communicatie naar deelnemers dient hierin te worden meegenomen;
- in de voorleggers een beoordeling van de risico impact op te nemen.

Adequate risicobeheersing**Oordeel**

Het bestuur heeft de organisatie op een goede wijze vormgegeven om de risico's op een goede manier te beheersen.

De scheiding tussen beleggingscommissie en bestuur is mogelijk onvoldoende zichtbaar geborgd.

De verslaglegging van de risicobeheersing en met name overwegingen en brondocumenten verdient is gedurende 2023 essentieel verbeterd.

Aanbeveling

De VC beveelt aan om:

- Een duidelijke scheiding aan te brengen in de vergaderingen van de beleggingscommissie (advies) en het bestuur (besluit);
- De invloed van de adviseur beleggingen te evalueren.

Evenwichtige belangenafweging**Oordeel**

Het ontbreken van expliciete benoeming per besluit toont niet dat evenwichtige belangenafweging altijd een essentieel onderdeel van een besluit is.

De afweging van alle belangen t.a.v. de voorgenomen structuur-/fondswijziging is nog niet afdoende in kaart gebracht.

Aanbeveling

De VC beveelt aan om:

- bij elk besluit te beoordelen of de vraag van evenwichtige belangenafweging voor het onderhavige punt aan de orde is en dit ook als zodanig te notuleren en te onderbouwen;
- als onderdeel van de voorgenomen structuur-/fondswijziging een grondige gedocumenteerde analyse uit te voeren.

Communicatie**Oordeel**

De VC is van oordeel dat de communicatie-agenda weliswaar summier is, maar voldoet aan de wettelijke eisen. De VC vindt het een goede zaak dat in 2023 (weliswaar beperkt) tevens aandacht is besteed aan de Wet Toekomst Pensioenen.

De VC had, net als vorig jaar, graag gezien dat de communicatieplannen ambitieuzer zouden worden gesteld, met een vertaling in concrete en meetbare doelstellingen.

Aanbeveling

De VC beveelt aan om de discussie over de toekomst van het fonds zo spoedig mogelijk in de communicatie uitingen op te nemen, om deelnemers hierover te informeren en mee te nemen in het proces.

Naleving Code Pensioenfonds**Oordeel**

Het bestuur heeft de Code Pensioenfonds besproken aan de hand van een inventarisatielijst en een actieplan opgesteld betreffende de punten 5, 28, 39, 58, 64 en 65 waarvan het bestuur vond dat zij daar niet (volledig) aan voldoen (punt 39) dan wel waar jaarlijks actie ten behoeve van het jaarverslag moet worden ondernomen (punten 5, 58, 64 en 65). De VC is overigens van mening dat de overwegingen wel ter tafel komen, maar soms niet helemaal tot uiting komen in de verslaglegging.

Aanbeveling

Geen

Cultuur en gedrag**Oordeel**

De VC is van mening dat het bestuur onverkort haar taken professioneel, zelfstandig, evenwichtig en in een goede samenwerking oppakt.

Aanbeveling

Geen

Opvolging van eerdere aanbevelingen van het interne toezicht**Oordeel**

Voor het jaar 2023 zijn door de VC in totaal 14 aanbevelingen gedaan. In de actielijst aanbevelingen externe partijen boekjaar 2023 versie 7 december 2023 valt op te maken dat van de 14 aanbevelingen er 13 als afgehandeld staan vermeld en 1 de status lopend heeft. Door het bestuur wordt per aanbeveling de status weergegeven met bij de meeste aanbevelingen een (korte) onderbouwing waarom de desbetreffende aanbeveling is afgehandeld. Een enkele aanbeveling komt ook dit jaar (in een soortgelijke) vorm terug.

Aanbeveling

De VC beveelt aan om concreter te beschrijven hoe aanbevelingen ter hand zijn genomen en duidelijker te onderbouwen waarom wel of niet en hoe.

Peter de Wever

Hans Brand

Alexander van Coberen (voorzitter)

13 mei 2024

Reactie van het bestuur

Het bestuur waardeert de rol van de visitatiecommissie en de discussie die samen gevoerd is. De visitatie wordt als een waardevolle reflectie voor het bestuurlijk functioneren van Pensioenfonds Honeywell voor nu ervaren, maar ook voor de toekomst. Het bestuur is de visitatiecommissie dankbaar voor de manier waarop de visitatie ook dit jaar weer is uitgevoerd. Het bestuur onderschrijft het algemene beeld dat door de visitatiecommissie is

gegeven ten aanzien van het functioneren van het bestuur van het pensioenfonds en dankt de commissie voor de aanbevelingen die zijn gedaan.

Het rapport zal in detail besproken worden in de eerstvolgende bestuursvergadering. Op basis van de aanbevelingen van de visitatiecommissie zullen dan de nodige acties geformuleerd worden. Hier zal dan in het komende jaar waar mogelijk opvolging aan worden gegeven. Daarbij is met de visitatiecommissie afgesproken na de zomer een tussentijds overleg in te plannen over de situatie bij het pensioenfonds.

1.5 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Verslagperiode januari 2023 - december 2023

In 2023 heeft de Eerste Kamer de “Wet Toekomst Pensioenen” goedgekeurd. Voor het Honeywell Pensioenfonds en specifiek voor het bestuur en het verantwoordingsorgaan, is 2023 het jaar geweest van kennisvergaring en voorbereiding met betrekking tot voortgang, planning en besluitvorming aangaande de toekomst van ons fonds. Belangrijk hiervoor is in eerste instantie de besluitvorming van Honeywell met betrekking tot de toekomstige pensioenvoorziening voor de actieve deelnemers in het nieuwe stelsel. Deze besluitvorming heeft in 2023 nog geen resultaat gegeven en wordt in de loop van 2024 verwacht.

Opdracht

Het verantwoordingsorgaan heeft als hoofdtaken:

- Advies geven:
Advies uitbrengen aan het bestuur over voorgenomen besluiten ten aanzien van thema's, zoals vastgelegd in het 'Reglement Verantwoordingsorgaan', versie 01-07-2023.
- Monitoren van verslaggeving Bestuur:
Dit met betrekking tot agenda's en notulen van het bestuur en zo nodig hier aanvullende informatie of toelichting over vragen.
- Verantwoording afnemen:
Jaarlijks een oordeel te geven over het handelen van het bestuur over het uitgevoerde beleid en over beleidskeuzes voor de toekomst.

Verantwoording en werkwijze:

Het verantwoordingsorgaan richt zich bij het vormen van een oordeel op het door het bestuur gevoerde beleid in de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023 en de belangenafweging, die hierover binnen het bestuur plaats vindt. Dit zoals verwoord in het jaarverslag 2023 van het Honeywell Pensioenfonds, alsmede accountants en actuariële verslag over 2023.

In 2023 heeft het verantwoordingsorgaan twee vergaderingen met het bestuur gehad (mei, december), waarbij voorafgaand en/of aansluitend het verantwoordingsorgaan haar eigen vergadering heeft gehouden. Op 16 februari heeft er een strategiedag plaatsgevonden met het bestuur waarbij vooral werd ingegaan op de veranderingen en mogelijke consequenties aangaande het nieuwe pensioenstelsel. Het bestuur heeft middels bijeenkomsten in juni en oktober het verantwoordingsorgaan regelmatig ingelicht over de voortgang en mogelijke keuzes aangaande de toekomst van ons fonds. Tevens heeft een delegatie van het verantwoordingsorgaan de beleidsdag van het bestuur in november bijgewoond. Verder heeft het verantwoordingsorgaan nog vergaderingen gehad in maart, oktober en november. Ook heeft er kwartaaloverleg plaatsgevonden tussen de voorzitter van het bestuur en de voorzitter van het verantwoordingsorgaan

De onderwerpen die tijdens deze vergaderingen zijn besproken:

- Jaarstukken
- Beleggingen
- Toeslagverlening
- Communicatiebeleid
- Premiebeleid
- Evenwichtige belangenafweging
- Toekomst van het pensioenstelsel met betrekking tot alternatieven en voortgang

- Invulling bestuur en leden verantwoordingsorgaan en status goedkeuring DNB voor bestuursleden
- Evaluatie uitvoering door Appel
- Zelfevaluatie verantwoordingsorgaan
- Update werkplan verantwoordingsorgaan

Op 4 april 2023 heeft het verantwoordingsorgaan een intakegesprek gehad met de visitatiecommissie en op 8 mei de bespreking met de visitatiecommissie van hun concept verslag.

Op 10 oktober heeft er een gesprek plaatsgevonden van de Monitoringscommissie Code Pensioenfonds met het verantwoordingsorgaan. Dit gesprek met de commissie had tot doel het nagaan of het verantwoordingsorgaan zich houdt aan de Code Pensioenfonds alsmede of het verantwoordingsorgaan alle ruimte c.q. informatie krijgt van het bestuur om haar taken naar behoren uit te voeren. Het eindrapport van de commissie was zeer positief.

De leden van het verantwoordingsorgaan dienen zich te houden aan de gedragscode van het pensioenfonds. De leden dienen vervolgens elk jaar een verklaring in te vullen dat zij het bepaalde in de gedragscode hebben nageleefd en dat ook zullen blijven doen. Over 2023 is deze verklaring door alle leden ondertekend.

Kernactiviteiten:

Communicatie en bewustwording pensioen zijn belangrijke thema's. Naast een communicatiejaarplan 2023 is er tevens een meerjarenbeleidsplan 2022-2024 opgesteld. Twee leden van het verantwoordingsorgaan maken deel uit van de communicatie commissie.

In 2023 hebben er vier vergaderingen plaatsgevonden van de communicatiecommissie. Ook zijn er een aantal seminars online en fysiek bijgewoond, welke zijn georganiseerd door de Pensioenfederatie, FNV en Mercer over onderwerpen, welke specifiek gericht zijn op het vergroten van de kennis en het functioneren van het verantwoordingsorgaan met als doel het verkrijgen van informatie over het nieuw te vormen pensioenstelsel.

Adviezen en akkoord afgegeven in 2023:

- Het meerjaren communicatieplan 2022-2024
- Klachten en Geschillenreglement, versie 01-07-2023
- Reglement verantwoordingsorgaan, versie 01-07-2023
- Premievaststelling voor 2024
- Communicatiejaarplan 2024

Samenstelling

In 2023 was het verantwoordingsorgaan op volle sterkte en hebben er geen wijzigingen plaatsgevonden in het bestuur. Op 1 juni 2023 heeft het bestuur goedkeuring verleend voor de herbenoeming van het werkgeverslid Pieter Jonkhout. De samenstelling voldeed aan de Norm 33 van Code Pensioenfonds met betrekking tot diversiteit. Het verantwoordingsorgaan blijft streven naar een evenwichtige verdeling met betrekking tot diversiteit in haar bestuur.

Bevindingen

Het verantwoordingsorgaan heeft kennisgenomen van het jaarverslag 2023, welke is besproken en toegelicht tijdens de vergadering van 23 mei jl. met het bestuur. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan kennisgenomen van de bevindingen van de externe accountant, de waarnemend actuaris en het actuariel rapport over 2023. Het

verantwoordingsorgaan stelt vast, dat de bevindingen over 2023 met inachtneming van de impact van de voortgaande oorlog in Oekraïne op de financiële markten in algemene zin positief zijn. Het beleggingsresultaat in 2023 heeft een herstel laten zien van het belegd vermogen met een rendement van 8,91% ten opzichte van de sterke daling in 2022 van -/- 21,34%.

De dekkingsgraad eind 2023 kwam uit op 131,5% met een beleidsdekkingsgraad van 135,9%.

Hierin was de invloed van de hoge indexatie van 12,45% per 1 januari 2023 reeds verwerkt.

Op basis van deze resultaten alsmede de regels van De Nederlandse Bank aangaande indexatie werd het mogelijk een indexatie van 2,96% per 1 januari 2024 toe te kennen.

- Beleggingsbeleid:

Met de nog voortdurende oorlog in Oekraïne, spanningen in het Midden-Oosten als gevolg van de oorlog in Palestina en de onzekerheden op de energiemarkten en de financiële markten, zal het beleggingsbeleid in 2024 nog steeds de hoogste aandacht eisen van de beleggingscommissie en het bestuur. Positief is wel dat er een herstel is ingezet begin 2023. Ook heeft het bestuur een passief beleggingsbeleid overwogen, mede in verband met de toekomst van ons fonds, alsmede het verlagen van de uitvoeringskosten. Het ziet er wel naar uit dat de maatregelen die de Europese bank heeft genomen om de inflatie te beteugelen een positieve uitwerking gaat hebben in 2024.

- Toekomstvisie fonds:

Belangrijk is, dat het bestuur van het pensioenfonds zich voorbereidt en oriënteert op de toekomst van ons fonds, het nieuwe pensioenstelsel en mogelijke alternatieve scenario's. Hiervoor zal ook de strategie van PME voor ons pensioenfonds leidraad zijn.

Het verantwoordingsorgaan waardeert de open communicatie van het bestuur met betrekking tot de oriëntatie, status en planning aangaande de toekomst van ons fonds.

- Communicatiebeleid:

Aan de hand van acties uit het communicatieplan zijn onder meer de website en de schriftelijke communicatie verbeterd, waaronder informatie over het nieuwe pensioenstelsel en voorlichtingssessies voor doelgroepen. Ook wordt er nog steeds actief gewerkt aan het verkrijgen van de email adressen van deelnemers en gepensioneerden, daar digitale communicatie een steeds belangrijkere rol gaat spelen.

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2023 het bestuur de volgende aandachtspunten meegegeven:

- Afstemmen en monitoren van keuze werkgever met betrekking tot voortgang toekomstige pensioenvoorziening als onderdeel van het arbeidsvoorwaardenpakket.
- Duidelijkheid met betrekking tot planning en toekomst aangaande opgebouwde pensioenrechten onder het nieuwe pensioenstelsel.
- Duidelijke en tijdige communicatie naar gepensioneerden, slapers en actieven aangaande het nieuwe pensioenstelsel en de keuze die gemaakt zal worden met betrekking tot de opgebouwde rechten.
- Het onderbouwen en vastleggen van de evenwichtige belangenafweging bij besluitvorming.
- Het afnemende aantal actieve deelnemers en de impact hiervan op de premie-inkomsten.
- De nog onzekere economische ontwikkelingen in 2024 invloed op beleggingsstrategie en mogelijke beschermingsmaatregelen.

Het verantwoordingsorgaan heeft voor 2024 nog de volgende aandachtspunten voor het bestuur:

- Monitoren voortgang planning en keuze Honeywell met betrekking tot tijdige beslissing van toekomstig pensioenopbouw als deel van arbeidsvoorwaardenpakket. Zo mogelijk verlenen van kennis c.q. informatie om proces te kunnen versnellen, waardoor ook voor het fonds een tijdige besluitvorming kan plaatsvinden en kosten beheerst kunnen worden.
- Het tijdig en volledig informeren van het verantwoordingsorgaan aangaande voortgang en voorgenomen besluitvorming.
- Het duidelijk en tijdig communiceren naar deelnemers van genomen besluiten en onderbouwing hiervan.
- Het onderbouwen en vastleggen van de evenwichtige belangenafweging bij besluitvorming. Dit mede met betrekking tot mogelijk benodigde compensatieregelingen voor specifieke leeftijdscohorten.
- Voortdurende onzekere situaties met betrekking tot de oorlogen in Palestina en Oekraïne en de impact hiervan op financiële markten en onze beleggingsstrategie en mogelijke beschermingsmaatregelen.

Oordeel:

Op basis van de beschreven werkzaamheden en bevindingen, komt het verantwoordingsorgaan tot het oordeel, dat het bestuur met een voldoende mate van zorgvuldigheid tot een verantwoorde besluitvorming en beleidskeuzes is gekomen. Het weer kunnen indexeren in 2024 volgens de regels van DNB voor alle deelnemers en gepensioneerden na de aanzienlijke indexatie in 2023 heeft het vertrouwen gesterkt in het fonds en het bestuur mede in ogeschouw genomen de resultaten van PME en andere fondsen.

Het verantwoordingsorgaan wenst het bestuur veel wijsheid met de besluitvorming aangaande de toekomst van het fonds onder de wet WTP en vertrouwt hiertoe op voortzetting van een prettige en constructieve samenwerking met het bestuur in 2024.

Schiphol-Oost, 28 mei 2024

P.A.J. Cobelens
B.W. van der Hoorn
J. Huigen
P.J.J.H. Jonkhout
L.H. van Leeuwen
A.E. van Loon
R.J.H. van der Meijs
H. Poel

Reactie van het bestuur

Het bestuur heeft met instemming kennis genomen van het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan en wil ook graag hun dank uitspreken voor de prettige samenwerking gedurende het afgelopen jaar. Het was plezierig om weer meerdere keren fysiek bij elkaar te komen, dat heeft de samenwerking naar mening van het bestuur bevorderd.

De aandachtspunten die het Verantwoordingsorgaan heeft opgesteld, zal het bestuur in nader overleg met het Verantwoordingsorgaan bespreken en waar mogelijk opvolging aan geven. Ook voor volgend jaar is het bestuur voornemens om meerdere keren in overleg te treden met het VO, zodat het VO goed zicht blijft behouden op de wijze waarop het pensioenfonds bestuurd wordt en daar waar nodig advies of instemming kan geven.

1.6 Verslag van het bestuur

Het jaar 2023 stond wereldwijd nog steeds in het teken van de oorlog tussen Rusland en Oekraïne en de daaruit voortvloeiende spanningen. Daar kwam de oorlog en de complexe situatie rond Israël en de Gazastrook bij en dat heeft ook gevolgen gehad voor de internationale handel. De inflatie die dit in 2022 tot gevolg had is in 2023 lager uitgevallen, maar nog steeds was sprake van een hoge inflatie gedurende 2023. Ook als gevolg daarvan lieten de rentes flinke bewegingen zien.

Het beleggingsklimaat was wel positief, met name de beurzen deden het goed aan het eind van 2023. Verder werd de nieuwe pensioenwet per 1 juli 2023 ingevoerd.

Na het overlijden van ons bestuurslid Marcel Mars begin 2023, stond het bestuur voor de uitdaging om het bestuur en de diverse commissies weer volledig te krijgen. Halverwege het jaar is Evelien Danckaarts toegetreden tot het bestuur namens de werknemers. Daarmee is het aantal bestuursleden gekomen op vijf personen. Gezien het lopende toekomstonderzoek bij het pensioenfonds, is na overleg met de werkgever besloten om vooralsnog geen zesde bestuurslid te zoeken.

De financiële markten waren gedurende 2023 volatiel, maar gedurende het jaar was wel sprake van een stijging van de beurskoersen. Aan het begin van 2023 moesten de beurzen nog wat op gang komen, maar vanaf maart was er sprake van stijgende koersen tot eind juli. Vanaf dat moment was er sprake van een behoorlijke daling, om eind 2023 weer te stijgen en te eindigen op ongeveer het niveau dat in juli al bereikt was.

De marktrente liet in 2023 in eerste instantie een stijgende trend zien, om vanaf het hoogste punt in oktober richting jaareinde weer iets te dalen. Hierdoor eindigde de rente op een wat lager renteniveau dan begin 2023. In maart is door het bestuur het besluit genomen om de renteafdekking te verhogen naar 60%, om in december te besluiten deze aanvullend te verhogen tot 70%. Daardoor is het fonds beter beschermd tegen mogelijke rentedalingen in 2024.

Het bestuur heeft in het vierde kwartaal meerdere malen gesproken over het beleggingsbeleid en dan met name de mogelijkheid om van actief beleggen in aandelen over te stappen op passief beleggen in aandelen. Het bestuur heeft daarbij besloten om volledig over te stappen op passief aandelenbeleggen en heeft dat in drie stappen gedaan (eind 2023 voor 1/3^e van de aandelenportefeuille, gevolgd door twee stappen begin 2024).

Daarbij is de financiële positie eind 2023 nog steeds gezond te noemen, dat blijkt ook uit de indexatie die het bestuur heeft kunnen verlenen van bijna de volledige prijsinflatie. Het bestuur heeft kunnen besluiten om de pensioenen en opgebouwde rechten per 1 januari 2024 te verhogen met 2,96%.

De werkgever onderzoekt momenteel de mogelijkheid de pensioenopbouw vanaf 1 januari 2025 onder te brengen bij PME (bedrijfstakpensioenfonds voor de Metalektro). Het bestuur heeft vanaf eind 2023 daarom veel tijd besteed aan een onderzoek naar de toekomst van het pensioenfonds in dat kader. Er zijn voor het bestuur meerdere opties: doorgaan als

gesloten fonds (geen nieuwe pensioenopbouw meer), overstappen naar een algemeen pensioenfonds, de pensioenen onderbrengen bij een verzekeraar of kiezen voor een overdracht van de verplichtingen naar een bedrijfstakpensioenfonds (waarbij PME in het geval van een bedrijfstakpensioenfonds de meest voor de hand liggende optie is). Alle opties worden uitvoerig onderzocht door het bestuur. Dit wordt verder toegelicht in paragraaf 3.7, de pensioenparagraaf.

Daarnaast is binnen het bestuur in 2023 veel aandacht geweest voor de stappen die benodigd zijn voor de invoering van een eventuele nieuwe pensioenregeling die voldoet aan de nieuwe pensioenwet (Wet toekomst pensioen, Wtp) . Dat heeft tot een stappenplan op hoofdlijnen geleid. Gezien de denkrichting vanuit de werkgever (zie voorgaande alinea) is besloten dit Wtp proces nog niet verder in te vullen binnen het pensioenfonds. Over deze situatie is ook met DNB gesproken, waarbij aangegeven is wat de toekomstverwachtingen van het pensioenfonds zijn.

Het bestuur heeft hierover geregeld gesproken met het verantwoordingsorgaan en de visitatie commissie. Verder is dit onderwerp meegenomen in de diverse communicatie-uitingen, zoals de nieuwsbrief.

Samenvattend was 2023 een uitdagend jaar, waarbij het onverwacht overlijden van ons bestuurslid Marcel Mars een grote schok was. Met elkaar hebben we dit op kunnen vangen. In 2024 staan we voor grote uitdagingen. Vooral de te maken keuzes bij een mogelijke overdracht van de verplichtingen als de werkgever besluit de pensioenregeling onder te brengen bij PME, zullen een belangrijk deel uitmaken van onze werkzaamheden. Samenwerking met sociale partners, toezichtorganen en adviseurs is daarbij van cruciaal belang. Wat ons betreft is daar alle vertrouwen in.

Hoofdlijnen

Voor de financiële positie van het pensioenfonds is de dekkingsgraad een belangrijke graadmeter. Per 31 december 2023 is de actuele dekkingsgraad gestegen van 131,4% (31 december 2022) naar 131,5%. De oorzaken daarvan worden in de actuariële paragraaf (3.8) bij de actuariële analyse toegelicht. De beleidsdekkingsgraad is gedaald van 138,7% naar 135,9%.

Code pensioenfondsen

Ter vervanging van de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur is de Code Pensioenfondsen opgesteld door de Stichting van de Arbeid en de Pensioenfederatie. Deze code is opgesteld om “het functioneren van pensioenfondsen verder te verbeteren en inzichtelijker te maken, met als doel dat belanghebbenden er vertrouwen in hebben dat de pensioenfondsen het aan hen toevertrouwde geld goed beheren en de belangen van alle betrokkenen evenwichtig afwegen.” In de Code worden onderwerpen als de rol van de diverse organen van het pensioenfonds, integraal risicomanagement, beloningen, diversiteit en verantwoord beleggen nader uitgewerkt.

De Code Pensioenfondsen is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op bestaande wet- en regelgeving. Deze zijn leidend, maar het is de verantwoordelijkheid van de besturen van pensioenfondsen om in hun beleidskeuzes rekening te houden met de

Code. Indien een bestuur besluit af te wijken van één of meerdere normen, dient hierover in het jaarverslag verantwoording te worden afgelegd. De Monitoringscommissie Code Pensioenfondsen heeft in februari 2018 aangegeven dat een meer handzame Code Pensioenfondsen gewenst was. Aan de hand daarvan is door de Pensioenfederatie in oktober 2018 een geactualiseerde Code gepresenteerd. Het aantal normen daarin is hierin bijvoorbeeld van 83 teruggebracht naar 65.

Daarbij is de Code per 1 januari 2024 gewijzigd, waarvan de impact reeds besproken is in de bestuursvergadering. Naleving daarvan zal in de loop van 2024 worden opgepakt.

Het bestuur van Pensioenfonds Honeywell wenst zoveel mogelijk de Code Pensioenfondsen te volgen. Het bestuur heeft tijdens de laatste bestuursvergadering de normen uit de Code Pensioenfondsen behandeld, en geconstateerd dat er geen wijzigingen zijn opgetreden ten aanzien van hetgeen hieromtrent in 2022 is vastgesteld. De normen 5 (verantwoording over beleid en inzicht in risico's), 58 (missie, visie, strategie), 64 (naleving gedragscode en evaluatie bestuur) en 65 (afhandeling van klachten) zijn bij de betreffende onderdelen in het verslag toegelicht. Op de volgende norm heeft het bestuur een toelichting, omdat het pensioenfonds niet geheel aan deze norm voldoet:

- Norm 39: *'Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.'*

Het bestuur heeft gekozen van deze norm af te wijken. Benoeming en ontslag van de leden van de visitatiecommissie geschieden conform de statuten na advies van het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan heeft geen bindend adviesrecht. Hier is voor gekozen mede vanwege de werkwijze met de Visitatie Commissie Pensioenfondsen die een voorselectie doen van geschikte leden.

Deskundigheidsbevordering en bestuurlijke effectiviteit

Deskundigheid, betrokkenheid en goede samenwerking vormen de basis voor goed bestuur van het pensioenfonds. Goed pensioenfondsbestuur heeft betrekking op alle organen van een pensioenfonds.

Het bestuur hecht grote waarde aan goed pensioenfondsbestuur en aan de betrokkenheid van alle belanghebbenden van het pensioenfonds. Het bestuur is zich bewust van zijn verantwoordelijkheid voor het goed besturen van het pensioenfonds en zal alles doen wat nodig is voor het handhaven van het vertrouwen in het pensioenfonds en de pensioensector. Ontwikkelingen op dit terrein worden nauwgezet gevolgd.

Het verantwoordingsorgaan van het pensioenfonds is samengesteld uit vertegenwoordigers van actieve deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever en bestond in 2023 uit acht leden. Het bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid en de wijze waarop het is

uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheden en rechten die aan haar zijn toebedeeld bij en krachtens de Pensioenwet en de statuten. Het orgaan toetst of het bestuur bij de genomen besluiten op een evenwichtige wijze met de belangen van alle belanghebbenden rekening heeft gehouden. Het verantwoordingsorgaan heeft tot taak een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de visitatiecommissie over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het verslag van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur daarop zijn opgenomen in dit verslag.

Het interne toezicht op het pensioenfonds wordt uitgeoefend door een visitatiecommissie, met inachtneming van het bepaalde bij en krachtens de Pensioenwet. Bij het interne toezicht op het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds wordt gekeken naar de procedures en processen en de interne beheersing binnen het pensioenfonds, naar de wijze waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd en de wijze waarop wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn. De visitatiecommissie is onder meer belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan, de werkgever en in het jaarverslag, over de uitvoering van de taken. Begin 2024 is de Visitatie Commissie Pensioenfondsen gestart met de jaarlijkse visitatie. Het definitieve rapport van de visitatiecommissie is in mei 2024 opgeleverd, waarin een aantal aanbevelingen is opgenomen.

Naleving wet- en regelgeving en communicatie met de toezichthouder

Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen en bestuursmodel

De Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen is op 7 augustus 2013 in werking getreden. De bepalingen in de wet die betrekking hebben op de inrichting van de pensioenfondsorganen zijn op 1 juli 2014 van kracht geworden. De wet is geïnitieerd om de kwaliteit van het bestuur van pensioenfondsen te versterken. De kwaliteit van bestuur moet passen bij de (complexe) omgeving waarin pensioenfondsen opereren. Een doel van de wet is een goede vertegenwoordiging van belanghebbenden. Daarnaast stuurt de wet aan op stroomlijning van de organen en taken van pensioenfondsen, vergroting van de deskundigheid en versterking van het interne toezicht. Het bestuur heeft in dat kader gekozen voor een paritair bestuur.

Het pensioenfonds heeft een geschiktheidsplan, waarmee het bestuur invulling wilt geven aan de geschiktheidseisen voor bestuursleden van pensioenfondsen. Bij geschikt pensioenfondsbestuur spelen deskundigheid, competenties en professioneel gedrag een rol. Het Geschiktheidsplan wordt periodiek beoordeeld en geactualiseerd.

DNB heeft regels vastgesteld om besturen en directies van pensioenfondsen te toetsen. Deze regels houden concreet in dat bestuurders en directieleden van pensioenfondsen, voordat zij worden benoemd, door DNB worden getoetst op integriteit en deskundigheid. DNB houdt bij deze toetsing steeds meer rekening met de aard, omvang en complexiteit en

daarmee dus het risicoprofiel van het pensioenfonds en de samenstelling van het zittende bestuur. Alle bestuursleden van het pensioenfonds zijn getoetst en DNB heeft met hun benoeming ingestemd.

Om de kennis op peil te houden, volgt het bestuur actief de voor het pensioenfonds relevante pensioenontwikkelingen (onder meer middels vakliteratuur en relevante seminars). Tevens worden bestuursleden in de gelegenheid gesteld (vervolg)cursussen, seminars en themabijeenkomsten bij te wonen.

Op 7 november vond de jaarlijkse Beleidsdag plaats. Op deze dag is onder meer gesproken over de toekomst van het pensioenfonds en passief beleggen. Daarnaast hebben verschillende bestuursleden deelgenomen aan overige seminars, zoals DNB seminars, webinars van de Pensioenfederatie en seminars van de Pensioenfederatie, Mercer en Aegon Asset Management.

Op basis van de deskundigheidsmatrix van het pensioenfonds, dat deel uitmaakt van het Geschiktheidsplan, zijn geen lacunes in de collectieve deskundigheid vastgesteld. In het Geschiktheidsplan is een opleidingsplan opgesteld voor de (aspirant-)bestuursleden.

Het regelmatig evalueren van het functioneren van bestuursleden en van het bestuur als geheel en het tijdig bijsturen daar waar nodig, draagt bij aan het in stand houden van een goed bestuur. Daarom draagt het bestuur er zorg voor dat bestuursleden en het bestuur als geheel elk jaar op hun functioneren worden geëvalueerd. Deze jaarlijkse evaluatie is in 2023 afgerond.

Daarnaast wordt het bestuur en zijn functioneren beoordeeld door het intern toezicht (visitatiecommissie). Het bestuur is van mening dat het voldoende deskundig en ervaren is om zijn taak adequaat uit te voeren. Ook acht het zichzelf zorgvuldig, transparant en beheerst.

Het bestuur heeft in het Geschiktheidsplan nadere eisen gesteld aan de leden van het verantwoordingsorgaan. Ook is daarin een profiel opgesteld voor de visitatiecommissie.

DNB

De Nederlandsche Bank (DNB) maakt zich sterk voor een betrouwbaar financieel stelsel. Daarom houdt zij toezicht op banken, pensioenfonds, verzekeraars en andere financiële instellingen. De toezichthouders van DNB doen dit door onder andere het toetsen van bestuurders, verlenen van vergunningen en aanpakken van financieel-economische criminaliteit. Ook controleren zij of instellingen financieel solide zijn. In 2023 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door DNB geen aanwijzingen aan het pensioenfonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het pensioenfonds gebonden aan toestemming van DNB.

AFM

Sinds 1 januari 2007 houdt de Autoriteit Financiële Markten (AFM) toezicht op het gedrag van pensioenuitvoerders uit hoofde van de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling. De AFM controleert of pensioenuitvoerders zich aan de wetten en regels houden welke vooral zien op de verplichte informatieverstrekking aan deelnemers én de zorgplicht ten aanzien van deelnemers met een premie- of kapitaalovereenkomst. Daarnaast vallen pensioenuitvoerders ook onder het effecten-typisch gedragstoezicht van de AFM. Adviseurs en bemiddelaars in pensioenproducten vallen ook onder het AFM-toezicht. Daarnaast vallen sommige pensioenuitvoeringsorganisaties als AIFM-beleggingsinstelling ook onder het AFM-toezicht.

Klachten, geschillen en onregelmatigheden

Het bestuur heeft een Klachtenprocedure en een Geschillenprocedure opgesteld. De regelingen houden in het kort het volgende in:

Reglement Klachtenprocedure

Een deelnemer of een andere belanghebbende heeft het recht bij de administrateur een klacht in te dienen over de uitvoering van het pensioenreglement. Indien de klager het niet eens is met de beslissing van de administrateur op de klacht, heeft de klager het recht om in beroep te gaan bij het bestuur. Indien het bestuur de beslissing van de administrateur bevestigt, heeft de klager het recht een beroep te doen op de Ombudsman Pensioenen. De Ombudsman handelt een klacht af door het geven van een schriftelijk advies dat hij uitsluitend aan de klager en het bestuur ter kennis brengt. Het bestuur kan hier gemotiveerd van afwijken.

Reglement Geschillenprocedure

Het bestuur zorgt ervoor dat alle betrokkenen bij het pensioenfonds de mogelijkheid hebben te rapporteren over onregelmatigheden van algemene, operationele en financiële aard. Dit kan gaan om onregelmatigheden zowel binnen het pensioenfonds als bij partijen aan wie taken worden uitbesteed.

De commissie van beroep bestaat uit een voorzitter en twee leden, die door het bestuur worden benoemd. De commissie is bevoegd tot het doen van uitspraak in geschillen tussen een aangesloten werkgever, een deelnemer, een gewezen deelnemer, hun rechtverkrijgende of een ander die naar het oordeel van de commissie rechtstreeks in zijn belang wordt getroffen.

Nadere voorwaarden voor de procedures zijn vastgelegd in de betreffende reglementen. In het verslagjaar zijn geen klachten ontvangen.

Tevens heeft het pensioenfonds een Incidentenregeling en een Klokkenluidersregeling.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is in eerste instantie gericht op een zo goed mogelijk rendement bij een verantwoord risico. De beleggingen van het pensioenfonds zijn gespreid, om zo het lange-termijnsrisico te beperken en toch een goed rendement te kunnen

behalen. Het pensioenfondsbestuur vindt dat het geld dat het beheert, op een maatschappelijk verantwoorde manier moet worden belegd.

Begin 2023 is er een wijziging aangebracht aan de renteafdekking, deze is in twee stappen van 10%-punt verhoogd van 50% tot een niveau van 70%. Ook is onderzocht of de huidige beleggingen nog steeds de juiste zijn of dat er betere soortgelijke producten zijn (onder meer is gekeken naar passieve beleggingsproducten). Eind 2023 heeft het bestuur besloten het aandelenbelang om te zetten in een passief mandaat.

Toeslagverlening

Per 1 januari 2024 is een toeslag verleend aan alle actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 2,96%. Deze verhoging van de aanspraken is gebaseerd op de ontwikkeling van de consumentenprijsindex (CPI), alle bestedingen, afgeleid, zoals gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gemeten over de periode juli tot juli voorafgaande aan het toeslagmoment, gelijk aan 3,26%. Vervolgens moet er naar de dekkingsgraad worden gekeken om vast te stellen hoeveel procent van deze maximale indexatie gegeven kan worden, dat was gelijk aan 91%, resulterend in een uiteindelijke indexatie van 2,96%.

Herstelplan

Er is geen herstelplan van toepassing.

Communicatie

Het pensioenfondsbestuur vindt het zeer belangrijk om alle actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden te bereiken. De oudedagsvoorziening is belangrijk en vergt aandacht. De communicatie-inspanningen van het pensioenfonds zijn verwoord in een Meerjarenbeleidsplan en een daaruit opgesteld communicatiejaarplan met een concrete uitwerking van in te zetten middelen voor dat jaar.

Beloningsbeleid

Het Pensioenfonds heeft geen medewerkers in dienst; de bestuursleden namens de werkgever en de werknemers die in dienst zijn bij de werkgever, ontvangen voor hun werkzaamheden geen vergoeding van het pensioenfonds. De andere vertegenwoordigers ontvangen conform het beloningsbeleid een vergoeding. De gepensioneerde leden van het verantwoordingsorgaan ontvangen een vacatievergoeding.

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Alleen de bestuurders die werknemer zijn van één van de bij het fonds aangesloten ondernemingen, nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds op basis van de voorwaarden in het pensioenreglement.

Frauderisicoanalyse

Het is voor het bestuur belangrijk om fraude te voorkomen, daar zijn de processen op ingericht en dit wordt ook periodiek besproken. Dit niet alleen om de eigen reputatie te waarborgen, maar het is uiteraard ook in het belang van onze stakeholders.

De organisaties waar we werkzaamheden aan hebben uitbesteed, informeren ons hier ook jaarlijks over, op deze manier kunnen we mogelijke risico's tijdig en goed inschatten. In de (risico)rapportages die wij periodiek van onze uitbestedingspartners ontvangen, wordt stelselmatig aandacht besteed aan naleving wet- en regelgeving, frauderisico's en het stelsel van maatregelen om mogelijke frauderisico's te beheersen. Daar zijn in het afgelopen boekjaar geen bijzonderheden uit naar voren gekomen.

Een ander mogelijk risico voor het fonds heeft betrekking op de periodieke betalingen die gedurende het jaar door bestuursleden moeten worden geaccordeerd. Hier zijn strikte afspraken over gemaakt binnen het bestuur die ook vastgelegd zijn. Bestuursleden hebben de mogelijkheid om zich digitaal aan te melden bij de betalingsportal van de betreffende financiële instelling, bijvoorbeeld van onze bankrekening voor het betalen van de pensioenuitkeringen. Per betaling of beleggingstransactie geldt het vierogen principe, deze kan pas doorgang vinden als minimaal twee bestuursleden akkoord hebben gegeven.

Bestuursleden dienen zich te houden aan de gedragscode van het pensioenfonds. Bestuursleden dienen vervolgens elk jaar een verklaring in te vullen dat zij het bepaalde in de gedragscode hebben nageleefd en dat ook zullen blijven doen. Over 2023 is deze verklaring door alle bestuursleden ondertekend. Daarnaast is bij het fonds sprake van een klachtenreglement, geschillenreglement, klokkenluidersregeling en incidentenregeling, om allerlei mogelijke onwenselijkheden als fraude te voorkomen.

Het frauderisico wordt derhalve als laag ingeschat. Er is onder meer sprake van een strikte scheiding van taken, waarbij het feit dat de pensioenuitvoering is uitbesteed aan een gerenommeerde partij extra waarborgen geeft.

1.7 Financiële paragraaf

Samenvatting van de financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar:

(* € 1.000)	Pensioen- vermogen	Technische voorzieningen	Dekkings- graad
Stand per 31 december 2022	629.558	479.130	131,4%
Beleggingsresultaten	54.833		
Premiebijdragen	8.516	6.562	
Toeslagverlening		14.591	
Uitkeringen	-17.884	-17.910	
Waardeoverdrachten	-90	-82	
Pensioenuitvoeringskosten	-1.239	-1.239	
Rentewijziging TV		15.439	
Wijziging RTS		17.968	
Wijziging grondslagen		94	
Overige	115	-2.091	
Stand per 31 december 2023	673.809	512.462	131,5%

De dekkingsgraad is een belangrijke maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft het pensioenvermogen als percentage van de contante waarde van de pensioenverplichtingen weer. De dekkingsgraad kan wijzigen door diverse factoren, zoals de ontwikkeling van het beleggingsresultaat, verzekeringstechnische ontwikkelingen en de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur.

De actuele dekkingsgraad is in 2023 gestegen van 131,4% naar 131,5%. De beleidsdekkingsgraad (het 12-maandsgemiddelde van de dekkingsgraad) is in 2023 gedaald van 138,7% naar 135,9%.

De ontwikkeling van de dekkingsgraad van het pensioenfonds gedurende het jaar wordt hieronder weergegeven. Daarbij is per factor het procentuele effect op de dekkingsgraad bepaald.

	2023 %	2022 %
Dekkingsgraad per 1 januari	131,4	132,5
Effect premie	0,0	-0,7
Effect uitkeringen	1,2	0,8
Effect toeslagverlening	-3,8	-14,7
Effect beleggingsresultaat	7,2	-27,8
Effect wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-4,7	52,8
Wijzigingen actuariële grondslagen	0,2	-0,6
Effect overige oorzaken	0,0	-10,9
Dekkingsgraad per 31 december	131,5	131,4

Effect premies

De pensioenpremie die verschuldigd is aan het pensioenfonds (inclusief de bijdrage van de werknemers) was in 2023 39,0% van de som van de pensioengrondslagen. Hiervan is € 8.516 afgedragen door de werkgever en de werknemer en is € 61 onttrokken uit het premiedepot. Het premieresultaat is positief omdat de feitelijke premie hoger is dan de zuivere kostendekkende premie, maar niet lager dan de gedempte kostendekkende premie.

Effect beleggingsresultaat (inclusief renteaftdekking)

Er is in 2023 (na aftrek kosten vermogensbeheer) een beleggingsrendement gerealiseerd van 8,91%. Voor de voorziening pensioenverplichtingen was een interest benodigd van 3,264%. Dit zorgt voor een positief resultaat als gevolg van beleggingsopbrengsten.

Effect toeslagverlening

Per 1 januari 2023 is een toeslag verleend aan alle actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 12,45%. Deze verhoging van de aanspraken is gebaseerd op de ontwikkeling van de consumentenprijsindex (CPI), alle bestedingen, afgeleid, zoals gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gemeten over de periode juli tot juli voorafgaande aan het toeslagmoment.

Voor deze toeslagverlening per 1 januari 2023 heeft het pensioenfondsbestuur gebruik gemaakt van de verruimde mogelijkheid tot toeslagverlening die door de wetgever met het “Besluit tot wijziging van het Besluit financieel toetsingskader in verband met toeslag vanwege voorgenomen transitie” is geboden. Het bestuur heeft bij dit besluit onderbouwd dat aan de randvoorwaarden voor toeslagverlening vanuit de tijdelijke wetgeving is voldaan (o.a. voornemen tot invaren, financiële positie). De deelnemers zijn hierover geïnformeerd

middels een nieuwsbericht op de website (inclusief kwantitatieve beschrijving van de generatie- effecten van de toeslagverlening waarbij onderscheid is gemaakt naar leeftijdscohorten per geboortjaar). De koopsom voor deze toeslagverlening is ten laste gekomen van het pensioenfonds. Eén en ander is reeds in boekjaar 2022 verwerkt.

Per 1 januari 2024 is een toeslag verleend aan alle actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 2,96%. Ook deze verhoging van de aanspraken is gebaseerd op de ontwikkeling van de consumentenprijsindex (CPI), alle bestedingen, afgeleid, zoals gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gemeten over de periode juli tot juli voorafgaande aan het toeslagmoment. Vanwege de financiële positie kon net niet de volledige maatstaf worden toegekend (3,26%). Deze toeslag is in boekjaar 2023 verwerkt.

Toeslagachterstanden

Wanneer geen volledige toeslag wordt verleend wordt de niet verleende toeslag op individueel niveau geregistreerd, dit is de zogenaamde toeslagachterstand. Het bestuur heeft beleid vastgesteld voor het eventueel inhalen van deze toeslagachterstanden. Om een inhaaltoeslag te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het pensioenfonds geeft in haar jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Deze specificatie is in de volgende tabel opgenomen.

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Vershil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Voor actieve deelnemers				
Voor 2015	2,35	0,47	1,88	12,91
2015	1,86	0,50	1,36	14,45
2016	0,81	-	0,81	15,37
2017	-0,32	-	-0,32	15,01
2018	1,36	0,30	1,06	16,22
2019	1,73	1,00	0,73	17,07
2020	1,49	0,20	1,29	18,58
2021	1,56	-	1,56	20,43
2022	1,29	1,26	0,03	20,47
2023	12,45	12,45	-	20,47
2024	3,26	2,96	0,30	20,83

Het weergegeven toeslagpercentage betreft de toeslag van 1 januari van het boekjaar en is toegekend over de pensioenaanspraken en -rechten per 31 december van het voorafgaande boekjaar

	Volledige toeslag- verlening	Toegekende toeslagen	Verschil	Cumulatief verschil (t.o.v. ambitie)
	%	%	%	%
Niet actieve deelnemers				
Voor 2015	1,68	0,34	1,34	10,47
2015	0,59	0,20	0,39	10,90
2016	0,81	-	0,81	11,80
2017	-0,32	-	-0,32	11,44
2018	1,36	0,30	1,06	12,62
2019	1,73	1,00	0,73	13,44
2020	1,49	0,20	1,29	14,91
2021	1,56	-	1,56	16,70
2022	1,29	1,26	0,03	16,74
2023	12,45	12,45	-	16,74
2024	3,26	2,96	0,30	17,08

Het weergegeven toeslagpercentage betreft de toeslag van 1 januari van het boekjaar en is toegekend over de pensioenaanspraken en -rechten per 31 december van het voorafgaande boekjaar.

Effect rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op marktwaarde op basis van de rentetermijnstructuur (RTS). Iedere maand wordt deze door DNB gepubliceerd. Een lagere (hogere) rentetermijnstructuur betekent een hogere (lagere) voorziening.

De verplichtingen daalden door de gestegen RTS, met als gevolg een positief effect op de dekkingsgraad. Deze RTS is door DNB vastgesteld.

Uitvoeringskosten

Op basis van artikel 45a van de Pensioenwet is het pensioenfonds verplicht informatie ten behoeve van de uitvoeringskosten op te nemen, uitgesplitst naar administratieve uitvoeringskosten, vermogensbeheerkosten en transactiekosten. Een weergave van de afgelopen twee jaar is in onderstaand overzicht opgenomen:

(* € 1.000)	2023	2022
Algemene en administratieve uitvoeringskosten	1.239	1.111
In euro's per deelnemer (actieven en gepensioneerden)	786	707
In euro's per deelnemer (totale populatie)	432	382
Vermogensbeheerkosten excl. transactiekosten	2.637	2.833
In % van het gemiddeld belegd vermogen	0,41%	0,41%
Transactiekosten	764	707
In % van het gemiddeld belegd vermogen	0,12%	0,10%
Gemiddeld belegd vermogen	641.822	692.046
Rendement beleggingen na aftrek vermogensbeheerkosten	8,91%	-21,34%

De pensioenbeheerkosten per deelnemer zijn gestegen ten opzichte van 2022. Op totaalniveau zijn de pensioenbeheerkosten met € 128 duizend gestegen. Het totale aantal deelnemers is met 38 afgenomen.

In de onderstaande paragrafen worden de kosten verder toegelicht.

Algemene kosten

De algemene kosten betreffen kosten die niet direct toegerekend kunnen worden aan de pensioenuitvoering of vermogensbeheer. Deze kosten betreffen kosten voor bestuur en commissies, externe adviseurs en toezichthouders. Een aanbeveling van de Pensioenfederatie is om de algemene kosten pro rato te verdelen over pensioenuitvoeringskosten en vermogensbeheerkosten. Voor het pensioenfonds geldt dat de algemene kosten niet verdeeld zijn.

Administratieve uitvoeringskosten

Deze kosten betreffen de integrale kosten voor pensioenbeheerdienstverlening van Appel Pensioenuitvoering. Verder bestaan de kosten van pensioenbeheer uit communicatiekosten, accountantskosten, actuariskosten en toegerekende algemene kosten. De pensioenuitvoeringskosten worden gerapporteerd in euro's per deelnemer, waarbij het aantal deelnemers de som is van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden. Er is geen sprake van kosten inzake herverzekering en van kosten die door de werkgever worden gedragen. In deze kosten zitten geen schattingselementen.

Vermogensbeheerkosten

In de toelichting op de staat van baten en lasten is een bate van € 192 opgenomen. Dit betreft alle door het pensioenfonds betaalde vermogensbeheerkosten, restituties beheersvergoeding en ontvangen rebates. De overige vermogensbeheerkosten, ad € 2.829, zijn rechtstreeks gesaldeerd binnen de beleggingsfondsen. De totale vermogensbeheerkosten bedragen € 2.637.

De kosten van vermogensbeheer betreffen de vergoeding voor de integrale vermogensbeheer-dienstverlening van de vermogensbeheerder en de beheervergoeding en rendement gerelateerde vergoeding van de vermogensbeheerders. Ook bevatten deze kosten de overige kosten met betrekking tot het vermogensbeheer, waaronder de accountantskosten, bewaarvergoedingen, administratiekosten en juridische kosten. De kosten vermogensbeheer worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Het aandeel geschatte kosten is beperkt. Dit betreft met name kosten in onderliggende beleggingsstructuren.

De beheerkosten zijn berekend op basis van de Ongoing Charges Figure (OCF) van de beleggingsfondsen. De OCF is een maatstaf voor doorlopende kosten die aan het beleggingsfonds toegerekend worden. De OCF bestaat uit de beheervergoeding, service fee, kosten voor securities lending en kosten voor onderliggende extern beheerde beleggingsfondsen. Niet inbegrepen zijn de toe- en uittredingskosten van participanten,

eventuele prestatievergoeding, transactiekosten binnen de beleggingsfondsen en interestkosten op bankrekeningen.

Een eventuele vaste vergoeding voor het beheer van de beleggingsportefeuille en eventueel een restitutie op de beheerkosten zijn in deze kostencategorie opgenomen. De basis hiervoor is de overeenkomst met Institutional Trust Services. Daarnaast zijn de kosten voor specifieke diensten en rapportages in deze kostencategorie opgenomen. Deze kosten worden ieder jaar separaat in rekening gebracht. Wanneer de kosten over 2023 nog niet in rekening zijn gebracht dan is een schatting van deze kosten opgenomen. Deze overige kosten hebben allemaal betrekking op de gehele beleggingsportefeuille en zijn pro rata verdeeld over de verschillende beleggingscategorieën.

De performance gerelateerde kosten zijn berekend aan de hand van de prestatievergoeding van de hierbij behorende beleggingsfondsen.

Vermogensbeheerkosten

(* € 1.000)	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overig	Totaal
2023	8	1.020	843	766	2.637
2022	11	1.088	860	874	2.833
2021	17	1.380	845	891	3.133
2020	-	1.302	1.343	36	2.681
2019	-	1.145	1.000	310	2.455
2018	-	1.257	1.195	86	2.538

Vergelijking kosten met peergroup en visie bestuur

De vermogensbeheerkosten van 0,41% zijn hoger dan de peergroup van fondsen met een belegd vermogen tussen 100 miljoen en 1.000 miljoen. De vermogensbeheerkosten van de peergroup (bron Bell, voorheen was dat LCP) bedroegen in 2022 namelijk 0,30% (2021: 0,43%). De kosten sluiten aan bij het actieve karakter van de beleggingen van het pensioenfonds en het beleggen in relatief duurdere illiquide categorieën. Het bestuur is van mening dat de kosten marktconform zijn en passen bij het gekozen beleid van het pensioenfonds en de gekozen invulling.

Transactiekosten

Transactiekosten betreffen de toe- en uittredingsvergoedingen van de beleggingsfondsen, de kosten van discretionaire portefeuilles en de derivatentransacties. Transactiekosten in onderliggende beleggingsfondsen en acquisitiekosten bij illiquide beleggingen in beleggingsfondsen worden vooralsnog niet meegeteld, hier wordt door de Pensioenfederatie eerst nader onderzoek naar gedaan. De (geschatte) transactiekosten worden gerapporteerd als een percentage van het gemiddeld belegd vermogen. Omdat bij transacties in vastrentende waarden en in derivaten de werkelijke transactiekosten niet bekend zijn, zijn deze vrijwel volledig geschat.

Transactiekosten van beleggingstitels binnen de beleggingsfondsen zijn niet meegenomen. Dit is anders voor directe beleggingen in financiële instrumenten (discretionaire

portefeuille). De aan- en verkoopkosten van beleggingstitels zijn standaard verwerkt in de aan- en verkoopprijs van deze instrumenten. Om deze kosten te bepalen is een gemiddelde spread (de helft van het verschil tussen de bied- en de laatprijs) toegepast.

Transactiekosten

(* € 1.000)	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Overig	Totaal
2023	-	644	55	65	764
2022	1	611	-16	111	707
2021	3	260	-22	237	478
2020	-	30	83	32	145
2019	-	130	498	41	669

Aansluiting met jaarrekening

De toelichting op de vermogensbeheerkosten in het bestuursverslag wijkt op onderdelen af van de kosten zoals gepresenteerd in de jaarrekening. De toelichting in het bestuursverslag houdt rekening met de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie. In de jaarrekening zijn de kosten verantwoord overeenkomstig de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

In de volgende tabel is de aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten zoals gepresenteerd in het bestuursverslag en de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening weergegeven:

(* € 1.000)	Vermogens beheer kosten	Performance gerelateerde vergoedingen	Transactie kosten
Advies kosten en Bewaarloon	2.498	-	-
Overige kosten ¹	<u>139</u>	-	<u>764</u>
Totale vermogensbeheerkosten en transactiekosten	2.637	-	764
Kosten opgenomen in de jaarrekening²	-192	-	-
Kosten gesaldeerd met indirecte beleggingsopbrengsten	2.829	-	764

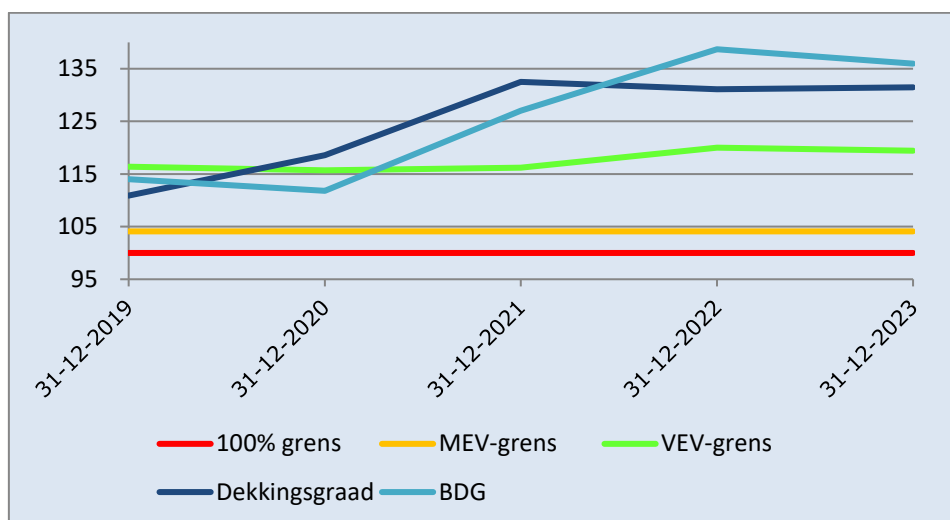
De administratieve uitvoeringskosten zoals opgenomen in het bestuursverslag sluiten wel aan op de kosten in de jaarrekening.

¹ De overige kosten betreffen de werkelijke vermogensbeheerkosten binnen de Vanguard fondsen en het Syntus Achmea fonds.

² De positieve post kosten vermogensbeheer wordt veroorzaakt door de korting op de kosten binnen de fondsen van Vanguard.

Financiële positie en herstelplan (nFTK)

In de periode 2019-2023 hebben de beleidsdekkingsgraad, de dekkingsgraad, het vereist eigen vermogen en het minimaal vereist eigen vermogen zich als volgt ontwikkeld:

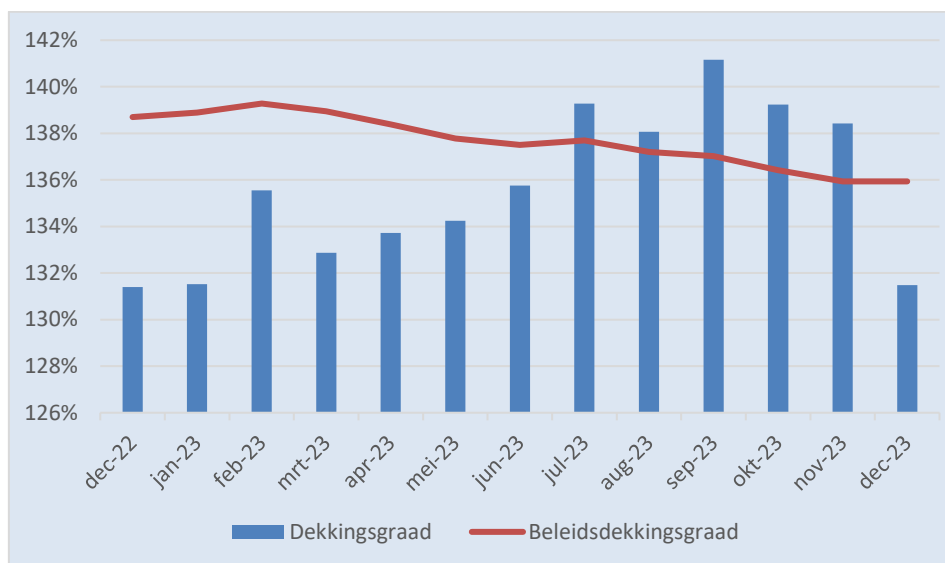

Beleidsdekkingsgraad

Onder het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Per 31 december 2023 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 135,9% (2022: 138,7%).

Om de juistheid van de maandelijkse berekening van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad te waarborgen, zijn de interne beheersmaatregelen van dit proces inbegrepen in de ISAE3402-II verklaring van de pensioenadministrateur.

Onderstaande grafiek geeft de maand-op-maand-ontwikkeling aan van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad.

Minimaal vereist eigen vermogen, vereist eigenvermogen en herstelplan

De dekkinggraad behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen per 31 december 2023 bedraagt: 104,1% (31 december 2022: 104,1%). De dekkinggraad behorend bij het vereist eigen vermogen per 31 december 2023 bedraagt: 119,4% (31 december 2022: 120,0%). Voor de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van het standaard model. De koopsom voor de toeslagverlening per 1 januari 2024 is meegenomen in de voorziening per 31 december 2023.

Herstelplan

Als de dekkinggraad van het pensioenfonds lager is dan de vereiste dekkinggraad, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het pensioenfonds het vermogen binnen 10 jaar op het vereiste niveau brengt. Jaarlijks wordt dit plan geëvalueerd en geactualiseerd. Vanwege de financiële positie van het pensioenfonds is voor 2023 geen herstelplan nodig.

Haalbaarheidsonderzoek

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.

In 2015 is de (lange termijn) risicohouding vastgelegd door ondergrenzen voor het pensioenresultaat te bepalen. Het verwachte pensioenresultaat wordt vervolgens elk jaar aan deze grenzen getoetst.

In 2015 zijn de ondergrenzen voor de mediaan en de relatieve afwijking vastgesteld op respectievelijk 90% en 35% vanuit de feitelijke financiële positie.

Op basis van de meting per 1 januari 2023 bedraagt het resultaat 104,4% respectievelijk 27,2% waarmee de uitkomsten van de jaarlijkse haalbaarheidstoets voldoen aan de vastgestelde ondergrenzen.

1.8 Beleggingen

Beleggingsresultaten 2023

Het totale beleggingsrendement na kosten (inclusief renteafdekking) kwam in 2023 uit op 8,91% (2022: -/-21,34%). Hierna wordt een terugblik op 2023 gegeven, met daarna een toelichting op de renteafdekking en vervolgens op de verschillende beleggingen van het pensioenfonds.

Terugblik 2023

2023 was een jaar van positieve verrassingen. Hoewel analisten negatieve verwachtingen hadden voor de mondiale economie door met name de gevolgen van de vele renteverhogingen die zijn doorgevoerd door centrale banken, presteerden economieën wereldwijd beter dan verwacht.

Vooraf in de eerste helft van het jaar zijn de grote economieën, en met name de Amerikaanse en Chinese economieën, veerkrachtig gebleken. Voor aanvang van het jaar werd namelijk door vele analisten een recessie of zelfs een depressie voorspeld voor het jaar 2023, omdat men verwachtte dat de renteverhogingen en de verkrapping van de geldhoeveelheid (ook wel bekend als 'Quantitative Tightening') van de centrale banken een grote negatieve invloed zouden uitoefenen op de economische groei en de financiële markten.

De tweede helft van het jaar bewoog daarentegen meer in lijn van de voorspellingen. De eerste tekenen van economische vertraging werden toen namelijk zichtbaar. De economieën van de eurozone, het Verenigd Koninkrijk (VK) en Japan krompen in het derde kwartaal, waarbij de Japanse economie de grootste krimp heeft getoond van maar liefst - 2,9%. In het vierde kwartaal zette de krimp verder door in het VK en in Japan waardoor deze economieën gekenmerkt werden door een recessie. Immers, beide economieën hebben negatieve cijfers laten zien voor twee aaneengesloten kwartalen. De Eurozone wist een technische recessie te vermijden, doordat het zowel geen groei als een krimp heeft doorgemaakt in het vierde kwartaal (0,0%).

Centrale banken (met uitzondering van de Bank of Japan) hebben in 2023 een restrictief beleid gevoerd om de hoge inflatie te beteugelen middels het aanzienlijk verhogen van de rentes. Achteraf is gebleken dat dit restrictieve beleid effect heeft gehad. Disinflatie hield aan over het gehele jaar en deze ontwikkeling is dan ook duidelijk terug te zien in de jaar-op-jaar inflatiecijfers (headline CPI's) van de grootste economieën. De kerninflatie (exclusief energie- en voedselprijzen) bleef echter hardnekkig aan de hoge kant. De voornaamste redenen hierachter zijn de oververhitte arbeidsmarkten en inflatie van huisvesting.

Renteafdekking

Het pensioenfonds heeft een dynamisch beleid rondom de renteafdekking. De strategische renteafdekking bedraagt 35%. De feitelijke renteafdekking is in 2023 in twee stappen verhoogd van 50% naar 70%. De feitelijke renteafdekking is gelijk aan 70% om de negatieve effecten van een rentedaling op dekkingsgraad te beperken. De renteafdekking dient ervoor om de dekkingsgraad (deels) te beschermen tegen rentebewegingen. In 2023 is de rente per saldo met 0,25% gedaald. De renteafdekking heeft daarom positief bijgedragen aan het rendement. Daar tegenover staat een stijging van de technische

voorziening, waardoor per saldo de dekkingsgraad als gevolg van de rentedaling is gedaald.

Financiële markten

Aandelen

2023 is een zeer positief jaar geweest voor aandelen, ondanks de onzekerheden rondom Amerikaanse regionale banken, de Amerikaanse centrale bank, hoge inflatie en angst voor recessie. Wereldwijde aandelen stegen gemiddeld met maar liefst 18,6% in termen van euro's. Met name Amerikaanse en Japanse aandelen hebben in 2023 goed gepresteerd. Aandelen in opkomende markten presteerden minder goed.

Figuur 1: rendement aandelenindices (geïndexeerd in €)

Bron: TPS Databank. Data van 31 december 2023.

Het voornaamste macro-economische risico dat zich heeft afgespeeld, is dat de centrale banken zouden doorslaan in het verhogen van de rente. Als de centrale banken de rente naar een te hoog niveau hadden verhoogd, hadden zij de Amerikaanse en Europese economieën in een recessie kunnen drukken. Bedrijfswinsten zouden onder druk komen te staan en investeringsactiviteiten zouden aanzienlijk afnemen. De waarschijnlijkheid en de omvang van dit risicoscenario was groot omdat het zeer afhankelijk was van de uitkomst van de (kern)inflatiecijfers. Als de disinflatie beperkt zou blijven, waren centrale banken mogelijk gedwongen om de rentes verder te verhogen.

Geopolitieke conflicten zoals de recente oorlog in het Midden Oosten en de aanhoudende oorlog tussen Oekraïne en Rusland waren eveneens risico's die onzekerheid op de financiële markten veroorzaakten. Alhoewel dit humanitair gezien verschrikkelijke

gebeurtenissen zijn, hebben deze conflicten een beperkte impact gehad op de mondiale markten.

Terugblikkend kan geconcludeerd worden dat vooral de Amerikaanse tech-giganten (ook wel bekend als de Magnificent Seven: Alphabet, Amazon, Apple, Meta, Microsoft, NVIDIA en Tesla) de drijvende krachten waren achter de koersstijgingen. De marktkapitalisaties van deze bedrijven zijn zo hard in waarde gestegen dat zij samen bijna 30% aan marktaandeel hebben behaald van de S&P 500, de Amerikaanse brede index.

Aandelen van opkomende markten stegen gemiddeld ongeveer 6,5% in 2023, -/12,1%-punt minder dan ontwikkelde markten. Met name de achterblijvende koersen in China droegen het meest bij aan dit verschil.

Vastrentende waarden

Obligaties zijn in 2023 gestegen vanwege de verwachtingen van lagere inflatie, langzamere groei en een pauze in de renteverhogingen van centrale banken.

Tijdens de vergaderingen van augustus en december heeft de Federal Reserve (FED) besloten om de rente ongewijzigd te laten op een beleidstarief van 5,25% – 5,50%. De markt verwacht echter dat het daar niet bij zal blijven. Zo zijn erdoor FED-president Jerome Powell, tijdens de laatste vergadering, drie renteverlagingen in het jaar 2024 voorspelt.

In tegenstelling tot de FED heeft de Europese Centrale Bank (ECB) in augustus de rente met 25 basispunten verhoogd naar 4,00% – 4,50%. Daarna heeft de ECB bij de laatste vergadering in december net zoals de FED het rentetarief ongewijzigd gelaten en begon ECB-president, Christine Lagarde, voorzichtig voor te sorteren op het beleid voor 2024.

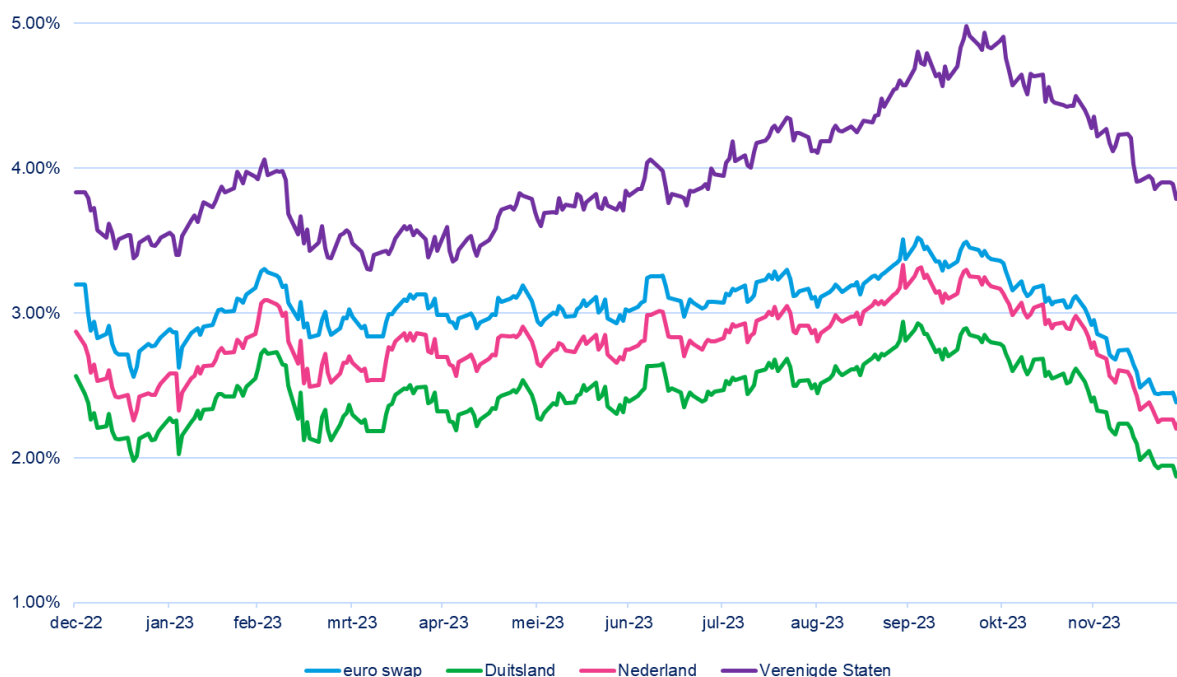
In de ontwikkelde markten is de Bank of Japan (BOJ) momenteel de enige centrale bank die expansief monetair beleid voert. De korte rentetarieven staan nog steeds op -0,1% en de rendementen op 10-jarige obligaties worden kunstmatig onder de 1% gehouden onder haar yield curve control (YCC) programma. “Pas als de inflatiecijfers aanhoudend hoger blijven dan 2%, zullen wij het overwegen om afstand te nemen van het YCC-programma”, aldus BOJ president Ueda tijdens de september vergadering. Hij benadrukte daarbij dat de BOJ nog steeds van mening is dat het risico van te vroeg aanscherpen groter is dan te laat aanscherpen.

In tegenstelling tot de eerder genoemde centrale banken, stimuleerde de People's Bank of China (PBOC) de Chinese economie weer na een periode van renteverhogingen, nadat data aantoonde dat de economische activiteiten in het land vertraagden en er deflatie zou ontstaan. Hierdoor heeft de PBOC dit jaar enkele keren de rente verlaagd, echter was de omvang van deze verlagingen bescheiden. Naast monetair beleid heeft China ook een aantal fiscale maatregelen aangekondigd om de consumptie en met name de vastgoedsector te ondersteunen.

Gedurende het vierde kwartaal daalden de rentes weer sterk, vooral door uitlatingen van de FED en ECB. Zij maakten namelijk aan de markt kenbaar dat zij open stonden voor

(meerdere) renteverlagingen in het komende jaar om een soft landing te realiseren, mits toekomstige inflatiecijfers en economische data daar ruimte voor bieden.

Figuur 2: ontwikkeling 10-jaars rentes (% in 2023)

Bron: TPS Databank. Data van 31 december 2023.

Rendementen per beleggingsfonds 2023

In de onderstaande tabel staan de behaalde rendement per beleggingsfonds waarin het pensioenfonds in 2023 heeft belegd.

Assetgroep	Fondsnaam	Jaar-rendement
VRW	AEAM Core Eurozone Government Bond	5,5%
VRW	AEAM Dutch Mortgage Fund 2	1,6%
VRW	AEAM Emerging Market Debt Fund	8,8%
VRW	AEAM Government Related Investment	6,1%
VRW	AEAM Strategic Liability Matching Fund	-6,3%
VRW	MGI Emerging Market Debt Fund	12,2%
VRW	GSAM Euro Credit Fund – I	8,9%
Aandelen	AeAM World Equity Fund	18,9%
Aandelen	OBAM NV	17,2%
Aandelen	MGI Global Equity	16,1%
Aandelen	MGI Global Equity – hedged	17,5%
Aandelen	Mercer Passive Global Equity CCF	0,0%
Vastgoed	Grond in Emmen	6,1%
Grondstoffen	AEAM Global Commodity Fund	-8,6%
Grondstoffen	Goud	10,3%

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het pensioenfonds acht het belangrijk om bepaalde sectoren of bedrijven uit te sluiten (bijvoorbeeld controversiële wapens) en ziet een verantwoordelijkheid voor het pensioenfonds om actief te kunnen bijdragen aan een betere wereld. Het pensioenfonds wil dit invullen door uitsluitend zaken te doen met vermogensbeheerders die de UNPRI hebben ondertekend en laat zich bij de selectie van nieuwe vermogensbeheerders actief informeren over de mate van bemoeienis met betrekking tot het stembeleid en de mate van maatschappelijk verantwoord beleggen van de vermogensbeheerder.

Het pensioenfonds besteedt zijn beleggingen uit aan Aegon Asset Management B.V. (AeAM), Goldman Sachs Asset Management (GSAM) (voorheen: NN Investment Partners), OBAM N.V., en Mercer Global Investments (MGI). Het pensioenfonds hanteert in het kader van verantwoord beleggen een aantal uitgangspunten.

Het pensioenfonds zorgt ervoor dat bij de personen die belast zijn met de (uitvoering) van het beleggingsbeleid geen sprake is van belangenverstrengeling of tegenstrijdige belangen. Deze personen zijn gebonden aan de door het pensioenfonds opgestelde gedragscode. Deze gedragscode voldoet aan de eisen die DNB en de AFM hieraan stellen. Het pensioenfonds heeft een compliance officer die toeziet op de juiste naleving van de gedragscode.

Het pensioenfonds waardeert goed bestuur en maatschappelijk verantwoord beleggen als belangrijk en streeft ernaar haar portefeuille in lijn hiermee in te richten. Verantwoord beleggen is één van de criteria waar beleggingsfondsen op geselecteerd worden.

SFDR-wetgeving

Op 10 maart 2021 is de Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR) in werking getreden, met als doelstelling een klimaatneutraal Europa in 2050. Deze verordening is ook van toepassing op Nederlandse pensioenfondsen. Het verplicht pensioenfondsen om inzicht te geven in hoe ze omgaan met duurzaamheidsrisico's; hoe deze risico's worden meegenomen in beleggingsbeslissingen, of rekening wordt gehouden met ongunstige effecten van de beleggingen en of duurzaamheidsrisico's onderdeel zijn van het beloningsbeleid.

De gedragslijnen inzake de integratie van duurzaamheidsrisico's in de beleggingsprocedure van het fonds zijn te vinden in de "Verklaring inzake Beleggingsbeginselen".

Het pensioenfonds heeft haar SFDR-verklaring gepubliceerd op de website. Ook heeft het fonds haar beloningsbeleid geactualiseerd op basis van de SFDR. Het bestuur van het fonds heeft verder bepaald dat de pensioenregeling onder SFDR wordt aangemerkt als een "Overig product" (artikel 6).

Aegon Asset Management

Aegon streeft naar een duurzame beleggingsportefeuille, volgens de richtlijnen van de Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties (UNPRI). Het gaat om een aantal beginselen op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en goed ondernemingsbestuur voor de beleggingspraktijk. Daarnaast geldt dat Aegon alleen beleggingen selecteert die in overeenstemming zijn met de gedragscode van Aegon. Respect voor het milieu, de mensenrechten en de volksgezondheid zijn daarbij belangrijke criteria. Daarnaast doet Aegon geen zaken met bedrijven die zich bezighouden met de productie van controversiële wapens, zoals clustermunitie en landmijnen.

Goldman Sachs Asset Management

De verantwoorde beleggingsaanpak van Goldman Sachs Asset Management, zoals beschreven in de “Responsible Investment Policy”, combineert vier bouwstenen om verantwoord beleggen te implementeren: beperkingscriteria, ESG-integratie, betrokkenheid en stemmen, en transparante rapportage. Goldman Sachs Asset Management belegt in overeenstemming met internationale en sectorspecifieke normen en initiatieven. Voorbeelden zijn onder meer de Guiding Principles for Business and Human Rights (UN GP) en de Principles for Responsible Investing (UNPRI), beide van de Verenigde Naties. In het beleid zijn specifieke uitsluitingen beschreven, waaronder bedrijven die zich bezighouden met de productie van controversiële wapens.

OBAM N.V.

OBAM streeft naar een voorbeeldfunctie in de bedrijfsvoering om hun ‘human resources’-beheer te verbeteren, hun ecologische voetafdruk te verkleinen en band met de samenleving te versterken. Dit wordt gezien als hun sociale, burgerlijke en ecologische aansprakelijkheid. Het Corporate Social Responsibility (CSR)-initiatief bouwt voort op de UNPRI die BNP Paribas Investment Partners ondertekende en is in lijn met de Responsibility Charter van BNP Paribas en de betrokkenheid bij duurzame ontwikkeling. Een operationeel CSR-comité dat rapporteert aan de Executive Committee die verantwoordelijk is voor de coördinatie van de toepassing en bewaking van de CSR-acties. Jaarlijks wordt verslag uitgebracht over de geboekte vooruitgang en successen in de toepassing van het CSR-programma.

Mercer Global Investments

Mercer Global Investments selecteert zelf niet direct beleggingen. Het selecteert de vermogensbeheerders die worden opgenomen in de portefeuille. MGI heeft beleid geformuleerd over de selectie van de vermogensbeheerders op gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Dit beleid is gebaseerd op de volgende principes:

- Duidelijke communicatie richting de vermogensbeheerders over de Mercer verwachtingen rondom hun beleid wat betreft maatschappelijk verantwoord beleggen;
- Actieve monitoring van de activiteiten van de vermogensbeheerder rondom verantwoord beleggen en stemrecht;
- Actief aandeelhouderschap met de vermogensbeheerders om verantwoord beleggen activiteiten te verbeteren;
- Transparantie over de implementatie van het verantwoord beleggen beleid naar de beleggers in het fonds.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid wordt afgestemd op de verplichtingenstructuur van het pensioenfonds. Daarbij wordt rekening gehouden met de wettelijke eisen die in het Financieel Toetsingskader (FTK) aan het beleggingsbeleid en risicomanagement gesteld worden. De Nederlandse Bank (DNB) houdt hierop toezicht.

In de Pensioenwet is in artikel 135 vastgelegd dat een pensioenfonds een beleggingsbeleid moet voeren dat in overeenstemming is met de prudent person regel.

Het pensioenfonds geeft hier als volgt uitvoering aan:

- De waarden worden belegd in het belang van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden;
- De waarden worden zodanig belegd dat de kwaliteit, de veiligheid, de liquiditeit en het rendement van de portefeuille als geheel zijn gewaarborgd;
- De beleggingen worden zorgvuldig gespreid om concentratierisico te reduceren;
- Het pensioenfonds heeft een heldere organisatiestructuur vastgelegd met betrekking tot het bepalen en uitvoeren van het beleggingsbeleid waarin het risicobeheer adequaat en onafhankelijk is vorm gegeven en een zorgvuldig besluitvormingsproces is gewaarborgd;
- Het strategische beleggingsbeleid van het pensioenfonds wordt zo goed mogelijk afgestemd op de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding. Het beleid is afgestemd op de specifieke verplichtingen en de indexatieambitie van het pensioenfonds. Ten behoeve hiervan wordt periodiek (minimaal eens per 3 jaar) een Asset Liability Management (ALM)-studie of vergelijkbare studie gedaan;
- Het pensioenfonds vertaalt jaarlijks het strategische beleggingsbeleid naar een concreet beleggingsplan. In het beleggingsplan heeft het pensioenfonds gedetailleerde strategische normweringen, bandbreedtes en risicolimieten per beleggings- dan wel risicocategorie opgesteld die aansluiten bij de risicohouding van het pensioenfonds. Daarbij heeft het pensioenfonds beleid opgesteld voor de beheersing van de relevante risico's; Het pensioenfonds heeft bij de vaststelling van het strategische beleggingsbeleid, de implementatie daarvan alsmede bij het risicobeheer, nadrukkelijk voor een balans tussen aard, omvang en complexiteit van de beleggingsportefeuille enerzijds en de aanwezige kennis en ervaring anderzijds gezorgd;
- Het pensioenfonds heeft de uitvoering van het vermogensbeheer met behulp van een beleggingsmandaat vastgelegd en beschikt over een selectie- en evaluatieprocedure;
- Het pensioenfonds heeft beleid vastgelegd over het beleggen in de "eigen onderneming";
- De beleggingen worden gewaardeerd op basis van marktwaardering;
- De waarden worden hoofdzakelijk op gereguleerde markten belegd;
- Beleggingen in niet tot de handel op een gereguleerde financiële markt toegelaten waarden worden tot een prudent niveau beperkt;
- Beleggingen in derivaten zijn toegestaan voor zover deze bijdragen aan een vermindering van het risicoprofiel of een doeltreffend portefeuillebeheer vergemakkelijken. Het pensioenfonds vermijdt een bovenmatig risico met betrekking tot één en dezelfde tegenpartij en tot andere derivatenverrichtingen.

Het doel van het beleggingsbeleid van het pensioenfonds is het behalen van een zo hoog en stabiel mogelijk rendement op het belegde vermogen binnen een aanvaardbaar risicoprofiel. Met behulp van de inzichten uit een periodiek gehouden ALM-studie bepaalt het pensioenfonds de strategische beleggingsmix voor het komende jaar. De uiteindelijke strategische beleggingsmix voor het pensioenfonds is dan geen doel op zich, maar een resultante van de gewenste beleggingsrisico's en beoogde pensioenresultaten.

De beschikbare gelden van het pensioenfonds dienen op een solide wijze te worden belegd. Met het oog op een professionele en verantwoorde besluitvorming ten aanzien van de beleggingen van het pensioenfonds is tot de volgende organisatie van activiteiten besloten:

- Het bestuur stelt met inachtneming van advies van de beleggingsadviescommissie het beschikbare risicobudget voor de belegging, het strategisch beleggingsbeleid en de randvoorwaarden waarbinnen dit vorm wordt gegeven (het beleggingsraamwerk) vast;
- De beleggingsadviescommissie draagt zorg voor en controleert de uitvoering van de (aansturing van de) beleggingen, waarbij gebruik wordt gemaakt van ondersteuning van de Investment Consultant;
- Professionele vermogensbeheerders voeren het feitelijke vermogensbeheer uit en rapporteren daarover;
- Profielen van de leden van de beleggingsadviescommissie en het bestuur zijn opgenomen in het Geschiktheidsplan.

Het beleggingsplan is afgeleid van de doelstelling een extra rendement te behalen ten opzichte van de waarde ontwikkeling van de (nominale) verplichtingen binnen een bepaalde tracking error en geeft aandacht aan allocaties en bandbreedtes betreffende:

- Verdeling over beleggingscategorieën;
- Management renterisico verplichtingen;
- Valutabeleid;
- Samenstelling vastrentende portefeuille;
- Samenstelling overige (return) portefeuille;
- Gebruik derivaten.

Principes waarop het beleggingsplan is gestoeld, zijn:

- Het moet passend zijn voor het risicobudget;
- Het renterisico van de verplichtingen dient in belangrijke mate strategisch te worden beheerst, middels de afstemming van omvang en looptijd van de vastrentende portefeuille op de nominale verplichtingen;
- Allocaties dienen een positieve bijdrage te leveren aan de rendementsverwachting en/of te leiden tot risicoreductie door diversificatie onder bepaalde economische scenario's;
- Allocaties dienen te worden gezien in termen van risicobijdrage binnen de context van de beleggingsportefeuille als geheel.

Het tactisch beleid kan worden uitgevoerd binnen de actief beheerde beleggingsfondsen. Daarnaast kan het fonds de tactische renteafdekking op ieder moment aanpassen binnen de bandbreedtes. Jaarlijks wordt door het bestuur vastgesteld wat de relevante

streefposities zijn. Om die posities worden bandbreedtes aangehouden waarbinnen de renteafdekking en de strategische mix mogen bewegen. Verder is het binnen de bandbreedtes toegestaan dat onder andere door “asset drift” de feitelijke weging van de beleggingscategorieën vastrentende waarden, aandelen, onroerend goed en grondstoffen afwijkt van de normweging. Het pensioenfonds heeft zelf geen tactisch beleggingsbeleid.

Ter beoordeling en bewaking van de uitvoering van het totale beleggingsbeleid is een strategische benchmark vastgesteld door het pensioenfonds. Deze luidt als volgt (waarden zijn uitgedrukt als een percentage van totale beleggingsportefeuille):

Beleggingscategorie	Strategische weging	Bandbreedte	Benchmark
Vastrentende waarden	56,0%	51,0% - 61,0%	
Staatsobligaties	24,5%	19,5% - 29,5%	Merril Lynch Eurozone Government Bond Index
Bedrijfsobligaties	5,0%	2,5% - 7,5%	Barclays Capital Euro Aggregate Corporate Bond Index
Overheid gerelateerd	5,0%	2,5% - 7,5%	Merril Lynch Core Eurozone Government Bond Index
Hypotheek	18,0%	15,5% - 20,5%	JP Morgan Government Bond Index Trader NL*
EMD local	1,75%	0,0% - 4,25%	JP Morgan Government Bond Index Trader NL*
EMD hard	1,75%	0,0% - 4,25%	JP Morgan CEMBI
Aandelen	35,0%	30,0% - 40,0%	
Ontwikkelde landen	35,0%		MSCI World Index – NDR (hedged / unhedged)
Overig	9,0%	4,0% - 14,0%	
Grondstoffen	2,6%	0,1% - 5,1%	S&P GSCI ER (hedged) € overnight
Edelmetalen	3,0%	0,5% - 5,5%	Gelijk aan de performance
Direct vastgoed	0,4%	0,2% - 0,6%	
Liquide middelen	3,0%	0,0% - 5,5%	
Totaal	100,0%		

* Voor hypotheek wordt als benchmark een staatsobligatie benchmark aangehouden. Deze benchmark houdt geen rekening met de krediet en illiquiditeitopslag die gepaard gaan met de hypotheek belegging. Er is gekozen voor deze benchmark omdat er geen geschikte benchmark publiekelijk beschikbaar is voor de hypotheek belegging.

Strategie vastrentende waarden

De vastrentende waarden worden beheerd door AEGON Asset Management, Mercer Global Investments en Goldman Sachs Asset Management. Ten aanzien van de vastrentende waarden is een onderverdeling afgesproken, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met adviezen en rapportages van de beleggingsadviescommissie en de vermogensbeheerder. Het beleid wordt ten minste eenmaal per jaar op basis van een advies van de beleggingsadviescommissie door het bestuur vastgesteld. Binnen de categorie bedrijfsobligaties wordt belegd in een fonds van GSAM. Dit fonds belegt in Europese bedrijfsobligaties. De beleggingen in EMD (obligaties in opkomende landen) zijn gelijk verdeeld over de beide vermogensbeheerders (MGI en Aegon).

De vastrentende waarden portefeuille, inclusief de renteswaps, heeft onder meer als doel om het renterisico van de verplichtingen voor een groot, beleidsmatig gewenst deel af te dekken. Ten einde het renterisico voor het pensioenfonds te reduceren wordt gebruik gemaakt van ‘interest rate swaps’, beheerd in een pool middels Aegon’s Strategic Liability Matching (SLM) fonds. Derivaten vormen als afgeleide instrumenten geen aparte

beleggingscategorie. De vermogensbeheerder mag in overeenstemming met gestelde richtlijnen gebruik maken van alle soorten derivaten, mits de blootstelling van het vermogen inclusief derivaten binnen de vermelde beleggingsrestricties blijft en deze geen risico toevoegen.

Strategie aandelen

Bij de samenstelling van de aandelenportefeuille wordt gestreefd naar een brede diversificatie, zowel over regio's als over sectoren. Tot de overstap naar één vermogensbeheerder eind 2023 / begin 2024 hadden de aandelenbeheerders ruimte voor het voeren van actief beleid binnen de aandelenportefeuille. De aandelen werden sinds begin 2021 beheerd door Aegon, OBAM en MGI. De verdeling tussen de drie (fondsen van de) beheerders is door het bestuur geformuleerd. De strategische verdeling tussen de drie beheerders was 33/33/33. Binnen het aandelenfonds van Aegon werden de USD, het GBP en de JPY volledig afgedekt naar de euro. Binnen het OBAM fonds werd het valutarisico niet afgedekt. Vanuit pragmatische redenen werd binnen het MGI fonds de valuta's van alle ontwikkelde landen voor 50% afgedekt. Dit sloot voldoende aan bij het beleid van het pensioenfonds om 50% van het valutarisico van de drie grote valuta af te dekken.

In 2023 is de beleggingscategorie aandelen geëvalueerd. Naar aanleiding van deze evaluatie heeft het fonds ervoor gekozen om in 2024 de aandelenportefeuille passief te gaan beleggen en onder te brengen bij één vermogensbeheerder, MGI. De actieve beleggingsfondsen hebben niet tot de gewenste outperformance geleid. Met de keuze voor passief worden kosten bespaard, die ten goede komen aan het vermogen en dus aan de deelnemer. Tevens is er aandacht geweest voor ESG / maatschappelijk verantwoord beleggen bij de keuze voor een passieve invulling. Binnen het MGI fonds worden de valuta's van alle ontwikkelde landen voor 50% afgedekt. Dit sluit voldoende aan bij het beleid van het pensioenfonds om 50% van het valutarisico van de drie grote valuta af te dekken. De overgang naar het passieve aandelenfonds is eind 2023 in gang gezet en wordt in 2024 verder uitgevoerd en daarmee afgerond.

Strategie edelmetalen

De edelmetalen belegging bestaat op dit moment alleen uit goud. Goud wordt passief aangehouden. Het goudbelang vervult bij een crisis een functie als ultieme reserve en vertrouwensanker. Verder wordt goud aangehouden uit diversificatiemotief.

1.9 Pensioenparagraaf

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op activiteiten op het gebied van pensioencommunicatie en -administratie die in 2023 hebben plaatsgevonden. Daarnaast worden de belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling toegelicht. Ook wordt er een toelichting gegeven op de pensioenuitvoeringskosten van het pensioenfonds. Tot slot wordt in dit hoofdstuk ingegaan op (voorstellen voor) nieuwe wetgeving op pensioengebied.

Pensioencommunicatie

Algemene visie op pensioencommunicatie

Goede pensioencommunicatie draagt bij aan het vervullen van de algemene doelstellingen van het pensioenfonds. Daarom worden vanuit een strategische invalshoek verschillende communicatiemiddelen ingezet. De pensioenfondsdoelstellingen vormen het uitgangspunt voor de communicatiedoelstellingen. Hieruit volgen de te onderscheiden doelgroepen: actieve deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers. Op basis van voorgaande worden middelen gekozen.

Het pensioenfonds stelt jaarlijks een actieplan communicatie op. Ook in 2023 was dat het geval. Dit actieplan communicatie sluit aan bij het in 2022 gemaakte driejarig communicatiebeleidsplan. Uitgangspunt bij deze communicatieplannen is dat het pensioenfonds wil blijven voldoen aan de Pensioenwet en de eisen die de toezichthouder stelt. De doelstellingen gaan op hoofdlijnen over het opbouwen van een relatie tussen pensioenfonds en deelnemer, bereikbaarheid van de deelnemer en verhogen van de zelfredzaamheid van de deelnemer.

Communicatie over de financiële situatie van het pensioenfonds

Actieve deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers worden continu geïnformeerd over onze financiële situatie en de verschillende besluiten en stappen die het pensioenfonds heeft genomen. Op de website heeft de stand van de (beleids)dekkingsgraad een prominente plaats op de homepage. De (beleids)dekkingsgraad wordt maandelijks gepubliceerd. De informatie hierover is direct zichtbaar en aanklikbaar. Op de website en in de diverse andere middelen van het pensioenfonds geven we achtergrondinformatie bij de (beleids)dekkingsgraad en de actuele financiële situatie van het pensioenfonds. De financiële situatie van het pensioenfonds is bijna altijd een onderwerp in de digitale nieuwsbrief en pensioenkrant. In de jaarlijkse pensioenkrant, die rond het verzenden van het Uniform Pensioenoverzicht verschijnt, is ruimte voor inhoudelijke achtergrondinformatie.

Wettelijk verplichte communicatie

Pensioenfonds Honeywell is verplicht om een aantal communicatiemiddelen te gebruiken, namelijk:

- **Pensioen 1-2-3**
Alle nieuwe deelnemers ontvangen binnen 3 maanden na indiensttreding hun Pensioen 1-2-3. Met het Pensioen 1-2-3 krijgen nieuwe deelnemers inzicht in hun pensioenregeling. Het Pensioen 1-2-3 is gelaagd opgebouwd. Laag 1 geeft in het kort informatie over bijvoorbeeld de opbouw van ouderdoms- en nabestaandenpensioen, de

keuzemogelijkheden en eventuele verhoging of verlaging. Laag 2 geeft aanvullende informatie en laag 3 bevat documenten zoals het pensioenreglement, het eventuele herstelplan, het jaarverslag en de Pensioenvergelijker. Laag 1 wordt per post verstuurd, met een begeleidende brief. Het complete (digitale) Pensioen 1-2-3 staat op de website.

- **Uniform Pensioenoverzicht**

Het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) is in 2023 verstuurd naar alle deelnemers waarbij een keuze gemaakt kon worden tussen fysiek en digitaal. Voor gewezen deelnemers is het online beschikbaar gemaakt.

In het UPO wordt gebruik gemaakt van de iconen die ook in het Pensioen 1-2-3 worden gebruikt. Dit bevordert de uniformiteit en herkenbaarheid. Sinds 2020 staat de navigatiemetafoor in het UPO. Hierin wordt een indicatie gegeven van het pensioen op de pensioendatum, met inflatiecorrectie. Hierover is ook een artikel geschreven in de pensioenkrant.

- **Toelichting op de uitkeringsspecificatie**

Alle pensioengerechtigden hebben in januari 2023 een toelichting op hun uitkeringsspecificatie ontvangen. Hierin staat informatie over indexatie, betaalddata en aanpassingen in belastingtarieven/zorgverzekeringswet.

Aanvullende communicatiemiddelen

Naast de wettelijk verplichte communicatie hebben deelnemers (actieven en pensioengerechtigden) twee keer een digitale nieuwsbrief ontvangen, in juli en december. Hierin was onder andere aandacht voor de nieuwe pensioenwet, de pensioensprekuren en de inflatie. Een ander belangrijk onderwerp was de toekomst verwachting van het pensioenfonds en de ontwikkelingen daaromtrent bij de werkgever. Hier is tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van de Vereniging van Honeywell gepensioneerden onder andere over gesproken.

In maart is de mailing 'Keuzemogelijkheden' verzonden aan alle 60+ers die nog geen pensioen hadden aangevraagd. Ook hebben deelnemers die 45, 50 of 55 werden in 2023 een verjaardagskaart van het pensioenfonds ontvangen.

Website

De website is een belangrijk onderdeel in de communicatie van Pensioenfonds Honeywell. Deelnemers vinden hier de verdieplingslagen van Pensioen 1-2-3. Daarnaast worden er met regelmaat nieuwsberichten geplaatst. In mailingen wordt standaard verwezen naar de website. Verder kunnen er jaarverslagen, nieuwsbrieven en pensioenkranten gedownload worden. Bovendien kunnen deelnemers zich op de website aanmelden voor de digitale nieuwsbrief.

Pensioenadministratie

Gegevensaanlevering

Maandelijks worden pensioenmutaties aangeleverd door de werkgever. De gegevens over 2023 zijn verwerkt in de pensioenadministratie.

Beantwoording deelnemersvragen

Ook in 2023 zijn er door de deelnemers weer diverse vragen gesteld aan het pensioenfonds. Deelnemers stelden vooral vragen over pensioenuitkeringen,

pensioenaanvragen en pensioenoverzichten. Verder zijn er ook indicatieve berekeningen aangevraagd.

Waardeoverdrachten

Wanneer de beleidsdekkingsgraad van één of van beide pensioenfondsen die betrokken zijn bij een waardeoverdracht lager is dan 100%, mag er geen waardeoverdracht plaatsvinden en wordt de waardeoverdracht uitgesteld. De beleidsdekkingsgraad van pensioenfonds Honeywell gaf in 2023 geen aanleiding tot het opschorten van waardeoverdrachten. In 2023 hebben er drie uitgaande- en zeven inkomende waardeoverdrachten plaatsgevonden.

Waardeoverdracht kleine pensioenen

In 2019 is het proces waardeoverdracht kleine pensioenen (WOD KP) definitief van start gegaan. In 2023 zijn er 52 inkomende kleine pensioenen en 5 uitgaande kleine pensioenen verwerkt.

Pensioenregeling

De pensioenregeling ziet er in 2023 op hoofdlijnen als volgt uit:

- De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar, waarbij flexibele pensionering mogelijk is.
- De regeling is een regeling op basis van geïndexeerd middelloon.
- Het salaris voor pensioenopbouw is gemaximeerd (per 1 januari 2023: € 128.810).
- Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen is 1,815% van de pensioengrondslag per jaar.
- De franchise bedraagt per 1 januari 2023 € 16.322.
- Het partnerpensioen is op opbouwbasis, de hoogte is 70% van het jaarlijkse levenslange ouderdomspensioen en het partnerpensioen is uitruilbaar.
- Het tijdelijk partnerpensioen is op risicobasis en is 0,491% van de pensioengrondslag per deelnemersjaar, met een maximum van 8/7e van de ANW-uitkering inclusief vakantietoeslag vermeerderd met een compensatie voor het verschil in premieheffing volksverzekeringen over het partnerpensioen voor en na de AOW-leeftijd.
- Het wezenpensioen is 14% van het jaarlijkse levenslange ouderdomspensioen en wordt uitgekeerd tot 25 jaar.
- Indien een deelnemer geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt wordt in de zin van de WIA zal de pensioenopbouw geheel of gedeeltelijk worden voortgezet zolang deze situatie voortduurt zonder dat premie verschuldigd is.
- Er is tevens een WIA-excedent pensioen verzekerd binnen het pensioenfonds.

Resultaatdeling

Per 1 januari 2023 is een toeslag verleend aan alle actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 12,45%. Deze verhoging van de aanspraken is gebaseerd op de ontwikkeling van de consumentenprijsindex (CPI), alle bestedingen, afgeleid, zoals gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gemeten over de periode juli tot juli voorafgaande aan het toeslagmoment.

Voor deze toeslagverlening per 1 januari 2023 heeft het pensioenfondsbestuur gebruik gemaakt van de verruimde mogelijkheid tot toeslagverlening die door de wetgever met het “Besluit tot wijziging van het Besluit financieel toetsingskader in verband met toeslag vanwege voorgenomen transitie” is geboden. Het bestuur heeft bij dit besluit onderbouwd dat aan de randvoorwaarden voor toeslagverlening vanuit de tijdelijke wetgeving is voldaan (o.a. voornemen tot invaren, financiële positie). De deelnemers zijn hierover geïnformeerd middels een nieuwsbericht op de website (inclusief kwantitatieve beschrijving van de generatie- effecten van de toeslagverlening waarbij onderscheid is gemaakt naar leeftijdscohorten per geboortjaar).

Per 1 januari 2024 is een toeslag verleend aan alle actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 2,96%. Ook deze verhoging van de aanspraken is gebaseerd op de ontwikkeling van de consumentenprijsindex (CPI), alle bestedingen, afgeleid, zoals gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gemeten over de periode juli tot juli voorafgaande aan het toeslagmoment. Vanwege de financiële positie kon net niet de volledige maatstaf worden toegekend (3,26%).

Mutatieoverzicht deelnemers

	Actief	Slaper	Pensioen-gerechtigd	Totaal
Stand per 1 januari 2022	399	1.335	1.173	2.907
Nieuwe deelnemers	37	-	-	
Ontslag	-43	29	-	
Waardeoverdracht/afkoop	-	-72	-	
Ingang pensioen	-	-	150	
Overlijden	-	-	-139	
Overige oorzaken	-	-	-	
Stand 31 december 2023	393	1.292	1.184	2.869

Mutatieoverzicht Pensioengerechtigden

	OP	PP	WZP	Totaal
Stand per 1 januari 2022	871	289	13	1.173
Ingang pensioen	60	90	-	
Overlijden	-57	-82	-	
Stand 31 december 2023	874	297	13	1.184

Vorbereiding transitie naar nieuw pensioenstelsel

De maatregelen voor het nieuwe pensioenstelsel zijn door het kabinet uitgewerkt in een conceptwetsvoorstel (Wet toekomst pensioenen) met, nadat de invoering is uitgesteld, de uiteindelijke vaststelling in 2023 met een ingangsdatum van 1 juli 2023.

Uiterlijk 1 januari 2028 moet het nieuwe pensioenstelsel door pensioenuitvoerders zijn geïmplementeerd. Het is momenteel echter onzeker of deze tijdslijnen worden gerealiseerd.

In het nieuwe stelsel blijven belangrijke elementen uit het huidige pensioenstelsel behouden, zoals de bestaande verplichtstelling, collectieve risicodeling en fiscale facilitering door de overheid. Er is een keuze uit twee nieuwe pensioencontracten: een meer collectieve variant (aangeduid als de 'solidaire premiereregeling') en een meer individuele variant (aangeduid als de 'flexibele premiereregeling'). In beide contracten is de hoogte van de premie het uitgangspunt, en niet de hoogte van de pensioenuitkering (toezegging).

De transitie naar het nieuwe pensioenstelsel is de grootste en meest ingrijpende hervormingsoperatie uit de geschiedenis van het Nederlandse pensioenstelsel. De transitie raakt alle onderdelen van onze pensioendienstverlening, waaronder onze pensioenadministratie en systemen, het vermogensbeheer en de communicatie met onze deelnemers.

Het fonds heeft zich in 2023 verder voorbereid op de nieuwe pensioenwet (Wet toekomst pensioenen, Wtp) en de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. Er is onder andere een stappenplan opgesteld op hoofdlijnen. Gezien het lopende onderzoek bij de werkgever en het mogelijk onderbrengen van de toekomstige pensioenopbouw bij PME vanaf 1 januari 2025, is het fonds niet verder gegaan in dit Wtp proces. Periodiek vindt overleg plaats met de werkgever en de uitvoeringsorganisatie waarbij de gevolgen voor het fonds inzichtelijk worden gemaakt.

Toekomst pensioenfonds

Gezien het lopende onderzoek bij de werkgever inzake de toekomstige pensioenopbouw, is het bestuur van het pensioenfonds een onderzoek gestart om in kaart te brengen wat reële opties voor de toekomst van het pensioenfonds zijn. Het bestuur onderzoekt hierbij de mogelijkheid van een overdracht van de verplichtingen naar een andere partij en een liquidatie van het fonds. DNB is geïnformeerd over dit proces.

1.10 Actuariële paragraaf

Actuariële analyse

Het verloop van de technische voorziening werd voor een groot deel bepaald door de bewegingen van marktrenten en beleggingsrendementen.

In onderstaande tabel staat een analyse van het actuariële resultaat. Hierbij worden de actuariële uitgangspunten van het pensioenfonds vergeleken met de werkelijke actuariële ontwikkelingen over het verslagjaar. De bedragen wijken af van de bedragen in de jaarrekening, die boekhoudkundig zijn bepaald.

(* € 1.000)	2023	2022
Resultaat op beleggingen	54.833	-171.817
Resultaat op wijziging RTS	-17.968	173.825
Resultaat op premie	1.954	-1.304
Resultaat op waardeoverdrachten	-9	109
Resultaat op kosten	0	0
Resultaat op uitkeringen	25	0
Resultaat op kanssystemen	2.282	2.884
Resultaat op toeslagverlening	-14.591	-52.910
Resultaat op overige (incidentele) mutaties technische voorzieningen	-149	697
Resultaat op andere oorzaken	-15.334	-266
Saldo van baten en lasten	11.043	-48.782

In 2023 zijn de volgende belangrijke effecten op actuariële resultaat te onderscheiden:

Beleggingen

Onder beleggingsrendementen worden verstaan:

- alle directe en indirecte beleggingsopbrengsten inclusief kosten van het vermogensbeheer;
- de rentelasten over vreemd vermogen, achtergestelde leningen en rekening courantverhoudingen met andere partijen;

Het resultaat op beleggingen in het boekjaar bedraagt € 54.833. Het rendement op de beleggingen (8,91%) draagt in 2023 positief bij aan de dekkingsgraad.

Wijziging rentetermijnstructuur (RTS)

De RTS kan worden herleid naar één vast rentepercentage. Per 31 december 2022 was de gemiddelde interne rekenrente 2,65%. Per 31 december 2023 is de gemiddelde interne rekenrente 2,37%, bij de alsdan gepubliceerde RTS.

Het resultaat hiervan bedraagt - € 17.968.

Intresttoevoeging aan de TV

In bovenstaande overzicht zit de benodigde intresttoevoeging aan de technische voorzieningen ad € -15.439 (2022: € 2.947) inbegrepen in het resultaat op overige

oorzaken. Deze intrest wordt vastgesteld aan de hand van de eerstejaars spot rate uit de door DNB gepubliceerde RTS per jaar aan de start van de analyseperiode.

Kostendekkende premie

(* € 1.000)	2023	2022
Zuiver kostendekkende premie	7.716	10.940
Gedempte kostendekkende premie	8.577	8.289
Ontvangen (feitelijke) pensioenpremie	8.577	8.289

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

- de actuariel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar i.v.m. aangroei van pensioenverplichtingen;
- een opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten;
- de opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen;
- de actuariel benodigde premie met betrekking tot de voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling.

De feitelijke premie is vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomsten tussen het fonds en de aangesloten ondernemingen en de ABTN. De feitelijke premie is minimaal gelijk aan de gedempte kostendekkende premie.

Samenstelling zuiver en gedempte kostendekkende premie:

(* € 1.000)	Zuiver	Gedempt
1. Actuariel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar	5.771	4.891
2. Opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten	791	791
3. Opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen	1.154	978
4. Actuariel benodigde koopsom voor voorwaardelijke onderdelen (afhankelijk van wijze van financiering)	-	1.917
5. Kostendekkende premie = 1 + 2 + 3 + 4	7.716	8.577
6. Bijdrage aan herstel van de dekkingsgraad		-
7. Feitelijke premie = 5 + 6		8.577

Het pensioenfonds voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie.

Rol en bevindingen van de certificerend actuaris

De certificerend actuaris heeft de opdracht om vast te stellen dat het fonds voldoet aan de vereisten vanuit artikel 126 tot en met 140 PW. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

Op basis van de (feitelijke) vermogenspositie ultimo 2023 is de certificerende actuaris tot het volgende oordeel gekomen.

Vanwege het positief aanwezig eigen vermogen behorend bij de feitelijke financiële positie van het pensioenfonds per 31 december 2023 concludeert de certificerend actuaris dat is voldaan aan artikel 133 van de PW. In dit artikel is bepaald dat de TV en de aan het pensioenfonds verstrekte leningen volledig door waarden moeten zijn gedekt.

Gemeten naar de beleidsdekkingsgraad op balansdatum is sprake van een toereikende solvabiliteit.

Omdat volgens de wettelijke maatstaven sprake is van een aanwezig eigen vermogen dat hoger is dan het vereist eigen vermogen maar de toeslagverlening niet onvoorwaardelijk en risicovrij kan worden toegekend, is het oordeel van de certificerend actuaris over de vermogenspositie ultimo 2023: voldoende.

1.11 Risicoparagraaf

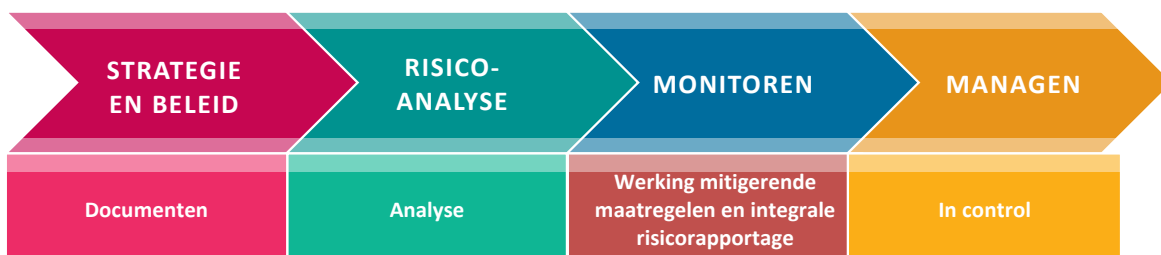
Het bestuur heeft in 2018 een nieuwe opzet voor het integraal risicomanagement uitgewerkt. Begin 2019 zijn keuzes gemaakt voor de invulling van de drie sleutelfuncties onder IORP II. De certificerend actuaire is door het bestuur benoemd als houder van de actuariële functie. Een bestuurslid heeft de risicobeheerfunctie op zich genomen. Voor wat betreft de invulling van de interne auditfunctie is een externe functionaris aangesteld. Het bestuur heeft in 2019 beleid vastgesteld voor de eigenrisicobeoordeling (ERB). De ERB dient in aanmerking te worden genomen bij strategische beslissingen van het fonds. Het pensioenfonds heeft in 2021 de eerste periodieke ERB uitgevoerd. In 2022 is extra aandacht geweest voor risico's samenhangend met de transitie naar het nieuwe pensioenstelsel. In 2023 is veel aandacht geweest voor het risicomanagement in het kader van het toekomsttraject van het pensioenfonds.

In de volgende paragrafen wordt het risicomanagementproces van het pensioenfonds nader toegelicht en wordt ingegaan op de belangrijkste risico's.

Risicomanagementproces

Het pensioenfonds heeft een systeem van integraal risicomanagement ingericht. Uitgangspunt voor het risicomanagement is een goede evenwichtige afweging tussen de reductie van risico's, de inspanningen om dit te realiseren en de kosten die hiermee gepaard gaan. Een risico is een interne of externe gebeurtenis die zich met een bepaalde kans kan voordoen en daarmee het realiseren van de doelstellingen van een organisatie in zowel positief als negatief opzicht kan beïnvloeden. Risicomanagement houdt in dat risico's op gestructureerde wijze inzichtelijk worden gemaakt en bewaakt. Om dit te bereiken wordt een gestructureerd proces doorlopen, waarin de verschillende werkzaamheden en verantwoordelijkheden goed zijn gedefinieerd en vastgelegd.

Het inrichten van een risicomanagement proces heeft als doel om een redelijke mate van zekerheid te geven dat de vastgestelde doelstellingen van het pensioenfonds worden gerealiseerd. Het onderkennen, analyseren en mitigeren van risico's is een continu proces en is tevens een kritisch element van een effectieve interne beheersing. Het bestuur is verantwoordelijk voor het periodiek uitvoeren van risicoanalyses. Het onderwerp "risicomanagement" is een vast agendapunt voor iedere bestuursvergadering. De risicomanagement-cyclus ziet er als volgt uit:

Het bestuur heeft een Risicomanagementbeleid opgesteld waarin het risicomanagementproces, de risicostrategie, de governance rondom het risicomanagement (rollen en verantwoordelijkheden) en de methodiek voor de periodieke risicoanalyse zijn opgenomen. Ook zijn de diverse risico's in het Risicomanagementbeleid gedefinieerd en toebedeeld aan een verantwoordelijke (bestuur of commissie).

Risicostrategie en -beleid

Het bestuur heeft een (algemene) Missie, visie en strategie bepaald die is opgenomen in de ABTN. Belangrijke kenmerken uit de Missie, visie en strategie zijn betrouwbaarheid, transparantie, professionaliteit, kostenefficiency, maatschappelijke verantwoordelijkheid en heldere communicatie. Daarnaast is de risicobereidheid beschreven in de ABTN. De basis van de risicobereidheid is het toeslagstreven dat naast de zekerheidsnorm van het pensioenfonds, evengoed een hoge prioriteit heeft. Het bestuur is zich ervan bewust dat voor het behalen van deze doelstellingen het noodzakelijk is risico te lopen.

De Missie, visie en strategie en de risicobereidheid zijn de basis voor de risicostrategie. Onderstaand is de risicostrategie nader toegelicht met aandacht voor het gewenste (bruto) risiconiveau:

- **Betrouwbaarheid:** Het uitbestedingsrisico en het juridisch risico moeten laag zijn om een grote zekerheid over de correctheid en volledigheid van de pensioenaanspraken en pensioenrechten te bereiken. Het IT-risico en het operationeel risico moeten daarnaast beperkt zijn.
- **Professionaliteit:** Het uitbestedingsrisico en het omgevingsrisico moeten laag zijn om een professionele uitstraling en hoge kwaliteit te bevorderen. Het IT-risico en het operationeel risico moeten daarnaast ook beperkt zijn.
- **Kostenefficiency:** Het bestuur heeft gekozen voor prudente technische grondslagen en streeft ernaar het verzekeringstechnisch risico te beperken en het resultaat op kosten te minimaliseren.
- **Maatschappelijke verantwoordelijkheid:** Maatschappelijke verantwoordelijkheid vindt zijn basis in een laag integriteitsrisico en een laag juridisch risico.
- **Heldere communicatie en transparantie:** Het bestuur wil transparant zijn naar de deelnemers. De beheersing van het omgevingsrisico moet dus sterk zijn. Om communicatie goed over te brengen is daarnaast het vertrouwen in het bestuur belangrijk. Het integriteitsrisico moet dus laag zijn.
- **Toeslagstreven:** Het beleggingsbeleid (inclusief toeslagbeleid) en premiebeleid zijn erop gericht om het toeslagstreven te realiseren. Dit betekent dat het matching/renterisico en marktrisico respectievelijk beperkt en hoog mogen zijn.

Risicohouding

Het bestuur heeft in het kader van het vernieuwde FTK een kwalitatieve en een kwantitatieve risicohouding vastgesteld. De risicohouding is de mate waarin het pensioenfonds, na overleg met sociale partners en het verantwoordingsorgaan, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstelling van het pensioenfonds te realiseren (risicobereidheid) en de mate waarin het pensioenfonds deze beleggingsrisico's kan lopen, gegeven de kenmerken en doelstellingen van het pensioenfonds (risicodraagvlak).

De risicohouding is mede gebaseerd op overleg met sociale partners. Het bestuur van het pensioenfonds gebruikt de beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding, bij de opdrachtaanvaarding en de vaststelling van het beleid. Het beleid is er, gegeven de pensioenregeling en financieringsafspraken met de werkgever, primair op gericht om de pensioenen van alle deelnemers ten minste nominaal in stand te houden met daarnaast een duidelijk streven naar indexatie voor zowel actieven als inactieven.

Naar het oordeel van het bestuur rechtvaardigt het toeslagstreven een wat ruimere risicohouding. Het bestuur accepteert hierbij dat er een kans is dat de opgebouwde pensioenaanspraken en –rechten op enig moment gekort moeten worden.

Kwalitatieve risicohouding

De kwalitatieve risicohouding omvat samengevat een duidelijk streven naar indexatie (behoud van koopkracht) tegen zo laag mogelijke, maar stabiele, premies en uitvoeringskosten.

Kwantitatieve risicohouding

Pensioenfonds Honeywell heeft een scheiding aangebracht in de kwantitatieve risicohouding voor financiële en niet-financiële risico's.

Financiële risico's

De kwantitatieve risicohouding voor financiële risico's is vertaald in een vereist eigen vermogen (VEV). Om tot een korte termijn risicohouding in termen van VEV te komen, zijn analyses uitgevoerd naar de beweeglijkheid van het VEV bij het strategische beleggingsbeleid. Het bestuur heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een VEV tussen 12% en 20%.

De kwantitatieve risicohouding voor de lange termijn is gebaseerd op het verwachte pensioenresultaat (ondergrens van 90% met een maximale afwijking van 35% in een slechtweerscenario).

De sociale partners en het verantwoordingsorgaan hebben verklaard zich te kunnen vinden in de door het bestuur vastgestelde (lange- en korte termijn) risicohouding.

Niet-financiële risico's

Niet-financiële risico's worden in een ALM-studie, een haalbaarheidstoets (ter toetsing van de lange termijn risicohouding) en bij de bepaling van het VEV niet meegenomen.

Pensioenfonds Honeywell heeft daarom besloten een ambitie te formuleren voor de risicohouding ten aanzien van niet-financiële risico's. Deze wordt uitgedrukt in termen van vertrouwen en reputatie:

Vertrouwen:

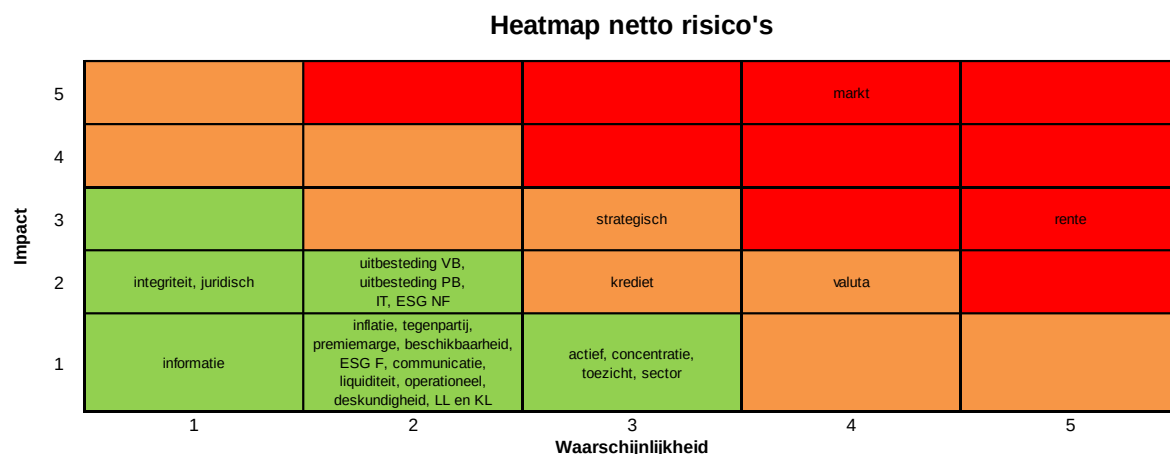
- Pensioenfonds Honeywell is niet bereid risico's te lopen die een behoorlijke daling van het vertrouwen van (gewezen) deelnemers, gepensioneerden of werkgever tot gevolg hebben.

Reputatie:

- Pensioenfonds Honeywell accepteert alleen risico's die transparant zijn voor het bestuur, in voldoende mate beheerst kunnen worden, uitlegbaar zijn richting stakeholders en toetsbaar zijn aan maatschappelijke ontwikkelingen.
- Pensioenfonds Honeywell accepteert geen risico's met betrekking tot het niet kunnen voldoen aan de wet- en regelgeving en gemaakte afspraken in de uitbestedings-overeenkomsten tussen het pensioenfonds en de uitbestedingspartners.

Risicoanalyse

Het bestuur van het pensioenfonds hanteert een systematiek van risico-identificatie en risicoanalyse waarmee de risicopositie van het pensioenfonds nader in kaart wordt gebracht. Hierbij wordt gekeken naar de bruto risico's en de beheersing van deze risico's. De heatmap van de netto risico's op basis van de laatste evaluatie is in het onderstaande overzicht opgenomen:

Het bestuur is van mening dat na getroffen beheersingsmaatregelen de van toepassing zijnde risico's acceptabel zijn. Het bestuur is zich bewust van de risico's die het pensioenfonds loopt en besteedt veel aandacht aan risicobeleid en beheersing. Op de volgende pagina wordt een nadere toelichting gegeven op de voornaamste risico's die door het bestuur zijn onderkend, alsmede op het beleid van het bestuur voor het mitigeren van deze risico's.

Risicomonitoring, -evaluatie en managen

Het bestuur heeft een systeem van periodieke risico-evaluatie. Op kwartaalbasis wordt door de Investment Consultant een Financieel Dashboard opgesteld en door de pensioenadministrateur een kwartaalrapportage. Deze rapportages worden toegelicht en besproken in de bestuursvergaderingen. Het bestuur komt daarnaast zes-wekelijks bijeen in een conference call. Deze conference calls vinden plaats na afloop van de vergadering van de Europese Centrale Bank (ECB). Het bestuur wordt dan door de Investment Consultant geïnformeerd over de inhoud van de ECB vergadering. Aan de hand daarvan vindt een risico-evaluatie van het beleggingsbeleid plaats en worden mogelijk beslissingen tot bijsturing genomen (met name met betrekking tot de renteafdekking).

Voor de monitoring van de werking van de getroffen beheersingsmaatregelen (mitigerende maatregelen) voor de diverse risico's maakt het bestuur vanaf het derde kwartaal van 2018 gebruik van een integrale risicorapportage. Deze integrale risicorapportage geeft het bestuur op kwartaalbasis een totaaloverzicht van alle risico's en de werking en effectiviteit van de getroffen mitigerende maatregelen.

Voornaamste risico's en beheersingsmaatregelen

Financiële risico's

Marktrisico

Marktrisico is het risico van waardeverandering van (verhandelbare instrumenten in) de portefeuille als gevolg van dalingen in marktprijzen van activa (aandelen, niet-matching vastrentende waarden en kredietopslag bij vastrentende waarden voor matching; niet zijnde het rentematching en valutarisico).

Het belang in aandelen bedraagt circa 35%. Hierbij vinden de beleggingen in aandelen wereldwijd plaats. Door de spreiding binnen de verschillende beleggingsfondsen (diversificatie) wordt het prijsrisico gedempt en dat is daarmee één van de belangrijkste mitigerende beheersmaatregelen. Ook de beleggingen in hypotheeklen dragen hier aan bij. De waarschijnlijkheid en impact van dit risico komen als hoogste uit de analyse. Het bestuur van het pensioenfonds is van mening dat er geen aanleiding is tot wijziging in de mate van beheersing.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat de contante waarde van de nominale pensioenverplichtingen negatief ontwikkelt in verhouding met de marktwaarde van de beleggingen als gevolg van een renteverandering, curve- en/of staat-swapsread beweging. Het pensioenfonds dient de verplichtingen conform de Pensioenwet te waarderen op de rekenrente zoals deze wordt gepubliceerd door de toezichthouder DNB. Hierdoor wordt standaard een renterisico voor het pensioenfonds geïntroduceerd, waarbij een stijgende rekenrente de verplichtingen in waarde laat dalen, hetgeen gunstig is voor de dekkingsgraad van het pensioenfonds en omgekeerd. Daar staat tegenover dat bezittingen in de vorm van vastrentende waarden en het SLM fonds in principe omgekeerd in waarde meebewegen. Het matchen van het renterisico wordt beschouwt als zeer belangrijk. Dit risico neemt toe door de sterk fluctuerende rente en de wijzigende rentemethodiek van DNB. De rente wordt voor een groot deel afgedekt middels het SLM fonds van Aegon. Er is een signaleringsfunctie afgesproken op de rente met dagelijkse rentechecks, waardoor bij significante wijzigingen het bestuur snel op de hoogte is en direct bijeenkomt (conference call).

Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van een niet-euro belegging daalt, omdat de wisselkoers tussen de vreemde valuta en de euro daalt (de euro apprecieert). Binnen het Aegon aandelenfonds worden de dollar, pond en yen volledig afgedekt (dit wordt gerapporteerd door het af te zetten tegen de gehedged benchmark). De valutaexposure wordt op kwartaalbasis gerapporteerd en besproken in de beleggingsadviescommissie.

Tweejaarlijks (op de strategiedag) bepaalt het bestuur of het valutabeleid moet worden gehandhaafd of worden gewijzigd (afhankelijke van de situatie op de financiële markten).

Niet-financiële risico's

Sector risico

Het sector risico is het risico dat de positie en reputatie van het pensioenfonds verslechteren als gevolg van negatieve media aandacht voor pensioenfondsen, het pensioensysteem en/of wijziging in het draagvlak voor het pensioenstelsel. Door het bestuur en de externe uitvoerders wordt actief de wetgeving en de best practices gevolgd. Dit is een zeer actueel en relevant risico gezien de landelijke transitie naar een nieuw pensioenstelsel.

Het pensioenfonds brengt jaarlijks een pensioenkrant uit met actuele onderwerpen. De website is voorzien van actuele informatie (o.a. poll, UPO-filmpje, dekkingsgraadinformatie). Tevens worden nieuwsbrieven uitgebracht. Het bestuur van het pensioenfonds levert periodiek een bijdrage aan de Townhall meetings voor de werknemers van Honeywell in de diverse vestigingen. Deze bijdragen worden zeer positief ontvangen. Daarnaast is er een jaarlijkse bijeenkomst van de Vereniging van Honeywell gepensioneerden.

Concurrentie komt van PME. Als PME de regeling verrijkt, dan moet het pensioenfonds meedoen om vrijstelling te behouden. In 2022 heeft de werkgever gegevens moeten aanleveren aan PME inzake de periodieke gelijkwaardigheidstoets. Het pensioenfonds is "geslaagd" voor de gelijkwaardigheidstoets.

Het risico dat alle pensioenfondsen in een slecht daglicht komen is lastig te beheersen; wat mogelijk is wordt gedaan.

Toezichtrisiko

Het toezichtrisiko is het risico dat het pensioenfonds moet voldoen aan zwaardere eisen van de toezichthouders DNB en AFM, wat tot meer kosten leidt en het risico op non-compliance verhoogt.

Het pensioenfonds heeft beleid ontwikkeld om te voldoen aan wet- en regelgeving (prudent person, integere bedrijfsvoering, klachtenregeling, integriteitsbeleid, etc.). Er is sprake van open en eerlijke communicatie met de toezichthouder en er is een goede relatie. De bestuursleden besteden veel aandacht aan het bijhouden van vakkennis en er is een individueel opleidingsplan voor de bestuursleden. Er wordt gebruik gemaakt van externe specialisten voor controle en monitoring.

Strategisch risico

Het strategisch risico is het risico dat door strategische keuzes de positie van het pensioenfonds verslechtert. Hierin wordt door het bestuur ook het strategisch risico van buitenaf meegenomen, met andere woorden, het risico dat de werkgever bepaalde besluiten neemt die impact hebben op het (voortbestaan van het) pensioenfonds. Dit risico is zeer actueel gezien het lopende toekomsttraject binnen het pensioenfonds.

Besluiten worden alleen door het gehele bestuur genomen, na advies en weloverwogen. In de voorleggers bij bestuursbesluiten worden risico's en evenwichtige belangenafweging meegenomen.

Indien nodig wordt extern advies (deskundigen) ingewonnen met impactanalyses. Er worden periodieke kennis- en discussie-sessies door het bestuur georganiseerd inzake de beleggingsstrategie en specifieke beleggingscategorieën, met input van meerdere externe partijen. Er zijn goede contacten met de werkgever, de vinger wordt aan de pols gehouden, zodat er sprake is van vroegtijdige betrokkenheid en tijdig kan worden ingespeeld op mogelijke wijzigingen.

Continuïteit

In januari is het premieaddendum van de uitvoeringsovereenkomst opnieuw door het bestuur en de werkgever ondertekend. In dit addendum is de te betalen premie over 2024 opgenomen, daarmee is het fonds ervan verzekerd dat de door de werkgever te betalen premie ook voor 2024 ontvangen gaat worden. Het bestuur heeft zelf een continuïteitsbeoordeling voor het fonds uitgevoerd, met de uitvoeringsovereenkomst als basis. De uitvoeringsovereenkomst met de werkgever wordt elk jaar stilzwijgend verlengd en heeft derhalve een looptijd van twaalf maanden.

Bij deze beoordeling heeft het bestuur vastgesteld dat er voldoende middelen binnenkomen om de pensioenopbouw te bekostigen en dat, gegeven de dekkinggraad eind 2023, er meer dan genoeg middelen aanwezig zijn om in 2024 de uitkeringen te kunnen verrichten. Op dit moment is dat onveranderd, de dekkinggraad is nog steeds goed te noemen, ruim boven het wettelijk vereist vermogen en het fonds kan derhalve naar verwachting blijvend aan haar verplichtingen voldoen.

De continuïteit van het pensioenfonds is daarmee geborgd. Dat geldt ook voor de werkzaamheden die worden uitgevoerd door de uitbestedingspartners, waaronder de pensioenuitvoerder, zoals dat is vastgesteld in de door het bestuur gemaakte beoordeling.

1.12 Toekomstparagraaf

De werkgever onderzoekt momenteel de mogelijkheid de pensioenopbouw vanaf 1 januari 2025 onder te brengen bij PME. Het bestuur van het pensioenfonds is naar aanleiding hiervan een onderzoek gestart om in kaart te brengen wat reële opties voor de toekomst van het pensioenfonds zijn.

Het bestuur onderzoekt hierbij de mogelijkheid van een overdracht van de verplichtingen naar een andere partij en een liquidatie van het fonds.

Oorlog Rusland en Oekraïne en in Israël

Het is op dit moment onzeker wat voor impact het verdere verloop van de in 2022 uitgebroken oorlog in Oekraïne en de recent uitgebroken oorlog in Israël op de maatschappij zal hebben en daardoor is het ook onzeker wat voor effecten dat zal hebben op de financiële positie van het pensioenfonds.

De financiële gevolgen voor ons fonds zijn tot op heden niet al te groot, maar het bestuur en de beleggingscommissie zullen de ontwikkelingen nauwlettend volgen en waar nodig zullen stappen worden ondernomen om de positie van het fonds te beschermen, één en ander binnen de grenzen van het strategisch beleggingsbeleid van het fonds.

Ontwikkeling van de inflatie en de rente

De ook nog in 2023 hogere dan gemiddelde inflatie is voor het bestuur een punt van aandacht. Dit mede in verband met de reeds bestaande cumulatieve achterstand in toeslagverlening voor onze deelnemers. Daarnaast zien we dat de ECB daar weer op reageert door de rente stapsgewijs te verhogen in het afgelopen jaar en naar verwachting te gaan verlagen in 2024. Dat heeft uiteraard weer effect op de ontwikkeling van de verplichtingen. Onzeker is hoe met name de rente zich de komende tijd zal gaan ontwikkelen. Gezien het volatiele verloop van de rente, volgt het bestuur deze ontwikkeling op de voet en vindt er zeer frequent bestuursoverleg plaats.

Amsterdam, 4 juni 2024

J. de Vries

P.C. van Doodewaard
J.A.M. Roeloffzen
A.M. van Esch
Mw. E. Danckaarts

STICHTING PENSIOENFONDS HONEYWELL

JAARREKENING 2023

2 JAARREKENING

2.1 Balans per 31 december 2023

(Na bestemming van het saldo van baten en lasten)

(* € 1.000)	Ref.	31 december 2023	31 december 2022
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	1		
Vastgoedbeleggingen		2.276	2.276
Aandelen		254.743	242.202
Vastrentende waarden		375.172	329.943
Overige beleggingen		39.359	51.886
		<u>671.550</u>	<u>626.307</u>
Vorderingen en overlopende activa	2		
Vorderingen op de werkgever(s)		2.641	450
Verzekeringsmaatschappijen		1.429	2.130
Kortlopende beleggingsvorderingen		755	604
Overige vorderingen		12	145
		<u>4.837</u>	<u>3.329</u>
Overige activa	3		
Liquide middelen		349	2.870
Totaal activa		<u>676.736</u>	<u>632.506</u>

(* € 1.000)	Ref.	31 december 2023	31 december 2022
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	4		
Algemene reserve		161.347	150.428
Bestemmingsreserve		<u>2.265</u>	<u>2.141</u>
		163.612	152.569
Technische voorzieningen	5		
Voorziening pensioenverplichtingen		512.462	479.130
Overige schulden en overlopende passiva	6	662	807
Totaal passiva		<u>676.736</u>	<u>632.506</u>

2.2 Staat van baten en lasten over 2023

(* € 1.000)	Ref.	2023	2022
BATEN			
Premiebijdragen van werkgever en werknemers	7	8.516	8.242
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	8	54.833	-171.817
Overige baten	9	292	76
		<u>63.641</u>	<u>-163.499</u>
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	10	-17.884	-15.192
Pensioenuitvoeringskosten	11	-1.239	-1.111
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	12		
Pensioenopbouw		-5.771	-8.816
Toeslagverlening		-14.591	-52.910
Rentetoevoeging		-15.439	2.947
Onttrekking pensioenuitkeringen en uitvoeringskosten		18.358	15.675
Reguliere RTS		-17.968	173.825
Actuariële uitgangspunten		-94	-2.141
Overdracht van rechten		82	453
Overige mutaties		<u>2.091</u>	<u>2.073</u>
		-33.332	131.106
Resultaat op herverzekering	13	-53	333
Saldo overdracht van rechten	14	-90	-419
Overige lasten		0	0
		<u>-52.598</u>	<u>114.717</u>
Saldo van baten en lasten		11.043	-48.782

2.3 Bestemming van het saldo van baten en lasten

(* € 1.000)	2023	2022
Algemene reserve	10.919	-48.155
Bestemmingsreserve	124	-627
	11.043	-48.782

2.4 Kasstroomoverzicht over 2023

(* € 1.000)		2023	2022
Kasstroom uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen premies		6.325	7.865
Ontvangen waardeoverdrachten		221	693
Betaalde pensioenuitkeringen		-17.831	-15.229
Betaalde waardeoverdrachten		-334	-1090
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars		1.186	861
Betaalde premies herverzekering		-539	-724
Betaalde pensioenuitvoeringskosten		-1.280	-1.146
Overige		291	76
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten		-11.961	-8.694
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen		144.696	119.263
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten		4.864	-23.613
Aankopen beleggingen		-140.214	-87.436
Betaalde kosten van vermogensbeheer		192	171
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten		9.538	8.385
Mutatie liquide middelen		-2.423	-309
Verloop liquide middelen			
Liquide middelen		2.870	3.112
Liquide middelen ten behoeve van beleggingen		66	133
Stand 1 januari		2.936	3.245
Liquide middelen	(3)	349	2.870
Liquide middelen ten behoeve van beleggingen	(1)	164	66
Stand 31 december		513	2.936
Mutatie liquide middelen		-2.423	-309

2.5 Toelichting behorende tot de jaarrekening 2023

2.5.1 Inleiding

Stichting Pensioenfonds Honeywell (hierna 'het pensioenfonds'), is statutair gevestigd te Amsterdam en kantoorhoudend aan het Stationsplein-ZW 961 Tristar I te Schiphol. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200495.

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregelingen van de volgende aangesloten ondernemingen Honeywell B.V., Honeywell Aerospace B.V. en Honeywell Fluorine Products Europe B.V.

Deze jaarrekening is opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling. Voor de toelichting op de continuïteit wordt verwezen naar de toelichting op het stichtingskapitaal en reserves.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds. Het bestuur heeft op 4 juni 2024 de jaarrekening opgemaakt.

2.5.2 Grondslagen voor de waardering

Algemeen

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden Euro's.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld.

De dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het pensioenvermogen te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

De reële dekkingsgraad wordt berekend als de dekkingsgraad gedeeld door de Toekomst Bestendig Indexatie grens (TBI-grens) per 30 september 2023. Per deze datum is het besluit genomen of er op basis van toekomstbestendige toeslagverlening de volledige toeslag kan worden toegekend.

De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden over de laatste 12 maanden. Bij de bepaling van de beleidsdekkingsgraad wordt steeds gebruik gemaakt van de meest actuele inschatting van de betreffende dekkingsgraden.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van voorgaand jaar, met uitzondering van de toegepaste stelselwijzigingen zoals opgenomen in paragraaf “stelselwijzigingen” alsmede de toegepaste schattingswijzigingen zoals opgenomen in paragraaf “schattingswijzigingen”.

Stelselwijzigingen

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Schattingswijzigingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende posten in de financiële opstelling. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In 2023 zijn de sterftegrondslagen en overige grondslagen niet gewijzigd.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post “nog af te wikkelen transacties”. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van het fonds zich verschillende oordelen en maakt schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de betreffende jaarrekeningposten.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen.

Vreemde valuta

Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's, zijnde de functionele en presentatievaluta van het pensioenfonds.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkeling en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

	31 december 2023	31 december 2022
USD	1,10465	1,06725
AUD	1,618891	1,5762
GBP	0,866528	0,8866
CAD	1,456591	1,4554
HKD	8,625715	8,3806
CHF	0,929729	0,99167
JPY	155,733557	140,81830

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het begrip marktwaarde is te beschouwen als synoniem van reële waarde. Onder waardering op marktwaarde wordt verstaan: het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn. Overlopende activa inzake beleggingen en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen marktwaarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

De waardering van participaties in beleggingsinstellingen geschiedt tegen marktwaarde. Voor beursgenoteerde beleggingsinstellingen is dit de marktnotering per balansdatum. De waardering in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen geschiedt tegen actuele waarde.

Participaties in beleggingsfondsen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort belegging worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort belegging. Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van de marktwaarde.

Bij zowel de beursgenoteerde als de niet-beursgenoteerde beleggingen is sprake van een frequente marktwaardering. Niet-beursgenoteerde fondsen hebben onderliggende beursgenoteerde beleggingen, waarbij de intrinsieke waarde van het fonds dagelijks dan wel wekelijks bepaald wordt.

De liquide middelen die deel uitmaken van de onderliggende fondsen in aandelen, vastrentende waarden en vastgoed zijn bij de betreffende beleggingscategorie vermeld. Conform de aanbeveling van de Raad voor de Jaarverslaggeving worden participaties met een beleggingskarakter niet aangemerkt als een groepsmaatschappij en/of -deelneming.

Vastgoedbeleggingen

De belangen in beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de per balansdatum geldende beurskoers.

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de reële waarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties. Direct vastgoed wordt eens per vijf jaar door een onafhankelijke taxateur getaxeerd.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

De actuele waarde van niet-beursgenoteerde aandelen en participaties in beleggingsfondsen is gebaseerd op het aandeel dat het pensioenfonds heeft in het eigen vermogen van het niet-beursgenoteerde aandeel per balansdatum.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen marktwaarde, zijnde de beurswaarde per balansdatum.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

De waarde van een participatie in het AeAM Strategic Liability Matching Fund is sterk afhankelijk van de marktrente. Hierdoor kan de waarde van de participatie sterk fluctueren. De waarde van de participatie kent een boven- en ondergrens op maandultimo en een extra ondergrens intra maand. Indien de waarde van een participatie boven of onder deze grenzen komt, vindt er respectievelijk een afroaming of bijstorting plaats naar de referentiewaarde. De referentiewaarde ligt tussen de onder- en bovengrens. De participatiewaarde wordt dan binnen twee werkdagen verlaagd of verhoogd tot de nieuwe referentiewaarde.

Het AeAM Dutch Mortgage Fund bestaat uit Nederlandse hypotheeklen verstrekt door Aegon, waarvan het onderpand Nederlandse woonhuizen betreft. De hypotheeklen worden overgenomen van Aegon Hypotheken B.V. Deze overdrachten geschieden tegen nominale waarde. Bij de aankoop van de hypotheeklen wordt verondersteld dat de hypotheeklen per overdrachtsdatum verstrekt zijn tegen de dan geldende voorwaarden. De bepaling van de reële waarde van een hypotheeklen geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren, rekening houdend met vervroegde aflossingen van de klant. Door deze methodiek is de reële waarde op overdrachtsdatum gelijk aan de nominale waarde. Maandelijks wordt op een overeenkomstige wijze de marktwaarde van de hypotheeklenportefeuille bepaald. Bij de maandelijks bepaling van de reële waarde wordt rekening gehouden met de beperking in de mogelijkheid om hypotheeklen in de markt te verkopen. De hypotheeklen kunnen alleen worden verkocht aan een aan Aegon gelieerde maatschappij.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op marktwaarde. De marktwaarde van niet-beursgenoteerde overige beleggingen wordt bepaald op basis van opgaven van een onafhankelijke derde of, indien niet voorhanden, op basis van financiële modellen. Indien geen betrouwbare schatting van de marktwaarde van deze beleggingen is te maken, worden deze gewaardeerd op kostprijs.

Securities lending

Het pensioenfonds neemt indirect via de beleggingsfondsen deel aan een securities-lendingprogramma, waarbij bepaalde effecten voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen. Als onderpand ontvangen geldmiddelen worden opgenomen onder beleggingen. Indien als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn herbelegd, worden deze beleggingen opgenomen onder de desbetreffende beleggingencategorie. De schuld uit hoofde van de ontvangen zekerheden is opgenomen onder de overige schulden. Indien uit hoofde van een securities-lendingprogramma als zekerheid beleggingen zijn ontvangen worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans van het pensioenfonds opgenomen. Alle uit het securities-lendingprogramma voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de desbetreffende transacties verantwoord en in de rentebaten of -lasten in de staat van baten en lasten.

Binnen de Aegon fondsen wordt gebruik gemaakt van Securities Lending met als doel om tegen aanvaardbare risico's extra rendement te behalen. Als onderpand worden OECD staatsobligaties met een minimaal AA rating geaccepteerd of Japanse staatsobligaties met minimaal A rating. Het nominale bedrag dat mag worden uitgeleend aan één partij is bij Aegon begrensd.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Vorderingen uit hoofde van winstdelingsregelingen in herverzekeringscontracten worden jaarlijks gewaardeerd volgens de opgave van de herverzekerder van de voorlopige cumulatieve winstaandeel per jaareinde.

Liquide middelen

Liquide middelen worden tegen nominale waarde gewaardeerd. Onder de liquide middelen zijn opgenomen die kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De statutaire reserves en de overige wettelijke reserves die het pensioenfonds conform artikel 2:389 en artikel 2:390 BW vormt, blijken op grond van artikel 2:373 lid 1 BW afzonderlijk uit de balans.

Bestemmingsreserve

Bij de afloop van de VPL-regeling per 31 december 2020 zijn de resterende VPL-gelden ondergebracht in een premiedepot. Vanaf 31 december 2020 stelt het bestuur van het pensioenfonds jaarlijks (voor het eerst dus over boekjaar 2020) vast welk bedrag wordt onttrokken aan het premiedepot ter gedeeltelijke dekking van de kostencomponent in de (gedempte) kostendekkende premie zodanig dat de premie minimaal kostendekkend is, mits het premiedepot hiertoe toereikend is. Dit bedrag wordt toegevoegd aan de feitelijke premie. Het bedrag dat in enig boekjaar aan het premiedepot wordt onttrokken, zal door het bestuur ex-ante worden bepaald op basis van dan beschikbare informatie en wordt jaarlijks achteraf (tijdens het jaarwerk) definitief vastgesteld.

De gelden in het premiedepot worden belegd conform het beleggingsmandaat zoals dat in enig jaar van toepassing is op de beleggingen van het pensioenfonds (ter dekking van de pensioenverplichtingen), ofwel het pensioenvermogen. Er geldt derhalve geen separaat beleggingsmandaat voor het premiedepot. Dit betekent dat het pensioenfonds over het premiedepot het gemiddelde rendement van het pensioenfonds over dat kalenderjaar vergoedt. Dit rendement kan zowel positief als negatief zijn. Het rendement wordt op 31 december van het betreffende kalenderjaar bijgeschreven of onttrokken aan het premiedepot. Het premiedepot zal nimmer negatief kunnen zijn. Als er op enig moment geen middelen in het premiedepot meer aanwezig zijn, zal het premiedepot worden beëindigd.

Het premiedepot is een beklemd deel van de reserves en valt buiten de berekening van de dekkingsgraad.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en

de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-ante- condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

- De rentetermijnstructuur op balansdatum zoals die door DNB is vastgesteld en gepubliceerd, rekening houdend met de looptijd van de uitkeringen (2023: gemiddeld 2,37%, 2022: gemiddeld 2,65%).
- Sterftেকansen per 31 december 2023 zijn ontleend aan de AG-Prognosetafel 2022 (2022: AG-prognosetafel 2022). Om rekening te houden met het gegeven dat de werkende populatie gemiddeld langer leeft dan de niet-werkende populatie is een leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftেকansen toegepast. De leeftijdsafhankelijke afslag op de sterftেকansen is gebaseerd op het Mercer-model ES2023, gemiddelde van inkomensklassen “hoog” en “hoog-midden” en uitgaande van startjaar 2024 (2022: Mercer-model ES2023, inkomensklasse hoog en uitgaande van startjaar 2023).
- Een opslag van 2,5% voor toekomstige administratiekosten en excassokosten per 31 december 2023.
- Gehuwdheidsfrequentie:
 - Zoals gepubliceerd bij de overlevingstafels van het AG over de waarnemingsperiode 1980-1985. Voor het uitruilbare partnerpensioen is de partnerfrequentie op pensioenleeftijd 68 gelijk aan 1.
 - De vrouwelijke partner wordt drie jaar jonger verondersteld dan de man.
- Opslag wezen pensioen
 - Voor latent wezenpensioen wordt een voorziening opgenomen ter hoogte van 1,0% van de voorziening van latent partnerpensioen. Dit geldt alleen voor actieve en gewezen deelnemers.

De toeslagverlening per 1 januari van het volgende boekjaar is reeds op 31 december van het lopend boekjaar verwerkt, omdat het besluit in het lopend boekjaar is genomen.

Het pensioenfonds heeft de overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's herverzekerd.

Overige schulden en overlopende passiva

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Kortlopende schulden hebben een looptijd korter dan een jaar.

2.5.3 Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtsreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen van werkgever en werknemers

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra storting en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op de definitieve loonsomopgaven van de werkgever.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en –lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Afschrijvingen en andere exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen*Pensioenopbouw*

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Indexering en overige toeslagen

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden.

De toeslagverlening is afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo boekjaar berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoeringskosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Een resultaat op overdrachten kan ontstaan doordat de vrijval van de voorziening plaatsvindt tegen fondstarieven, terwijl het bedrag dat wordt overgedragen gebaseerd is op de wettelijke factoren voor waardeoverdrachten. De tarieven van het pensioenfonds wijken af van de wettelijke tarieven.

Wijziging markttrente

Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt hieronder verantwoord.

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

De overige mutaties ontstaan door mutaties in de aanspraken door overlijden, arbeidsongeschiktheid en pensioneren.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Premies herverzekering

Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

In het herverzekeringscontract is opgenomen dat aan het eind van de contractduur 90% van de te betalen premie, onder aftrek van de ingediende claims, wordt terugbetaald aan het pensioenfonds.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

2.5.4 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

2.5.5 Toelichting op de balans

Beleggingen voor risico van het pensioenfonds (1)

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vastgoedbeleggingen	2.276	2.276
Aandelen	254.743	242.202
Vastrentende waarden	375.172	329.943
Overige beleggingen	39.359	51.886
	671.550	626.307

(* € 1.000)	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vast-rentende waarden	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2022	2.276	366.142	402.928	35.486	806.832
Aankopen	-	-	74.489	12.947	87.436
Verkopen	-	57.453-	58.908-	2.902-	119.263-
Herwaardering	-	66.487-	88.566-	6.421	148.632-
Overige mutaties	-	-	-	66-	66-
Stand per 31 december 2022	2.276	242.202	329.943	51.886	626.307
Aankopen	-	79.000	61.215	-	140.215
Verkopen	-	102.093-	29.599-	12.989-	144.681-
Herwaardering	-	35.634	13.613	365	49.612
Overige mutaties	-	-	-	97	97
Stand per 31 december 2023	2.276	254.743	375.172	39.359	671.550

De beleggingsdebiteuren € 755 (2022: € 604) zijn niet in het overzicht van de beleggingen opgenomen, maar onder Vorderingen en overlopende activa.

Securities lending

Per 31 december 2023 heeft het fonds voor € 13.963 aan beleggingen uitgeleend (2022: € 30.667). Het fonds heeft hiervoor onderpand ontvangen in de vorm van staatsobligaties van OECD landen met minimaal een AA rating, of Japanse staatsobligaties met A rating.

De vastgoedbeleggingen kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Directe vastgoedbeleggingen	2.276	2.276
Stand per 31 december	2.276	2.276

De vastgoedportefeuille betreft voor 100% een bedrijfsterrein te Emmen, dat momenteel wordt verhuurd. Met betrekking tot de vrije verhandelbaarheid door het pensioenfonds gelden geen restricties.

Dit bedrijfsterrein wordt eens in de vijf jaar door een onafhankelijke, beëdigde taxateur getaxeerd. Het terrein is in 2017 voor het laatst getaxeerd. Door omstandigheden heeft in 2023 geen taxatie plaatsgevonden.

De aandelen kunnen als volgt worden gecategoriseerd, participaties in:

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Aegon aandelenfondsen	87.981	78.159
BNP Paribas OBAM	0	80.830
MGI Funds plc	87.794	83.214
Mercer Passive Global Equity CCF	78.968	0
Stand per 31 december	254.743	242.202

In zowel 2022 als 2023 is er niet belegd door het pensioenfonds in de sponsor. Aandelenfondsen waarin wordt belegd, zijn van gemengde samenstelling. Ultimo boekjaar zijn er geen posities binnen de betreffende beleggingscategorie met een belang groter dan 5%.

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gecategoriseerd:

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Participaties in Aegon beleggingsfondsen	204.364	172.263
Participaties in NN Euro Credit Fund	38.449	35.350
Aegon Hypothekenfonds	116.783	108.414
MGI Funds plc - MGI Emerging Market Debt Fund	15.576	13.916
Stand per 31 december	375.172	329.943

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

(* € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Duitse staatsobligaties	57.819	15,4	58.058	17,6
Franse staatsobligaties	41.711	11,1	39.158	11,9

Overige beleggingen:

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Directe grondstofbeleggingen	23.604	28.351
Participaties Aegon beleggingsfondsen	15.591	23.469
Liquide middelen	164	66.366
Stand per 31 december	39.359	51.886

Ultimo boekjaar bedragen de volgende posten meer dan 5,0% van de betreffende beleggingscategorie:

(* € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Directe goudbeleggingen	23.604	60,0	25.768	47,1
Directe platinabeleggingen	-	-	2.583	4,7

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het pensioenfonds nagenoeg allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijnkarakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld derivaten zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

De levelverdeling van de beleggingen is op doorkijkbasis. De beleggingsfondsen zijn geclassificeerd als level II (afgeleide marktnotering) of III (waarderingsmodellen) afhankelijk van de onderliggende beleggingen. Vrijwel alle Aegon beleggingsfondsen kennen een dagelijkse intrinsieke waardebepaling, dagelijkse toe- en uittredingsmomenten en hebben voornamelijk beursgenoteerde stukken in portefeuille. Hierdoor hebben de beleggingsfondsen meer het karakter van een level I (directe marktnotering) belegging. Doordat de beleggingsfondsen zelf geen beursnotering kennen, worden de Aegon beleggingsfondsen echter als level II geclassificeerd.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen derhalve niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(* € 1.000)	Directe markt-noteringen	Afgeleide markt-noteringen	Waarderings-modellen	Totaal
Vastgoedbeleggingen	-	4.382	2.276	6.658
Aandelen	-	250.361	-	250.361
Vastrentende waarden	54.025	321.147	-	375.172
Overige beleggingen	39.195	164	-	39.359
Per 31 december 2023	93.220	576.054	2.276	671.550

(* € 1.000)	Directe markt-noteringen	Afgeleide markt-noteringen	Waarderings-modellen	Totaal
Vastgoedbeleggingen	-	2.228	2.276	4.504
Aandelen	164.044	75.931	-	239.974
Vastrentende waarden	49.266	280.677	-	329.943
Overige beleggingen	51.819	66	-	51.886
Per 31 december 2022	265.129	358.903	2.276	626.307

Het NN bedrijfsobligatie fonds, het MGI Emerging Market Debt Fonds, de MGI Global Equity fondsen, de AeAM Commodities fondsen en edelmetalen worden als Level I beleggingen gepresenteerd. De beleggingsliquiditeiten, het AeAM Dutch Mortgage Fund, MGI Global Equity funds, AeAM Equity funds (waarin op doorkijk Vastgoedbeleggingen) en AeAM fixed income funds worden als Level II beleggingen gepresenteerd. Het bedrijventerrein Emmen wordt eens per vijf jaar getaxeerd en valt daarom onder de Level III beleggingen.

Vorderingen en overlopende activa (2)

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vorderingen op de werkgever(s)	2.641	450
Verzekeringsmaatschappijen	1.429	2.130
Waardeoverdrachten	1	134
Kortlopende beleggingsvorderingen	755	604
Overige vorderingen	11	11
Stand per 31 december	4.837	3.329

De vorderingen op de werkgever(s) betreft voor € 1.988 openstaande gefactureerde premies en voor € 653 het verschil tussen premievoorschot en de definitieve premieafrekening 2023.

In de post 'Vorderingen uit herverzekering' is de technische resultaatdeling opgenomen die is gebaseerd op het technische resultaat van het contract over de jaren 2019 t/m 2023 bij Zwitserleven, deze periode is met een jaar verlengd t/m 2024. Het eventueel positief winstaandeel aan het eind van de contractperiode wordt 24 maanden na het einde van de

contractperiode aan het pensioenfonds uitgekeerd. Per 31 december 2023 bedraagt de vordering u.h.v. resultaatdeling € 1.429 (31 december 2022: € 1.160).

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, behalve de vordering op de herverzekeraar voor de technische resultaatdeling. Deze vordering heeft een looptijd van drie jaar.

Overige activa (3)

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Liquide middelen	349	2.870

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen, die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

Stichtingskapitaal en reserves (4)

Algemene reserve

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	150.428	198.583
Resultaat boekjaar	10.919	-48.155
Stand per 31 december	161.347	150.428

Bestemmingsreserve

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	2.141	2.768
Onttrekking ter dekking uitvoeringskosten	-61	-47
Rendementstoevoeging	185	-580
Stand per 31 december	2.265	2.141

Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:

	2023	2022
Actuele dekkingsgraad	131,5%	131,40%
Reële dekkingsgraad	101,6%	105,90%
Beleidsdekkingsgraad	135,9%	138,70%

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden.

Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het fonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan

de vereiste dekkingsgraad, maar wel tenminste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het fonds zich in een situatie van reservetekort.

De dekkingsgraad behorend bij het minimaal vereist eigen vermogen per 31 december 2023 bedraagt: 104,1% (31 december 2022: 104,1%). De dekkingsgraad behorend bij het vereist eigen vermogen per 31 december 2023 bedraagt: 119,4% (31 december 2022: 120,0%).

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder 4.5.6 'Risicobeheer en derivaten'.

De toezichthouder, DNB, heeft een gestandaardiseerde methode vastgesteld om te toetsen of er voldoende eigen vermogen aanwezig is: de standaardtoets. De standaardtoets meet voor een aantal risicofactoren het mogelijke (negatieve) effect (in euro's) op het eigen vermogen. Omdat de resultaten van de standaardtoets afhankelijk zijn van marktomstandigheden en het risicoprofiel van de aanwezige beleggingen, fluctueren ze in de loop van de tijd.

Bij de berekening van het (minimaal) vereist eigen vermogen wordt voor de samenstelling van de beleggingen uitgegaan van de feitelijke assetmix in de evenwichtssituatie.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

(* € 1.000)	2023	2022
Aanwezig eigen vermogen	161.347	150.428
Minimaal vereist eigen vermogen	20.836	19.493
Vereist eigen vermogen	99.644	95.607

Herstelplan

Als de dekkingsgraad van het pensioenfonds lager is dan de vereiste dekkingsgraad, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het pensioenfonds het vermogen binnen 10 jaar op het vereiste niveau brengt. Jaarlijks wordt dit plan geëvalueerd en geactualiseerd.

Vanwege de verbeterde financiële positie van het pensioenfonds was zowel in 2022 en 2023 geen herstelplan van toepassing.

Voorstel resultaatverdeling

Van het resultaat van € 11.043 is € 124 toegevoegd aan de bestemmingsreserve.

Het resterende positieve saldo van de staat van baten en lasten van € 10.919 over 2023 zal worden toegevoegd aan de algemene reserve.

Technische voorzieningen (5)

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Voorziening pensioenverplichtingen	512.462	479.130
Stand per 31 december	512.462	479.130

Het mutatieoverzicht voor de voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds is als volgt:

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Stand per 1 januari	479.130	610.236
Pensioenopbouw	5.771	8.816
Toeslagverlening	14.591	52.910
Rentetoevoeging	15.439	-2.947
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-18.358	-15.675
Wijziging marktrente	17.968	-173.825
Wijziging actuariële uitgangspunten	94	2.141
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-82	-453
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.091	-2.073
Stand per 31 december	512.462	479.130

Ultimo boekjaar bedraagt de gemiddelde discontovoet 2,37% (2022: 2,65%).

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

(* € 1.000)	2023		2022	
	€	Aantallen	€	Aantallen
Actieve deelnemers	118.444	393	114.891	399
Slapers	165.078	1.292	155.882	1.335
Pensioengerechtigden	228.940	1.184	208.357	1.173
Stand per 31 december	512.462	2.869	479.130	2.907

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling van het pensioenfonds is grotendeels gelijk aan de pensioenregeling van PME en valt te kenmerken als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling (een salaris-diensttijd regeling). Dit houdt in dat de hoogte van de te verkrijgen

pensioenaanspraak in een bepaald jaar afhankelijk is van de hoogte van het salaris en de duur van de diensttijd in dat jaar. Opgebouwde aanspraken van deelnemers kunnen jaarlijks, indien de middelen van het pensioenfonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten, worden verhoogd op basis van de ontwikkeling van de prijsindex.

De pensioenrichtleeftijd is 68 jaar en het opbouwpercentage 1,815%. De franchise bedraagt per 1 januari 2023 € 16.322 (1 januari 2022 € 14.802).

Toeslagverlening

Vanaf 2016 wordt voor zowel de actieve deelnemers, als de gewezen deelnemers en de gepensioneerden uitgegaan van de stijging van het prijsindexcijfer (CPI alle huishoudens afgeleid) op 1 juli van enig jaar ten opzichte van 1 juli van het jaar daarvoor als uitgangspunt voor de toeslagverlening.

Per 1 januari 2024 is een toeslag verleend aan alle actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden van 2,96%. Ook deze verhoging van de aanspraken is gebaseerd op de ontwikkeling van de consumentenprijsindex (CPI), alle bestedingen, afgeleid, zoals gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) gemeten over de periode juli tot juli voorafgaande aan het toeslagmoment. Vanwege de financiële positie kon net niet de volledige maatstaf worden toegekend (3,26%). Deze toeslag is in boekjaar 2023 verwerkt.

Overige schulden en overlopende passiva (6)

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Belastingen en premies sociale verzekeringen	364	311
Uitkeringen	0	0
Waardeoverdrachten nog te betalen	0	156
Overige schulden	298	340
Stand per 31 december	662	807

De overige schulden en overlopende passiva bestaan voornamelijk uit kosten 2023 voor onder andere de accountantscontrole, certificeringen, advieskosten en vermogensbeheerkosten.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

2.5.6 Risicobeheer en derivaten

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico voor het fonds.

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- Beleggingsbeleid;
- Premiebeleid;
- Herverzekeringsbeleid;
- Toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings-)risico's.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op de opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

De aanwezige dekkingsgraad heeft zich als volgt ontwikkeld:

	2023 %	2022 %
Dekkingsgraad per 1 januari	131,4	132,5
Premie	0,0	-0,7
Uitkeringen	1,2	0,8
Toeslagverlening	-3,8	-14,7
Wijziging actuariële grondslagen	-	-
Beleggingsrendementen (exclusief renteafdekking)	7,2	-27,8
Wijziging rentetermijnstructuur voorziening pensioenverplichtingen	-4,7	52,8
Overige oorzaken	0,2	-11,5
Kruiseffecten	-	-
Dekkingsgraad per 31 december	131,5	131,4

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist eigen vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking).

De bepaling van de procentuele effecten van de diverse resultaatbronnen op de dekkingsgraad zijn conform de richtlijnen van DNB alle uitgedrukt ten opzichte van de dekkingsgraad primo jaar. Dit zorgt ervoor dat de optelling van dekkingsgraad primo jaar plus alle afzonderlijke procentuele effecten niet leidt tot de dekkingsgraad ultimo jaar.

Het verschil tussen deze twee wordt verantwoord onder de noemer kruiseffecten; in het algemeen geldt dat deze post groter wordt naarmate de uitschieters in de afzonderlijke resultaatcomponenten groter worden.

De berekening van het vereist eigen vermogen en het hieruit voortvloeiende surplus aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2023	2022
	%	%
S1 Renterisico	6,4	7,4
S2 Risico zakelijke waarden	12,6	12,7
S3 Valutarisico	4,1	3,9
S4 Grondstoffenrisico	2,3	2,4
S5 Kredietrisico	3,9	3,3
S6 Verzekeringstechnisch risico	2,5	2,6
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheer risico	1,2	2,6
Diversificatie-effect	-13,6	-14,9
Totaal	19,4	20,0

(* € 1.000)	31-12-2023	31-12-2022
Vereist pensioenvermogen	612.106	574.737
Voorziening pensioenverplichting	512.462	479.130
Vereist eigen vermogen	99.644	95.607
Aanwezig pensioenvermogen (Totaal activa -/ schulden)	161.347	150.428
Surplus	61.703	54.821

Ultimo 2023 is aan de hand van het standaardmodel van DNB per risicofactor het vereist eigen vermogen bepaald. Het vereist eigen vermogen per risicofactor is aan de hand van de voorgeschreven formule gecombineerd tot een totaal vereist eigen vermogen. Voor de evenwichtsberekening is de uitkomst hiervan zoals voorgeschreven in een aantal stappen gebruikt totdat het toetsingsverschil nihil is. Dit resulteert in de evenwichtssituatie, waarin het (fictieve) aanwezige eigen vermogen precies gelijk is aan het vereist eigen vermogen, bij een niveau van 19,4% (2022: 20,0%). Het vereist eigen vermogen is gebaseerd op de strategische portefeuille ultimo 2023. Indien het vereist eigen vermogen zou worden bepaald op basis van de feitelijke portefeuille ultimo 2023, zou het vereist eigen vermogen lager zijn uitgekomen op 18,2% (2022:19,1%).

Beleggingsrisico

De belangrijkste beleggingsrisico's betreffen het markt-, krediet- en liquiditeitsrisico. Het marktrisico is uit te splitsen in renterisico, valutarisico en prijs(koers)risico. Marktrisico wordt gelopen op de verschillende beleggingsmarkten waarin het pensioenfonds op basis van het vastgestelde beleggingsbeleid actief is. De beheersing van het risico is geïntegreerd in het beleggingsproces. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid kunnen zich voorts risico's manifesteren uit hoofde van de geselecteerde managers en bewaarbedrijven (zogenoeten

manager- en custody risico), en de juridische bepalingen omtrent gebruikte instrumenten en de uitvoeringsovereenkomst (juridisch risico). Het marktrisico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen zoals deze zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van naleving van deze mandaten. De marktpositities worden periodiek gerapporteerd.

Renterisico (S1)

Renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de waarde van de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente. Maatstaf voor het meten van rentegevoeligheid is de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

Indien de duratie van de beleggingen korter is dan de duratie van de verplichtingen, is er sprake van een zogenaamde 'duratie-mismatch'. Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur), waardoor de dekkingsgraad stijgt. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Door het renterisico gedeeltelijk af te dekken, is de dekkingsgraad minder afhankelijk van de renteontwikkeling. De renteafdekking voor het pensioenfonds vindt plaats door een combinatie van de portefeuille vastrentende waarden en een Strategic Liability Matching (SLM) beleggingsfonds.

De duratie en het effect van de renteafdekking kan als volgt worden samengevat:

(* € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	€	Duratie	€	Duratie
Duration vastrentende waarden	375.172	16,2	329.943	12,3
Duration pensioenverplichtingen	512.462	15,7	479.130	16,1

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(* € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Resterende looptijd < 1 jaar	1.773	0,5	2.211	0,7
Resterende looptijd 1 – 5 jaar	82.059	23,1	80.349	24,6
Resterende looptijd ≥ 5 jaar	271.559	76,4	243.445	74,7
	355.392	100,0	326.005	100,0

De presentatie van de beleggingsportefeuille in bovenstaande looptijden hangt samen met het lange termijn karakter van de investeringen van het pensioenfonds en het hiermee samenhangende beleid en ter vergelijking met de looptijden van de verplichtingen zoals in onderstaand overzicht weergegeven.

Het bovenstaande overzicht geeft de verdeling van het renterisico van de vastrentende waarden waarbij tevens rekening gehouden is met de renteswaps. Een negatieve waarde in het blok “Korter dan een jaar” is het gevolg van de korte poten van deze renteswaps. Met een renteswap wordt doorgaans een korte rente (de korte poot) geruild voor een lange rente (de lange poot) om renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken. De korte rente die betaald wordt, de korte poot, heeft dus een negatieve exposurewaarde en een looptijd die korter is dan een jaar.

Het overzicht is op doorkijkbasis opgesteld.

De resterende looptijd van de technische voorzieningen kan als volgt worden weergegeven:

(* € 1.000)	31-12-2023		31-12-2022	
Resterende looptijd	€	%	€	%
< 5 jaar	80.332	15,7	74.669	15,6
> 5 en < 10 jaar	89.655	17,5	80.605	16,8
> 10 en < 20 jaar	166.861	32,6	150.794	31,5
> 20 jaar	175.614	34,2	173.062	36,1
	512.462	100,0	479.130	100,0

Risico zakelijke waarden (S2)

Zakelijke waarden risico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden (voornamelijk aandelen, beursgenoteerd indirect vastgoed en converteerbare obligaties) verandert door veranderingen in de marktprijzen voor deze waarden. Het structurele marktrisico wordt beheerst binnen het ALM-proces. Daarin wordt een zodanige beleggingsmix vastgesteld dat het marktrisico acceptabel is. De feitelijke beleggingsmix mag binnen vastgestelde bandbreedtes afwijken van de ALM-beleggingsmix. Voor de beheersing van het marktrisico in samenhang met het renterisico wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Het risico wordt gemeten als het effect van een daling van de zakelijke waarden met 30% voor beursgenoteerde aandelen in ontwikkelde markten plus beursgenoteerd vastgoed, met 40% voor emerging markets en private equity en een daling van niet beursgenoteerd vastgoed met 15%. Tussen de hier onderscheiden risico's wordt een correlatie van 0,75 gehanteerd.

Valutarisico (S3)

Het valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen die in vreemde valuta luiden vermindert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. De pensioenverplichtingen luiden in euro's. Een deel van de beleggingsportefeuille luidt in vreemde valuta.

Voor bepaling van het effect van een daling van valutakoersen wordt onderscheid gemaakt tussen valuta in ontwikkelde markten waarvoor een waardedaling van 20% wordt verondersteld en valuta in opkomende markten waarvoor een waardedaling van 35% wordt

gehanteerd. Bij de aggregatie van het vereist eigen vermogen voor valutarisico (S3) wordt tevens rekening wordt gehouden met correlaties.

Het valutarisico op vastrentende waarden is beperkt doordat vastrentende waarden bijna alleen zijn belegd in vastrentende waarden luidende in euro. Wat betreft het valutarisico bij aandelen worden de beleggingen in Amerikaanse dollars, Britse ponden en Japanse yen bij Aegon volledig afgedekt naar de euro. Binnen het OBAM fonds van BNP Paribas wordt het valutarisico niet afgedekt. Binnen dit aandelenfonds wordt bewust valutarisico gelopen. Naar de mening van het bestuur past dit risico binnen het risicoprofiel zoals het bestuur dat heeft vastgesteld.

De valutapositie per 31 december is als volgt weer te geven:

(* € 1.000)	31-12- 2023	31-12- 2022
EUR	398.090	384.670
Australische dollar	2.792	1.533
Hong Kong dollar	3.827	4.306
Zuid-Koreaanse won	1.984	2.018
Taiwanese dollar	1.384	1.003
Deense kroon	2.457	2.247
Britse Pond	7.780	5.788
Canadese dollar	7.544	4.634
Amerikaanse dollar	202.211	186.538
Zwitserse frank	6.975	6.330
Japanse yen	15.464	12.125
Overig	21.946	18.373
Totaal niet EUR	<u>274.364</u>	<u>244.895</u>
	672.454	629.595

De exposure na afdekken van het valutarisico is voor € 155.899 afgedekt.

Het overzicht is op doorkijkbasis opgesteld.

Prijrisico

Het prijsrisico is het risico dat de waarde van de zakelijke waarden verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door spreiding naar regio en sector.

Het risico wordt beheerst doordat met de vermogensbeheerder specifieke mandaten zijn afgesproken, welke in overeenstemming zijn met de beleidskaders en richtlijnen die zijn vastgesteld door het bestuur. Het bestuur monitort de mate van compliance aan deze mandaten. De marktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Op basis van het zogenaamde doorkijkprincipe kan de segmentatie van de vastrentende portefeuille naar regio per 31 december als volgt worden onderverdeeld:

	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Europa (EU)	310.948	87,5	284.833	87,4
Europa (niet-EU)	8.853	2,5	7.721	2,4
Noord-Amerika	6.931	2,0	6.257	1,9
Zuid en Midden-Amerika	5.144	1,4	4.845	1,5
Japan	1.628	0,5	1.726	0,5
Azië en Oceanië	8.110	2,3	8.340	2,6
Overige	13.777	3,8	12.282	3,8
	355.392	100,0	326.005	100,0

Op basis van het zogenaamde doorkijkprincipe kan de segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio per 31 december als volgt worden onderverdeeld:

	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Europa (EU)	32.427	13,7	43.821	20,5
Europa (niet-EU)	20.137	8,5	18.315	8,6
Noord-Amerika	152.226	64,4	123.884	58,0
Zuid en Midden-Amerika	1.244	0,5	726	0,3
Japan	14.674	6,2	11.615	5,4
Azië en Oceanië	14.912	6,3	14.575	6,8
Overige	754	0,4	729	0,3
	236.374	100,0	213.665	100,0

Op basis van het zogenaamde doorkijkprincipe kan de segmentatie van de vastgoedportefeuille naar regio per 31 december als volgt worden onderverdeeld:

	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Europa (EU)	2.416	36,3	2.331	51,8
Europa (niet-EU)	94	1,4	42	0,9
Noord-Amerika	3.035	45,6	1.482	32,9
Zuid en Midden-Amerika	4	0,1	3	0,1
Japan	555	8,3	335	7,4
Azië en Oceanië	554	8,3	308	6,8
Overige	0	0	3	0,1
	6.658	100,0	4.504	100,0

Op basis van het zogenaamde doorkijkprincipe kan de segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren per 31 december als volgt worden onderverdeeld:

	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Energie	6.367	2,7	7.064	3,3
Bouw- en grondstoffen	6.587	2,8	8.162	3,8
Industrie	20.789	8,8	16.872	7,9
Duurzame consumentengoederen	17.241	7,3	23.160	10,8
Consumentengebruiksgoederen	23.544	10,0	23.340	10,9
Gezondheidszorg	29.121	12,3	33.256	15,6
Financiële instellingen	39.773	16,8	34.694	16,2
Informatietechnologie	51.751	21,9	41.580	19,5
Telecommunicatie	31.094	13,2	21.787	10,2
Nutsbedrijven	4.264	1,8	1.407	0,7
Overig	5.833	2,4	2.341	1,1
	236.374	100,0	213.665	100,0

Grondstoffenrisico (S4)

Pensioenfonds die beleggen in grondstoffen (commodities) lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Het kredietrisico is beperkt, omdat beperkt wordt belegd in schuldtitels van ondernemingen. Het tegenpartijrisico verbonden aan de inzet van afgeleide financiële instrumenten wordt op marktconforme wijze beheerst. Daarnaast wordt dit risico beperkt door gebruik te maken van tegenpartijen met een goede reputatie.

De kredietwaardigheid van veel marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings per 31 december is als volgt:

	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
AAA	107.388	30,2	102.887	31,6
AA+ / AA / AA-	184.240	51,8	166.400	51,0
A+ / A / A-	17.648	5,0	16.024	4,9
BBB+ / BBB / BBB-	34.171	9,6	29.315	9,0
Lager dan BBB	11.669	3,3	10.999	3,4
NR	276	0,1	381	0,1
	355.392	100,0	326.005	100,0

Het totaal kredietrisico wijkt af van de marktwaarde van de portefeuille als gevolg van het gebruik van kredietderivaten. Met kredietderivaten wordt het kredietrisico op een tegenpartij afgedekt, of kan juist extra kredietrisico op een tegenpartij worden genomen. Voor de berekening van het totaal kredietrisico in bovenstaand overzicht is rekening gehouden met de onderliggende waarde (exposure waarde) van de kredietderivaten in plaats van de marktwaarde van deze derivaten. Hiermee wordt een beter inzicht gegeven in het totaal kredietrisico van de portefeuille.

Verzekeringstechnische risico's (actuariële risico's, S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voortvloeit uit mogelijke afwijkingen van actuariële inschattingen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie. Bij het pensioenfonds is dit het actuariële risico van langlevens.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van prognosetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ('schadereserve'). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Het pensioenfonds heeft het nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij. Daarnaast is eveneens het arbeidsongeschiktheids- en overlijdensrisico herverzekerd. De huidige verzekering is afgesloten met Zwitserleven.

Toeslagrisico

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en demografie (beleggings- en actuariële resultaten). Dit toeslagrisico is echter ook afhankelijk van de hoogte van de dekkinggraad van het pensioenfonds.

Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenaamde reële dekkinggraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkinggraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruik gemaakt van een benaderingswijze.

De nominale rente kan worden verminderd met een bepaald (vast) percentage dat de toeslagambitie op lange termijn weergeeft. Ook kan gebruik worden gemaakt van de verwachte loon- of prijsinflatie (afhankelijk van de bepalingen omtrent toeslagverlening in het reglement).

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat inflatie de waarde van de pensioenen aantast in termen van koopkracht. Het inflatierisico kan worden verkleind door inflatiegevoelige beleggingen. Deze beleggingen geven een hoger rendement naarmate de inflatie toeneemt. Deze beleggingen geven negatieve rendementen bij lage inflatie. Het pensioenfonds belegt niet direct in inflatiegevoelige beleggingsproducten. Wel belegt het pensioenfonds in goud. De goudbelegging heeft mede als doel het risico van hyperinflatie op te vangen. Daarmee is een deel van het inflatierisico afgedekt.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de beleggingsportefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, landen, sectoren en tegenpartijen. Deze uitgangspunten zijn door het pensioenfonds vastgesteld op basis van de ALM-studie. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het prijsrisico. Grote posten kunnen een post van concentratierisico zijn. Om te bepalen welke posten dit betreft worden per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur opgeteld. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Ultimo 2023 zijn de volgende posten met meer dan 2% van het balanstotaal aanwezig:

	31-12-2023		31-12-2022	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
Duitse staatsobligaties	57.819	8,6	58.058	9,2
Franse staatsobligaties	41.711	6,2	39.158	6,2
Nederlandse staatsobligaties	15.897	2,4	14.080	2,2
	115.427	17,2	111.296	17,7

De belangrijkste vorm van concentratierisico in de verplichtingen van het pensioenfonds is de demografische opbouw van de deelnemers. De demografische opbouw van de deelnemers is niet te beïnvloeden. Ultimo 2023 is in de totale deelnemerspopulatie de verhouding mannen en vrouwen in het pensioenfonds 69:31 (2022: 70:30). De gemiddelde leeftijd bedraagt 64,0 jaar (2022: 63,0 jaar waarbij sprake is van een gelijkmatige leeftijdsspreiding).

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen

aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Het pensioenfonds heeft de genoemde werkzaamheden uitbesteed aan Appel Pensioenuitvoering en Aegon Asset Management (AEAM).

Uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbesteede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel worden geschaad. Het uitbestedingsrisico wordt gemitigeerd door de afspraken (kwaliteitseisen) in de uitvoeringsovereenkomst en de daaraan verbonden Service Level Agreement (SLA). Monitoring van de uitvoering door het bestuur van het pensioenfonds vindt plaats op basis van de periodieke rapportages van de externe uitvoerder over de uitgevoerde werkzaamheden. Tevens ontvangt het pensioenfonds van Appel Pensioenuitvoering en AEAM ISAE 3402 type II-rapportages. Deze rapportages geven inzicht in de wijze van beheersing van de operationele risico's en geeft aan of de uitvoerder 'in control' is. Een externe onafhankelijke accountant certificeert de rapportages.

De advisering over de uitvoering van de pensioenregeling is uitbesteed aan Mercer (Nederland) B.V.

Actief risico (S10)

Een actief beleggingsrisico ontstaat wanneer met het beleggingsbeleid binnen de beleggingscategorieën afgeweken wordt van het beleid volgens de benchmark. Een maatstaf van de mate waarin actief wordt belegd is de zogenaamde 'tracking error'. De tracking error geeft aan hoe groot de afwijkingen van het rendement kunnen zijn ten opzichte van het benchmarkrendement. Hoe hoger de tracking error, hoe hoger het actief risico.

Het actief risico is in de berekening van het vereist eigen vermogen opgenomen als S10. Bij het pensioenfonds bedraagt de tracking error van de zakelijke waarden 1,41% (2022: 3,19%).

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar. Het systeemrisico maakt geen onderdeel uit van de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets.

2.5.7 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Vanaf 1 januari 2021 worden de werkzaamheden inzake pensioenadministratie, bestuursondersteuning en financiële administratie door Appel Pensioenuitvoering uitgevoerd. Het contract heeft een looptijd van 5 jaar en de verwachte kosten voor 2024 bedragen € 512.400,-.

Met ingang van 1 januari 2021 is met Institutional Trust Services een vermogensbeheercontract afgesloten voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van drie maanden. De verwachte kosten voor 2024 bedragen € 80.400,-.

Met ingang van 1 april 2014 is de risicoherverzekering ondergebracht bij Zwitserleven. Het contract loopt tot 31 december 2024. De eerdere contractperiode van 5 jaar (2019-2023) is met 1 jaar verlengd t/m 2024, met een opzegtermijn van 3 maanden. In 2023 is aan Zwitserleven € 539 duizend aan premie herverzekering betaald.

2.5.8 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen van het pensioenfonds en hun bestuurders.

Transacties met (voormalige) bestuurders

De bezoldiging van de bestuurders wordt nader toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten bij de pensioenuitvoeringskosten. Het pensioenfonds heeft geen leningen verstrekt aan de (voormalige) bestuurders. Ook heeft het pensioenfonds geen vorderingen op de (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen onder normale voorwaarden deel aan de pensioenregeling.

Overige transacties met de werkgever

Het pensioenfonds heeft een uitvoeringsovereenkomst afgesloten met de werkgever ten aanzien van de uitvoering van het pensioenreglement. De belangrijkste onderdelen uit deze overeenkomst zijn:

- de werkgever is verplicht al zijn werknemers waarop de pensioenovereenkomst van toepassing is aan te melden als deelnemer;
- de werkgever verplicht zich de overeengekomen gegevens inzake werknemers tijdig en op de overeengekomen wijze aan het pensioenfonds te vertrekken;
- het pensioenfonds verplicht zich de deelnemers en overige rechthebbenden pensioenaanspraken en pensioenrechten toe te kennen overeenkomstig de bepalingen van de geldende statuten en/of het pensioenreglement;
- ter dekking van de financiële gevolgen van de door het pensioenfonds aangegane verplichtingen, zoals vastgelegd in de statuten en het pensioenreglement, verplicht de werkgever zich per kwartaal premies aan het pensioenfonds te voldoen, met inachtneming van de bepalingen van de uitvoeringsovereenkomst;
- bij een tekort van het pensioenfonds, is de werkgever geen extra premie verschuldigd;
- indien de vermogenspositie van het pensioenfonds daartoe aanleiding geeft, kan het bestuur van het pensioenfonds besluiten tot een verlaging van de premie, met inachtneming van de hierover opgenomen bepalingen in de ABTN en in overeenstemming met wettelijke regelingen. Het pensioenfonds kan niet eerder tot het verlagen van de premie overgaan, dan nadat eerst een eventuele achterstand in de

toeslagverlening is ingelopen en vervolgens de dekkinggraad nog boven de premiekortingsgrens ligt.

De overeenkomst wordt ieder jaar automatisch met één jaar verlengd, tenzij één van beide partijen twee maanden voor jaareinde schriftelijk te kennen geeft de overeenkomst te willen beëindigen.

Er hebben verder geen transacties met verbonden partijen plaatsgevonden.

2.5.9 Toelichting op de staat van baten en lasten

Premiebijdragen van werkgever en werknemers (7)

(* € 1.000)	2023	2022
Pensioenpremie huidig jaar	8.516	8.242
	8.516	8.242

De premieopbrengsten zijn niet gesplitst naar een werkgevers- en een werknemersdeel in de financiële administratie, omdat de totale premie volgens de uitvoeringsovereenkomst aan de werkgevers in rekening wordt gebracht. Een deel van de premie wordt door de werkgevers ingehouden op het salaris van de werknemers.

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 39,0% (2022: 39,0%) van de pensioengrondslagsom. Hiernaast was er sprake van een separate premie voor het WIA-excedent. Tevens is sprake van een onttrekking uit het premiedepot die leidt tot een toename van de feitelijke premie. De totale feitelijke premie bedraagt daardoor 40,2% (2022: 40,2%).

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie zijn als volgt:

(* € 1.000)	2023	2022
Zuiver kostendekkende premie	7.716	10.940
Gedempte kostendekkende premie	8.577	8.289
Ontvangen (feitelijke) pensioenpremie	8.577	8.289

De kostendekkende premie is bepaald op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De (gedempte) kostendekkende premie bestaat uit de volgende componenten:

- de actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar i.v.m. aangroei van pensioenverplichtingen;
- de opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen;
- een opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten;

- de actuarieel benodigde premie met betrekking tot de voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling.

De feitelijke premie is vastgelegd in de uitvoeringseringsovereenkomst tussen het fonds en de werkgever.

De feitelijke premie dient minimaal gelijk te zijn aan de gedempte kostendekkende premie. De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.

De (gedempte) kostendekkende premie is als volgt samengesteld:

Samenstelling zuiver kostendekkende premie en feitelijke premie:

(* € 1.000)	Zuiver	Gedempt
1. Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking tijdens het boekjaar	5.771	4.891
2. Opslag voor de bij de aangroei van de pensioenverplichtingen behorende uitvoeringskosten	791	791
3. Opslag voor het bij de aangroei van pensioenverplichtingen behorende vereist eigen vermogen	1.154	978
4. Actuarieel benodigde koopsom voor voorwaardelijke onderdelen (afhankelijk van wijze van financiering)	-	1.917
5. Kostendekkende premie = 1 + 2 + 3 + 4	7.716	8.577
6. Bijdrage aan herstel van de dekkingsgraad		-
7. Feitelijke premie = 5 + 6		8.577

Het pensioenfonds voldoet aan de eis dat de feitelijke premie minimaal gelijk moet zijn aan de gedempte kostendekkende premie.

De kostendekkende premie, vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur eind 2022, bedraagt € 7.716 in 2023. De gedempte kostendekkende premie, vastgesteld op basis van het verwacht rendement, bedraagt € 8.577 in 2023.

De feitelijke premie bedraagt in 2023 € 8.516. De totaal ontvangen premie (inclusief onttrekking uit premiedepot) bedraagt in 2023 € 8.577 (2022: € 8.289).

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds (8)

2023	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheerder	Totaal
(* € 1.000)	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	134	-	-	134
Aandelen	1.884	35.634	262	37.780
Vastrentende waarden	2.989	13.614	360	16.962
Overige beleggingen	8	379	13	400
Kosten vermogensbeheer	-	-	-443	-443
TOTAAL	5.015	49.626	192	54.833

De vermogensbeheerkosten in bovenstaand overzicht betreft een bate van € 192. Dit betreffen alle door het pensioenfonds betaalde vermogensbeheerkosten (€ 443) bestaande uit advieskosten en bewaarloon gesaldeerd met de restituties beheersvergoedingen en ontvangen rebates (€ 635). De overige vermogensbeheerkosten ad € 2.829 zijn rechtstreeks gesaldeerd binnen de beleggingsfondsen en maken onderdeel uit van de indirecte beleggingsopbrengsten. Per saldo bedragen de totale vermogensbeheerkosten € 2.637.

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen en derhalve eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten, deze bedragen in 2023 € 764.

In navolging op de aanbevelingen van de Pensioenfederatie zijn de kosten vermogensbeheer over de beleggingscategorieën verdeeld. Daarnaast wordt vanuit de pensioenfederatie transparantie verlangd ten aanzien van de totale vermogensbeheerkosten. Deze bedragen in 2023 € 2.637 en zijn toegelicht in het bestuursverslag.

2022	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheerder	Totaal
(* € 1.000)	€	€	€	€
Vastgoedbeleggingen	134	-	-	134
Aandelen	1.155	-66.487	1.221	-64.111
Vastrentende waarden	-25.468	-86.739	297	-111.910
Overige beleggingen	-8	4.544	35	4.571
Kosten vermogensbeheer	-	-	-501	-501
TOTAAL	-24.187	-148.682	1.052	-171.817

Overige baten (9)

(* € 1.000)	2023	2022
Interest overig	292	76
	292	76

Pensioenuitkeringen (10)

(* € 1.000)	2023	2022
Ouderdomspensioen	14.886	12.643
Partnerpensioen	2.826	2.432
Wezenpensioen	46	43
Arbeidsongeschiktheidspensioen	86	49
Afkoop pensioenen en premierestitutie	40	25
	17.884	15.192

Pensioenuitvoeringskosten (11)

(* € 1.000)	2023	2022
Bestuurskosten	77	70
Kosten verantwoordingsorgaan, visitatie- en communicatiecommissie	33	19
Administratiekostenvergoeding	599	512
Controle onafhankelijke accountants	78	75
Certificerend actuaris	53	31
Adviserend actuaris	308	324
Overige advieskosten	25	23
Contributies en bijdragen	59	48
Overige	7	9
	1.239	1.111

Honoraria onafhankelijke accountant

(* € 1.000)	2023	2022
Controle van de jaarrekening	73	69
Andere niet controle diensten	-	-
	73	69

De totale honoraria voor de controle van de jaarrekening is gebaseerd op de totale honoraria over het boekjaar 2023, ongeacht of de werkzaamheden door de externe accountant en de accountantsorganisatie reeds gedurende dat boekjaar zijn verricht.

Aantal personeelsleden

Het pensioenfonds heeft geen personeel in dienst. De beheersactiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel werkzaam van Appel

Pensioenuitvoering B.V., dan wel door personeel in dienst van externe vermogensbeheerders.

Bestuurskosten

Eén lid van het bestuur heeft een vergoeding van € 28.250 per jaar en één lid van het bestuur heeft een vergoeding van € 18.200 per jaar. Gepensioneerde leden van het VO ontvangen vacatiegelden, € 1.900 per jaar. Reis- en verblijfkosten, opleidingskosten en andere uitgaven, in het belang van het pensioenfonds gedaan, worden door het pensioenfonds vergoed. De overige, bij de aangesloten onderneming(en) werkzaam zijnde bestuursleden ontvangen geen beloning voor hun bestuurlijke werkzaamheden.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (12)

(* € 1.000)	2023	2022
Pensioenopbouw	5.771	8.816
Toeslagverlening	14.591	52.910
Rentetoevoeging	15.439	-2.947
Onttrekking voor uitkeringen en uitvoeringskosten	-18.358	-15.675
Wijziging marktrente	17.968	-173.825
Wijziging actuariële uitgangspunten	94	2.141
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-82	-453
Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen	-2.091	-2.073
	33.332	-131.106

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariële berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Het pensioenfonds streeft ernaar de opgebouwde pensioenrechten van de actieve deelnemers, de ingegane pensioenen en de premievrije pensioenrechten (gewezen deelnemers) jaarlijks aan te passen aan de ontwikkeling van de prijsindex. De toeslagverlening heeft een voorwaardelijk karakter. Dit betekent dat geen recht op toeslagen bestaat en dat het niet zeker is of en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening kan plaatsvinden. De toeslagverlening per 1 januari 2024 is verwerkt in de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2023.

Bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110% mag geen toeslag worden verleend. Bij een beleidsdekkingsgraad dat gelijk of hoger is dan de Toekomstbestendig-indexeren (TBI)-grens mag het pensioenfonds volledig indexeren. De TBI-grens van het pensioenfonds bedraagt per 1 januari 2023 131%.

Het opgebouwde pensioen is over 2023 per 1 januari 2024 voor actieve en niet-actieve deelnemers verhoogd met 2,96% (per 1 januari 2023: 12,45%).

Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%), op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.

Onttrekking uit voorziening pensioenverplichtingen voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. De marktrente is van 2,65% ultimo 2022 tot 2,37% ultimo 2023 gedaald. Als gevolg van de daling van de gemiddelde marktrente met 0,28% punt, is de voorziening pensioenverplichtingen met € 17.968 gestegen.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële geschiktheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het fonds.

De vaststelling van de toereikend van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

(* € 1.000)	2023	2022
Toevoeging aan de technische voorzieningen	104	809
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-186	-1.262
	-82	-453

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen

(* € 1.000)	2023	2022
Resultaat op kanssystemen:		
Sterfte	-1.723	-2.884
Arbeidsongeschiktheid	-559	221
Mutaties	191	590
	-2.091	-2.073

Resultaat op herverzekering (13)

In 2023 is er sprake van een positieve winstdeling van € 270 duizend bij Zwitserleven.

(* € 1.000)	2023	2022
Premie herverzekering overlijdensrisico	539	724
Uitkeringen uit herverzekering	-216	-1.286
Winstaandeel herverzekeraar	-270	229
	53	-333

Saldo overdracht van rechten (14)

(* € 1.000)	2023	2022
Inkomende waardeoverdrachten	-88	-827
Uitgaande waardeoverdrachten	178	1.246
	90	419

2.5.10 Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

2.5.11 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Conform de statuten wordt het maken van winst niet beoogd. Dientengevolge zal het saldo van baten en lasten ten gunste dan wel ten laste van de reserves worden gebracht. Het voorstel is opgenomen in hoofdstuk 4.5.5.

2.5.12 Gebeurtenissen na balansdatum

Ook in 2024 verwacht het bestuur dat sprake zal zijn van een uitdagend pensioenjaar, waarbij net als andere jaren aandacht zal zijn voor de verdere verbetering van de financiële positie van het pensioenfonds, voor de toekomst van het Nederlandse pensioenstelsel in het algemeen en voor de toekomst van dit pensioenfonds in het bijzonder.

Amsterdam, 4 juni 2024

J. de Vries

P.C. van Doodewaard
J.A.M. Roeloffzen
A.M. van Esch
Mw. E. Danckaarts

3 OVERIGE GEGEVENS

3.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

In de statuten zijn er geen statutaire bepalingen betreffende de bestemming van het resultaat en de verdeling van het saldo van de staat van baten en lasten opgenomen. De bestemming van het resultaat en de verdeling van het saldo van de staat van baten en lasten is wel opgenomen in de ABTN en in de uitvoeringsovereenkomst.

Door het bestuur is besloten het saldo van de staat van baten en lasten van € 11.043 over 2023 is als volgt te verdelen:

(* € 1.000)	2023	2022
Algemene reserve	10.919	-48.155
Bestemmingsreserve	124	-627
	11.043	-48.782

3.2 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Honeywell te Amsterdam is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een Actuariële Verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Honeywell, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Mercer (Nederland) B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Mercer (Nederland) B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.025 duizend. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 256 duizend te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruikgemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;

- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudentpersonregel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Honeywell is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende.

Amstelveen, 4 juni 2024

S. Voskuilen, MSc. AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

3.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring over de jaarrekening 2023

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds Honeywell ('de stichting') een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2023 en van het resultaat over 2023 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek ('BW').

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds Honeywell te Amsterdam gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2023;
- de staat van baten en lasten over 2023; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Honeywell zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot fraude en continuïteit, en de aangelegenheden daaruit, bepaald in de context van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie ter ondersteuning van ons oordeel, zoals onze bevindingen en observaties ten aanzien van de controleaanpak frauderisico's en de controleaanpak continuïteit, moet in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Controleaanpak frauderisico's

Wij hebben risico's op een afwijking van materieel belang in de jaarrekening die het gevolg is van fraude geïdentificeerd en ingeschat. Wij hebben tijdens onze controle inzicht verkregen in Stichting Pensioenfonds Honeywell en haar omgeving en de componenten van het interne beheersingssysteem, waaronder het risico-inschattingsproces en de wijze waarop het bestuur inspeelt op frauderisico's en het interne beheersingssysteem monitort. Wij verwijzen naar onderdeel 'Frauderisicoanalyse' onder paragraaf 1.6 in het bestuursverslag, waarin het bestuur zijn frauderisicoanalyse heeft opgenomen.

Wij hebben ten aanzien van het risico op afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude de opzet en implementatie van de interne beheersing geëvalueerd, waaronder de frauderisicoanalyse van het bestuur de gedragscode, de klokkenluidersregeling, de incidentenregeling, het klachtenreglement en voor zover wij dat noodzakelijk achten voor onze controle, de werking getoetst van deze interne beheersingsmaatregelen. Daarnaast hebben wij kennisgenomen van de beschikbare informatie, waaronder de door het fonds opgestelde systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA).

Wij hebben om inlichtingen gevraagd bij de leden van het bestuur of zij op de hoogte zijn van feitelijke, vermeende of vermoede fraude. Hieruit volgden geen signalen van feitelijke, vermeende of vermoede fraude die kunnen leiden tot een afwijking van materieel belang.

Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving, oneigenlijke toe-eigening van activa en omkoping en corruptie. Wij hebben geëvalueerd of deze factoren een indicatie vormden voor de aanwezigheid van frauderisico's.

De door ons geïdentificeerde frauderisico's en uitgevoerde specifieke werkzaamheden zijn als volgt:

Geïdentificeerde frauderisico's Doorbreken van de interne beheersingsmaatregelen

Het bestuur bevindt zich in een unieke positie om fraude te plegen, omdat het bestuur in staat is de administratieve vastleggingen te manipuleren en frauduleuze financiële overzichten op te stellen door interne beheersingsmaatregelen te doorbreken die anderszins effectief lijken te werken.

Onze controlewerkzaamheden en observaties

Wij hebben de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing en de werking van de maatregelen getoetst in de processen voor het genereren en verwerken van journaalposten. Daarnaast hebben wij de opzet en implementatie geëvalueerd van de maatregelen van interne beheersing en de werking van de maatregelen getoetst voor het maken van schattingen.

Daarnaast hebben wij inzicht verkregen in de ISAE 3402-rapportage van de pensioenuitvoeringsorganisatie, als partij die primair de financiële administratie van het pensioenfonds voert, en de hierin opgenomen interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van toegangsbeveiliging in het IT-systeem. Wij hebben de werkzaamheden die de accountant van de pensioenuitvoeringsorganisatie heeft verricht, geëvalueerd.

Geïdentificeerde frauderisico's

Daarom besteden wij bij al onze controles aandacht aan het risico van het doorbreken van maatregelen van interne beheersing door het bestuur met betrekking tot:

- journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn gemaakt;
- schattingen;
- significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsuitoefening.

Wij hebben daarbij bijzondere aandacht voor tendenties als gevolg van mogelijke belangen van het bestuur.

Onze controlewerkzaamheden en observaties

Wij hebben journaalposten geselecteerd op basis van risicocriteria en hierop specifieke controlewerkzaamheden verricht. Wij hebben getoetst of de journaalposten en andere aanpassingen die tijdens het opstellen van de jaarrekening zijn aangebracht aanvaardbaar zijn.

Voor de werkzaamheden ten aanzien van de belangrijkste schattingen ten aanzien van de waardering van de technische voorzieningen hebben wij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- door middel van de ISAE 3402-rapportage van de pensioenuitvoeringsorganisatie zekerheid verkregen omtrent de opzet, het bestaan en de effectieve werking van de interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van de waardering van de technische voorziening. De rapportage is voorzien van een goedkeurend assurancerapport;
- evaluatie van de uitkomsten van de actuariële analyse over 2023 waaronder de fonds specifieke grondslagen;
- overleg met en beoordeling van het rapport van de certificerend actuaaris.

Wij zijn alert geweest op mogelijk significante transacties buiten het kader van de normale bedrijfsvoering van de stichting of die in een ander opzicht ongebruikelijk lijken in het licht van zowel ons inzicht in de stichting en de omgeving als andere tijdens de controle verkregen informatie.

Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor fraude of vermoedens van fraude ten aanzien van het doorbreken van de interne beheersing door het bestuur.

Voorts hebben wij in onze controle een element van onvoorspelbaarheid ingebouwd. Tevens hebben wij kennisgenomen van correspondentie met toezichthouders en zijn wij tijdens de controle alert gebleven op indicaties voor signalen van fraude. Ook hebben wij de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzingen geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving. Indien daar sprake van was, hebben wij onze evaluatie van het risico van fraude en de gevolgen daarvan op onze controlewerkzaamheden opnieuw geëvalueerd.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur heeft de jaarrekening opgemaakt uitgaande van de continuïteit van het geheel van de bedrijfsactiviteiten van het fonds voor de voorzienbare toekomst. Onze werkzaamheden om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te evalueren omvatten onder andere het verkrijgen van controle-informatie omtrent het continuïteitsrisico en de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling bij de vaststelling van bedragen en in de financiële overzichten opgenomen toelichtingen.

Op basis van de verkregen controle-informatie hebben wij vastgesteld of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het fonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten.

Pensioenfonds zijn op grond van de wetgeving gehouden om een adequate vermogensdekking, vereist eigen vermogen, aan te houden. Het vereist eigen vermogen wordt op basis van het financieel toetsingskader bepaald. Als de dekkingsgraad van een pensioenfonds lager is dan het vereist eigen vermogen, moet een herstelplan worden opgesteld waaruit blijkt hoe het fonds het eigen vermogen op het vereiste niveau brengt. Als het fonds niet kan voldoen aan het herstel zullen aanvullende maatregelen moeten worden getroffen. Daar waar nodig zullen de rechten van de (gewezen) deelnemers moeten worden aangepast zodat weer aan het vereist eigen vermogen wordt voldaan.

Wij verwijzen naar de toelichting onder ‘*Continuïteit*’ onder sectie 1.11 van het bestuursverslag en de toelichting in de jaarrekening op het stichtingskapitaal en reserves, waaruit blijkt dat het fonds zich op balansdatum niet in een (reserve)tekortsituatie bevindt. Het is de verwachting van het bestuur dat het fonds over voldoende potentieel beschikt om uit een situatie van reservetekort te blijven. Het bestuur heeft de continuïteitsbeoordeling van de stichting voor ten minste twaalf maanden vanaf de datum van opmaken van de jaarrekening uitgevoerd en geen gebeurtenissen of omstandigheden geïdentificeerd die gerede twijfel kunnen doen ontstaan over de mogelijkheid van de entiteit om haar continuïteit te handhaven (hierna: continuïteitsrisico’s).

Onze controlewerkzaamheden hebben geen informatie opgeleverd die strijdig is met de veronderstellingen en aannames van het bestuur over de gehanteerde continuïteitsveronderstelling.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat ook andere informatie. Dat betreft alle informatie in het jaarverslag anders dan de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze doelstellingen zijn een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen over de vraag of de jaarrekening als geheel geen afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of van fouten en een controleverklaring uit te brengen waarin ons oordeel is opgenomen. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid en is geen garantie dat een controle die overeenkomstig de controlestandaarden is uitgevoerd altijd een afwijking van materieel belang ontdekt wanneer hier sprake van is.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Amsterdam, 4 juni 2024
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V./

Origineel getekend door drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds Honeywell

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

4 BEGRIPPENLIJST

ABTN

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In deze, door de wet verplicht gestelde nota, wordt het beleid van het pensioenfonds beschreven op het gebied van financiering, beleggingen, pensioenen en toeslagverlening.

Actuariële analyse

In deze analyse wordt de invloed verklaard van opgetreden verschillen tussen de actuariële grondslagen en werkelijke ontwikkelingen.

Asset Liability Management (ALM)

Het in kaart brengen van de onderlinge samenhang van pensioenverplichtingen, premiebeleid en beleggingsmix. Met behulp van ALM-simulatiemodellen worden beelden geschetst van de kansen en bedreigingen voor het pensioenfonds in diverse economische scenario's.

Beleggingsfonds

Instelling die geld van derden belegt in aandelen of andere beleggingssoorten.

Beleggingsmix

De verdeling van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën, zoals bijvoorbeeld aandelen, vastrentende waarden en vastgoed. Ook wel beleggingsportefeuille.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de over de afgelopen 12 maanden gepubliceerde dekkingsgraden, gebaseerd op de door DNB gepubliceerde RTS met UFR-methodiek.

Benchmark

Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van de beleggingsportefeuille worden afgezet.

Contante waarde

De huidige waarde van een bedrag waarover je pas na een bepaalde periode de beschikking hebt.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad is een maatstaf voor de financiële positie van een pensioenfonds. Het geeft de verhouding weer tussen het vermogen en de waarde van de pensioenverplichtingen, uitgedrukt in een percentage. Dit verhoudingsgetal geeft aan in hoeverre op lange termijn de pensioenverplichtingen kunnen worden nagekomen. De netto activa zijn het saldo van het belegd vermogen, de andere activa en de schulden.

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen de nominale en de reële dekkingsgraad:

Nominale dekkingsgraad

Bij de nominale dekkingsgraad wordt bij het vaststellen van de pensioenverplichtingen géén rekening gehouden met toekomstige toeslagverlening.

Reële dekkingsgraad

Bij de reële dekkingsgraad wordt bij het vaststellen van de pensioenverplichtingen wel rekening gehouden met toekomstige toeslagverlening.

Daar waar in het jaarverslag over 'de dekkingsgraad' wordt gesproken, wordt de nominale dekkingsgraad bedoeld.

DNB

De Nederlandsche Bank.

Doorsneepremie

Voor alle deelnemers aan de pensioenregeling van het pensioenfonds is de doorsneepremie een gelijk percentage van de pensioengrondslag. Bij de berekening van dit percentage wordt het totaal van individueel berekende pensioenkosten van de deelnemers uitgedrukt als een percentage van de som van alle pensioengrondslagen. Iedereen betaalt dit percentage als pensioenpremie, waardoor geslacht, leeftijd en burgerlijke staat geen rol meer spelen.

Duration

De gevoeligheid van een waarde voor fluctuaties in de kapitaalmarktrente, rekening houdend met de resterende looptijd van die waarde.

Eigen vermogen

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het pensioenfonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfondsden zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het eigen vermogen groot genoeg is.

Ervaringssterfte

Omdat aangenomen wordt dat de werkende bevolking gezonder is dan de niet werkende bevolking wordt op basis van ervaringscijfers op de sterftekansen zoals ontleend aan de prognosetafel een leeftijdsafhankelijke afslag toegepast. Door rekening te houden met deze ervaringssterfte hoeven geen leeftijdscorrecties te worden toegepast.

Feitelijke premie

De feitelijke premie is de premie zoals deze daadwerkelijk wordt geheven in het boekjaar.

Franchise

Het deel van het salaris dat niet wordt meegenomen bij het berekenen van de pensioengrondslag.

Financieel Toetsingskader (FTK)

De door DNB uitgevoerde methodiek voor de toetsing van de financiële opzet en toestand van pensioenfondsen die vanaf 1 januari 2015 verplicht is.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. Over de uitkomsten van de haalbaarheidstoets wordt gecommuniceerd richting verschillende stakeholders.

Grondstoffen

Grondstoffen en goederen waarvan de prijs in hoge mate wordt bepaald door de actuele vraag en aanbod. Voorbeelden zijn: olie, graan en metalen, met uitzondering van edelmetalen.

Herverzekering

Het door een pensioenfonds geheel of gedeeltelijk onderbrengen van een pensioenregeling in een levensverzekeringsovereenkomst en/of het door een pensioenfonds onderbrengen van (extra hoge) risico's bij een levensverzekeraar, zoals het overlijdensrisico en invaliditeitsrisico van deelnemers.

Inlooprisico bij arbeidsongeschiktheid

Het risico dat een arbeidsongeschiktheidsuitkering moet worden verstrekt aan één of meer werknemers uit hoofde van een ziekte of aandoening die reeds bij ingang van de (collectieve) verzekering bestond.

Kostendekkende premie

Pensioenfondsen zijn verplicht om een kostendekkende premie te berekenen. De kostendekkende premie fungeert als (wettelijk) ijkpunt bij de beoordeling van de feitelijke premie die het pensioenfonds in rekening brengt.

Marktwaarde

De marktwaarde is het bedrag waarvoor recht of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn.

Middelloon(regeling)

Het middelloon is de hoogte van het gemiddelde salaris gedurende de hele loopbaan. Bij de middelloonregeling hangt het uiteindelijke pensioen af van het aantal jaren dat een deelnemer bij de werkgever in dienst is geweest en het salarisverloop tijdens deze werkzame periode. Het op te bouwen pensioen is bij deze regeling een gewogen gemiddelde van alle pensioengrondslagen over de gehele periode van deelname aan de regeling.

Minimaal vereist eigen vermogen

De ondergrens van het vereist eigen vermogen. Indien het pensioenfonds niet over het minimaal vereist vermogen beschikt is sprake van een dekkingstekort.

Opkomende markten

Markten die eerder achterbleven bij de economische ontwikkeling, maar waarvan de vooruitzichten nu goed zijn. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om markten in Midden- en Zuid-Amerika, Midden- en Oost-Europa, het Verre Oosten en Zuid-Afrika.

Pensioengrondslag

Het gedeelte van het salaris dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw van een deelnemer. De pensioengrondslag wordt berekend door het pensioengevend jaarsalaris te verminderen met de franchise.

Pensioenvermogen

Het pensioenvermogen is het balanstotaal minus de kortlopende schulden minus de bestemmingsreserve. Het pensioenvermogen is gelijk aan de som van de algemene reserve en de technische voorzieningen .

Pensioenwet

Op 1 januari 2007 is de Pensioenwet in werking getreden. De Pensioenwet heeft tot doel de waarborgen te verschaffen voor financiële zekerheid, individuele zekerheid en uitvoeringszekerheid.

Prognosetafels

Prognosetafels geven de gemiddelde overlevings- en sterftefrequenties binnen de Nederlandse bevolking weer en worden gebruikt bij het berekenen van pensioenpremies. De prognosetafels worden aangevuld met jaartallen die de waarnemingsperiode aangeven.

Prudent person

De “prudent person regel” is gebaseerd op Europese regelgeving en ligt vast in artikel 135 van de Pensioenwet (PW). Deze regel schrijft voor dat alle beleggingen die gedaan worden met de middelen van een pensioenfonds in het belang van de deelnemers en gepensioneerden moet zijn. Zo mogen er bijvoorbeeld geen te grote risico's genomen worden bij het beleggen.

Rentetermijnstructuur (RTS)

Maandelijks door De Nederlandsche Bank gepubliceerde marktrente met een looptijd van 1 tot 60 jaar, waarmee de toekomstige cashflow van de verplichtingen contant moet worden gemaakt.

Reservetekort

De Pensioenwet en het Besluit Financieel Toetsingskader Pensioenfondsen spreken van een reservetekort als de middelen ontoereikend zijn om naast de voorziening pensioenverplichtingen en de reserve voor algemene risico's, ook nog de vereiste reserve

beleggingsrisico's, de reserve voorgenomen pensioenaanpassing en eventuele andere reserves te dekken.

Securities lending

Security lending is het uitlenen van aandelen en obligaties voor een vastgestelde periode aan derden in ruil voor een geldelijke vergoeding. Doordat het economische eigendom bij de uitlener blijft, wordt er geen koersrisico gelopen.

Stichtingskapitaal en reserves

Buffer om mogelijke waardedalingen van de in het pensioenfonds aanwezige middelen op te vangen. Pensioenfondsden zijn verplicht om te beschikken over een voldoende grote buffer. Met een toereikendheidstoets kan jaarlijks worden vastgesteld of het stichtingskapitaal en de reserves groot genoeg zijn.

Strategic Liability Matching (SLM) fund

Een beleggingsfonds welke kan worden ingezet om de rentegevoeligheid te verkleinen.

Toekomstbestendig-indexeren (TBI)-grens

Dit is de beleidsdekkingsgraad waarbij het pensioenfonds onder het nFTK volledig mag indexeren.

Toeslagverlening

Om de koopkracht van pensioenen niet achteruit te laten gaan, kunnen pensioenen worden aangepast. Dit houdt in dat er een toeslag kan worden gegeven op het pensioen. Het bestuur neemt jaarlijks een besluit over het al dan niet verhogen van de pensioenaanspraken. De toeslagverlening is voorwaardelijk. Er wordt slechts toeslag verleend voor zover de middelen van het pensioenfonds dit toelaten.

Ultimate Forward Rate (UFR)

Een rentetermijnstructuur waarbij de rente voor lange looptijden beweegt richting 4,2%, waardoor de berekening van de verplichtingen minder gevoelig is voor schommelingen en mogelijk verstoorde marktomstandigheden op de financiële markten.

Uitlooprisico bij arbeidsongeschiktheid

Het risico dat een arbeidsongeschiktheidsuitkering moet worden verstrekt aan één of meer werknemers uit hoofde van een ziekte of aandoening die reeds gedurende de looptijd van de (collectieve) verzekering bestond, maar op grond waarvan een eventueel recht op een uitkering ontstond ná afloop van de looptijd van de (collectieve) verzekering.

Verantwoordingsorgaan

De in de Principes voor Goed Pensioenfonds Bestuur gehanteerde term voor een orgaan waarin de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de financieel betrokken werkgever(s) zijn vertegenwoordigd en waaraan het bestuur periodiek verantwoording aflegt.

Vereist eigen vermogen

Het vermogen dat nodig is om te bewerkstelligen dat met een zekerheid van 97,5% wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen. Het wordt berekend conform de daarvoor geldende wettelijke regels.

Visitatiecommissie

In het kader van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur kan voor het toezichthoudend orgaan gekozen worden voor een Visitatiecommissie die één keer in de drie jaar - of vaker als daartoe aanleiding is – het functioneren van het bestuur toetst. De Visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur en bestaat uit ten minste drie onafhankelijke deskundigen.

VPL

Voor werknemers die geboren zijn in of na 1950 en deelnemer waren in de pensioenregeling per 31 december 2005, is een overgangsregeling (VPL-regeling) getroffen waardoor ze eerder kunnen uittreden. Voor de geboortejaren 1950, 1951 en 1952 betekent dit een overgangsregeling voor de oude “VUT”-toezegging van 80% van het netto salaris. Voor de geboortejaren 1953 tot en met 1972 betreft dit een overgangsregeling voor de gemiste opbouwjaren van het tijdelijk overbruggingspensioen tussen leeftijd 25 jaar en 1 januari 1998.

Waardeoverdracht(en)

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van het opgebouwde pensioenrecht.